

บทบาทและความรับผิดชอบของ AI ในกระบวนการยุติธรรม

ฝ่ายค้นคว้าและเปรียบเทียบกฎหมาย
กองกฎหมายต่างประเทศ

คำนำ

ในยุคแห่งการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ได้กลายเป็นหนึ่งในเทคโนโลยีที่ทรงอิทธิพลที่สุดแห่งศตวรรษ ด้วยศักยภาพในการเรียนรู้ วิเคราะห์ และตัดสินใจอย่างเป็นระบบ AI ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในหลากหลายภาคส่วนของสังคม ตั้งแต่เศรษฐกิจ การแพทย์ การศึกษา ไปจนถึงกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นกลไกหลักในการธำรงความยุติธรรม และหลักนิติธรรมของประเทศ

หลายประเทศทั่วโลกได้เริ่มนำ AI มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการยุติธรรม เพื่อยกระดับประสิทธิภาพ ความแม่นยำ และความรวดเร็วในการดำเนินงาน ไม่ว่าจะเป็นการสืบค้นข้อมูลทางกฎหมาย การวิเคราะห์คำพิพากษา หรือการประเมินแนวโน้มของคดีในอนาคต งานที่เคยต้องอาศัยความเชี่ยวชาญ และเวลานับชั่วโมงของนักกฎหมาย สามารถดำเนินการได้ภายในเวลาอันสั้นผ่านการประมวลผลของ AI ที่มีความสามารถในการจัดระเบียบข้อมูลอย่างเป็นระบบและนำเสนอผลลัพธ์ที่พร้อมใช้งาน

ยิ่งไปกว่านั้น AI ยังแสดงศักยภาพในการเรียนรู้เชิงลึก (deep learning) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาที่มีความซับซ้อน และปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้อย่างชาญฉลาด จนถึงขั้นที่ผู้พิพากษา ในหลายประเทศยอมรับว่าได้ใช้ AI เป็นเครื่องมือประกอบการพิจารณาคดี ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในระบบยุติธรรมที่ไม่อาจมองข้าม

อย่างไรก็ดี ความสามารถในการตัดสินใจของ AI แม้จะน่าทึ่งเพียงใด ก็ยังไม่ปราศจากข้อกังวล โดยเฉพาะในด้านความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่เกิดจากการประมวลผลของระบบอัตโนมัติ ซึ่งอาจนำไปสู่ความผิดพลาดที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ความท้าทายนี้จึงเรียกร้องให้มีการพิจารณาอย่างรอบด้านถึงบทบาทของ AI ในกระบวนการยุติธรรม ทั้งในเชิงนโยบาย มาตรการทางกฎหมาย และแนวทางกำกับดูแลที่เหมาะสม

รายงานการศึกษานี้มีเป้าหมายเพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการนำ AI มาใช้ในกระบวนการยุติธรรม โดยเน้นศึกษาทั้งกรณีของประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อเป็นฐานข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ และประชาชนผู้สนใจ อีกทั้งยังมุ่งหวังที่จะจุดประกายให้ทุกภาคส่วนตระหนักถึงความสำคัญของการใช้ AI อย่างมีความรับผิดชอบ เพื่อธำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมที่แท้จริง อันเป็นรากฐานของสังคมประชาธิปไตยที่ยั่งยืน

ฝ่ายค้นคว้าและเปรียบเทียบกฎหมาย
กองกฎหมายต่างประเทศ
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
กันยายน ๒๕๖๘

สารบัญ

หน้า

๑. บทนำ	๑
๒. บทบาทและความรับผิดชอบของ AI ในกระบวนการยุติธรรมของต่างประเทศ	
๒.๑ สหภาพยุโรป	๕
๒.๒ สหราชอาณาจักร	๒๖
๒.๓ สาธารณรัฐประชาชนจีน	๓๓
๓. บทบาทและความรับผิดชอบของ AI ในกระบวนการยุติธรรมของไทย	๖๑
๔. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	๗๖
คณะผู้จัดทำ	๘๕

๑ บทนำ*

ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) หรือ AI เป็นระบบคอมพิวเตอร์ที่สามารถทำงานต่าง ๆ ได้อย่างชาญฉลาดโดยใช้การเรียนรู้จากข้อมูลที่สั่งสมไว้มากมายมหาศาลตลอดยุคดิจิทัล AI สามารถวิเคราะห์ ให้คำตอบ หรือตัดสินใจได้โดยอัตโนมัติ ความสามารถที่โดดเด่นของ AI ที่ถือเป็นปรากฏการณ์มีมากมาย อาทิเช่น การประมวลผลภาษา (Natural Language Processing - NLP) ไม่ว่าจะเป็นการแปลภาษาต่าง ๆ ได้โดยอัตโนมัติในชั่วพริบตา การสร้างข้อความอัตโนมัติหรือตอบคำถามต่าง ๆ ได้โดยไม่ต้องค้นหาและประมวลผลจากแหล่งข้อมูลเอง ความสามารถในการเรียนรู้และจดจำภาพและเสียง (Computer Vision & Speech Recognition) ทำให้สามารถตรวจจับใบหน้าในภาพถ่ายหรือกล้องโทรทัศน์วงจรปิด การอ่านลายมือหรือข้อความจากภาพ การแปลงเสียงพูดเป็นข้อความ การวิเคราะห์ข้อมูลและคาดการณ์ (Predictive Analytics) วิเคราะห์แนวโน้มทางธุรกิจ การคาดการณ์ยอดขายหรือความต้องการสินค้า หรือแม้แต่การตรวจจับการฉ้อโกงทางการเงิน เป็นสมองของหุ่นยนต์และระบบอัตโนมัติ (Robotics & Automation) เช่น หุ่นยนต์ในโรงงานผลิตสินค้า รถยนต์ไร้คนขับ ระบบจัดการคลังสินค้าอัตโนมัติ หรือในทางการแพทย์และสุขภาพ AI สามารถวิเคราะห์ภาพถ่ายทางการแพทย์ เช่น MRI หรือ X-ray เพื่อช่วยในการวินิจฉัยโรค ตลอดจนติดตามสุขภาพผู้ป่วยผ่านอุปกรณ์อัจฉริยะต่าง ๆ หรือในแวดวงการศึกษาและการเรียนรู้ AI สามารถสร้างระบบแนะนำเนื้อหาตามความสามารถผู้เรียน เป็นผู้ช่วยสอนอัตโนมัติ และประเมินผลแบบอัจฉริยะได้อีกด้วย^๑ เหล่านี้เป็นเพียงบางส่วนของความสามารถของ AI จะเห็นว่า เครื่องมืออันทรงประสิทธิภาพนี้กำลังเข้ามาพลิกโฉมการปฏิบัติงานของผู้คนในหลากหลายวงการ ไม่เว้นแม้แต่ในกระบวนการยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือหรือกลไกที่สำคัญของสังคมในการแก้ไขระงับข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้ง โดยการดำเนินการตามกฎหมายที่เป็นระบบระเบียบและมีแบบแผน เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ปกป้องสิทธิและเสรีภาพของประชาชน รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และส่งเสริมความเชื่อมั่นในระบบกฎหมาย กระบวนการยุติธรรมถือเป็นเสาหลักของการจัดระเบียบสังคม การบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพนอกจากจะแก้ไขข้อพิพาทและรักษาสิทธิต่าง ๆ ให้กับปัจเจกบุคคลแล้ว ยังนำไปสู่จุดหมายสุดท้ายคือการอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคมได้อย่างปกติสุขผ่านระบบกฎหมายและระบบตุลาการของกระบวนการยุติธรรมในแต่ละสังคม^๒ และด้วยสัจธรรมของความเปลี่ยนแปลง กระบวนการยุติธรรมเองทั้งในด้านโครงสร้าง อุดมการณ์ และกลไกของกระบวนการก็ได้รับการปรับเปลี่ยนและมีวิวัฒนาการควบคู่กับสังคมมนุษย์มาอย่างยาวนานเช่นเดียวกัน

*จัดทำโดยนายสุนทร เป็ลยีนสี นักกฎหมายกฤษฎีกาชำนาญการพิเศษ

^๑The History of AI: A Timeline of Artificial Intelligence | <https://www.coursera.org/articles/history-of-ai?msocid=0836888d6ac56f5814fb991e6b6e6edb>

^๒<https://legalclarity.org/what-is-the-meaning-of-administration-of-justice/>

ในระดับสากลวิวัฒนาการของกระบวนการยุติธรรมมีความเด่นชัดในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงจากระบบที่อิงอำนาจและธรรมเนียมปฏิบัติไปสู่ระบบที่มีโครงสร้างทางกฎหมายที่ชัดเจน และเน้นสิทธิมนุษยชน^๓ จากยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่เป็นระบบจารีต ความยุติธรรมเกิดจากข้อตกลงร่วมของชุมชน ผู้นำ หรือผู้อาวุโสเป็นผู้ตัดสินข้อพิพาท เน้นการคืนดีและความสามัคคีมากกว่าการลงโทษ ต่อมาในยุคโบราณ ประมาณ ๓,๐๐๐ ปีก่อนคริสตกาล แนวคิดดั้งเดิมทางกฎหมาย (ancient legal thought) เริ่มต้นในเมโสโปเตเมียและอียิปต์ กับการเกิดขึ้นของกฎหมายและการจัดทำประมวลกฎหมาย มีการเริ่มต้นของกฎหมายลายลักษณ์อักษร เมื่อราว ๑,๗๕๔ ปีก่อนคริสตกาล อาณาจักรเมโสโปเตเมียใช้กฎหมายฮัมมูราบี (Code of Hammurabi) ที่เน้นหลักการ “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” ขณะที่อียิปต์ ระบบความยุติธรรมเชื่อมโยงกับหลัก “Maat” คือ ความสมดุลและความจริง ประมาณศตวรรษที่ ๕ ก่อนคริสตกาล ในกรีกเริ่มมีประชาธิปไตยและการพิจารณาคดีโดยประชาชนตั้งแต่ยุคนั้น ขณะที่โรมันพัฒนาระบบกฎหมายที่มีอิทธิพลต่อกฎหมายตะวันตกในปัจจุบัน เช่น กฎหมาย ๑๒ โต๊ะ (Twelve Tables) หลักกฎหมายแพ่งที่ให้เป็นประมวลกฎหมายลายลักษณ์อักษร หลักการทางกฎหมายที่สำคัญ เช่น หลักสัญญาต้องเป็นสำคัญ (pacta sunt servanda) สิทธิในทรัพย์สิน เกิดขึ้นในยุคนี้เช่นกัน

ในยุคกลาง ความยุติธรรมตกอยู่ภายใต้อำนาจของศาสนจักรและศักดินา (Fudalism) กฎหมายจึงมีส่วนผสมของหลักการทางศาสนาอย่างเข้มข้น เช่น กฎหมายอิสลาม (Sharia) และกฎหมายคริสตศาสนา ระบบศาลของศาสนาและศาลของเจ้าผู้ครองแคว้นดำเนินควบคู่กันไป

ในยุคแห่งการตื่นรู้ (Enlightenment) ช่วงศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ ปราชญ์นักคิด เช่น จอห์น ล็อก (ค.ศ. ๑๖๓๒-๑๗๐๔), โวลแตร์ (ค.ศ. ๑๖๘๔-๑๗๗๘), รัสโซ (ค.ศ. ๑๗๑๒-๑๗๗๘), และอิมมานูเอล คานท์ (ค.ศ. ๑๗๒๔-๑๘๐๔) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และสัญญาทางสังคม ความยุติธรรมเริ่มเน้นเหตุผลและสิทธิมนุษยชนอันเป็นรากฐานของระบบกฎหมายสมัยใหม่ จนถึง **ยุคสมัยใหม่** ศตวรรษที่ ๑๙ เป็นยุคที่สังคมมนุษย์มีระบบกฎหมายที่มีโครงสร้างชัดเจนแบ่งเป็นระบบ Civil Law (กฎหมายลายลักษณ์อักษร) และ Common Law (กฎหมายจารีตประเพณี) มีการจัดตั้งศาลที่มีความเป็นอิสระ มีระบบการอุทธรณ์เพื่อทบทวนคำพิพากษา ความยุติธรรมเน้นความเท่าเทียมและการเข้าถึงของประชาชน นักกฎหมายที่สำคัญในยุคนี้ เช่น Jeremy Bentham, John Stuart Mill ปัจจุบันโลกเข้าสู่ยุคดิจิทัล กระบวนการยุติธรรมในโลกเทคโนโลยีมีการนำ AI มาปรับใช้ มีระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์หรือ e-Court มีการพิจารณาคดีทางออนไลน์ และการพัฒนาแนวคิดความยุติธรรมเชิงเปลี่ยนผ่าน (Transitional Justice) โดยการเน้นความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน^๔

สำหรับประเทศไทย วิวัฒนาการของกระบวนการยุติธรรมสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมของประเทศ โดยในยุคก่อนรับอิทธิพลจากตะวันตก ก่อนสมัยรัชกาลที่ ๔ ประเทศไทยมีระบบกฎหมายไทยในยุคโบราณ ใช้กฎหมายจารีตประเพณีและกฎหมายพระธรรมศาสตร์เป็นหลัก เช่น กฎหมายตราสามดวงในสมัยกรุงศรีอยุธยา และยังคงใช้ต่อมาในสมัย

^๓<https://www.numberanalytics.com/blog/evolution-of-justice>

^๔<https://lawforcitizens.com/evolution-of-legal-jurisprudential-thought-from-ancient-to-modern-times>

กรุงรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นแหล่งที่มาของกฎหมายและทรงใช้อำนาจตุลาการด้วยพระองค์เอง หรือมอบหมายให้ขุนนางพิจารณาตัดสินคดีอิงตามจารีต ศาสนา หรือความเห็นส่วนตัวของผู้มีอำนาจ **ยุคปฏิรูปกฎหมาย** สมัยรัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๕๓) เกิดการปฏิรูปอย่างกว้างขวางเพื่อให้ระบบยุติธรรมมีมาตรฐานสากล และลดการแทรกแซงจากต่างชาติ มีการตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๓๔ จัดตั้งศาลที่ชัดเจน ยกเลิกระบบศาลหัวเมืองที่ให้ขุนนางท้องถิ่นเป็นผู้พิจารณาคดี และเริ่มจัดทำกฎหมายลายลักษณ์อักษร เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีการส่งนักเรียนไทยไปศึกษากฎหมายในต่างประเทศ **ยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง** พ.ศ. ๒๔๗๕ มีการเปลี่ยนรูปแบบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐธรรมนูญ มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย ซึ่งกำหนดหลักการแบ่งแยกอำนาจเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ และองค์กรอิสระทางกฎหมายเพิ่มขึ้นในช่วงหลัง เช่น ศาลปกครอง สำนักงานอัยการสูงสุด และ **ยุคปัจจุบัน** มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศนำมาปรับใช้ในระบบการยุติธรรม เช่น ระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์ การไต่สวนออนไลน์ การยื่นฟ้องคดีผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยเน้นความโปร่งใสเป็นธรรม และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมได้ดียิ่งขึ้น^๔

แม้ว่าทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย ได้ผ่านการวิวัฒนาการทางด้านกระบวนการยุติธรรมมาสู่ยุคของการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมยุคดิจิทัล (Digital Justice Transformation) ซึ่งมีการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ามามีบทบาทในหลายมิติ ทั้งในการช่วยวิเคราะห์คดี การพิจารณาคดีโดยอัตโนมัติ หรือการจัดการเอกสารและให้คำปรึกษาทางกฎหมาย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การนำ AI มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมยังเต็มไปด้วยความท้าทายหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะในเชิงอคติของข้อมูล (Bias in Data) ที่ AI อาจเรียนรู้จากชุดข้อมูลที่มีอคติและเลือกปฏิบัติต่อบุคคลบางกลุ่มคน ทำให้ผลลัพธ์ของ AI มีแนวโน้มที่เลือกปฏิบัติตามไปด้วย หรือประเด็นความโปร่งใสและความเข้าใจได้ (Transparency & Explainability) ในการตัดสินใจของ AI ในบางกรณียังอธิบายไม่ได้ถึงเหตุผลของผลลัพธ์ที่ได้ซึ่งขัดกับหลักความยุติธรรมที่ต้องมีการให้เหตุผลเพื่อตรวจสอบได้ (accountability) การคุ้มครองสิทธิและความเป็นส่วนตัว (Privacy & Human Rights) จากการถูกใช้ข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้วิเคราะห์โดยไม่ได้รับความยินยอม โดยเฉพาะข้อมูลความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องหาและผู้เสียหายต้องได้รับความคุ้มครองในคดีอาญา รวมทั้งบทบาทของผู้ควบคุม (Human Oversight) ที่ต้องมีผู้พิพากษาหรือเจ้าหน้าที่ควบคุมและตรวจสอบการทำงานของ AI ประเด็นเหล่านี้เป็นข้อถกเถียงที่อาจนำมาซึ่งความรับผิดชอบของการนำ AI มาใช้ในกระบวนการยุติธรรม

งานค้นคว้าฉบับนี้จะได้แสดงให้เห็นภาพทั้งในด้านบทบาทและความรับผิดชอบของการใช้ AI ในกระบวนการยุติธรรม ผ่านการศึกษาข้อมูลทั้งในต่างประเทศและของประเทศไทย โดยมีการศึกษาถึงรูปแบบและขอบเขตของการนำ AI มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมในระดับสากลและภายในประเทศ รวมถึงการวิเคราะห์ประเด็นทางกฎหมายและความท้าทายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของ AI เมื่อเกิดข้อผิดพลาดหรือความเสียหายในกระบวนการยุติธรรม สำรวจแนวทางการแก้ไขปัญหาและผลกระทบ

^๔<https://transitionaljusticedata.org/en/Asia/Thailand.html>

ต่อความเป็นธรรมของคำตัดสิน เพื่อให้เห็นภาพอย่างกว้างในเชิงเปรียบเทียบแนวคิดและกรอบกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งของประเทศไทย จีน สหราชอาณาจักร และสหภาพยุโรป รวมทั้งเสนอแนะแนวทางในการพัฒนากฎหมายหรือข้อบังคับที่จำเป็นเพื่อให้การใช้ AI ในกระบวนการยุติธรรมเป็นไปอย่างปลอดภัย มีประสิทธิภาพ และคงไว้ซึ่งความเป็นธรรม

บทบาทและความรับผิดชอบของ AI ในกระบวนการยุติธรรมของต่างประเทศ

๒.๑ สหภาพยุโรป*

ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้กลายเป็นเทคโนโลยีที่พลิกโฉมโลก โดยมีการนำไปประยุกต์ใช้อย่างรวดเร็วในหลากหลายภาคส่วน ตั้งแต่เกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ไปจนถึงการสื่อสาร การเงิน และการแพทย์ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลที่เป็นไปอย่างแพร่หลาย ในภาคส่วนความปลอดภัยสาธารณะ และกระบวนการยุติธรรม ปัญญาประดิษฐ์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพและความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนมากมหาศาล

๒.๑.๑ ภูมิทัศน์ของการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ในกระบวนการยุติธรรม

ทั่วโลกมีการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมอย่างกว้างขวางและหลากหลาย ตัวอย่างเช่น ในการบังคับใช้กฎหมาย ปัญญาประดิษฐ์ถูกใช้ในการวิเคราะห์ดิจิทัลและพันธุกรรม (DNA) อย่างละเอียด รวมถึงการจดจำเสียงปืนเพื่อระบุตำแหน่งผู้ก่อเหตุได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ปัญญาประดิษฐ์ยังช่วยในการป้องกันอาชญากรรมเชิงรุกผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่เพื่อระบุรูปแบบและแนวโน้ม ในกระบวนการพิจารณาคดี ปัญญาประดิษฐ์ได้เข้ามาช่วยลดภาระงานของศาลที่แออัด วิเคราะห์ข้อมูลทางกฎหมาย และให้คำแนะนำในการพิจารณาคดีและกำหนดโทษ เทคโนโลยีเหล่านี้ช่วยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถตรวจจับอาชญากรรมและอุบัติเหตุที่ซับซ้อนได้ทั้งในขณะเกิดเหตุและหลังเกิดเหตุ รวมถึงปรับปรุงการตรวจจับใบหน้าจากภาพคุณภาพต่ำหรือถูกบดบัง ห้องปฏิบัติการนิติวิทยาศาสตร์ยังใช้ปัญญาประดิษฐ์ ในการตรวจจับและประมวลผลหลักฐานพันธุกรรม ที่มีปริมาณน้อย เสื่อมสภาพ หรือไม่สามารถใช้งานได้ในอดีต และยังสามารถแยกแยะโปรไฟล์พันธุกรรม ของแต่ละบุคคลออกจากตัวอย่างที่ผสมกันได้^๖

การนำมาใช้ในวงกว้างทั่วโลกนี้เน้นย้ำถึงศักยภาพของเทคโนโลยีในการยกระดับประสิทธิภาพและความแม่นยำในระบบยุติธรรม อย่างไรก็ตาม สหภาพยุโรปได้ก้าวไปไกลกว่าการเพียงแค่อยอมรับการใช้งานปัญญาประดิษฐ์ โดยได้ให้ความสำคัญกับการสร้างกรอบการกำกับดูแลที่ครอบคลุมและเข้มงวด การที่สหภาพยุโรปมุ่งเน้นไปที่การวางระเบียบที่ชัดเจนสำหรับบทบาทและความรับผิดชอบของปัญญาประดิษฐ์ โดยเฉพาะในบริบทที่ละเอียดอ่อนอย่างกระบวนการยุติธรรม แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่น

* จัดทำโดยนายอมรฤทธิ อินทรชัย นักกฎหมายกฤษฎีกาชำนาญการพิเศษ

^๖UNESCO, “AI and the Rule of Law: Capacity Building for Judicial”, สืบค้นจาก <https://www.unesco.org/en/artificial-intelligence/rule-law/mooc-judges>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

ที่จะเป็นผู้นำในการกำหนดมาตรฐานการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ที่รับผิดชอบและน่าเชื่อถือ การดำเนินการนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจว่า แม้ปัญญาประดิษฐ์จะนำมาซึ่งประโยชน์มหาศาล แต่การใช้งานโดยปราศจากการกำกับดูแลที่เหมาะสมอาจก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อสิทธิขั้นพื้นฐานและหลักนิติธรรมได้ ด้วยเหตุนี้ สหภาพยุโรปจึงพยายามสร้างสมดุลระหว่างนวัตกรรมกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ เพื่อให้มั่นใจว่าการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้จะสอดคล้องกับค่านิยมหลักของสหภาพยุโรป และเสริมสร้างความไว้วางใจในระบบยุติธรรม^๗

(๑) ความสำคัญของการกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบของปัญญาประดิษฐ์

แม้ปัญญาประดิษฐ์จะมอบประโยชน์ที่สำคัญ เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพ ความรวดเร็วในการประมวลผลข้อมูล และความแม่นยำในการวิเคราะห์ แต่การนำไปใช้งาน โดยเฉพาะในกระบวนการยุติธรรมก็ก่อให้เกิดความท้าทายที่ซับซ้อนทั้งในด้านจริยธรรม กฎหมาย และสังคม ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบ ข้อกังวลที่สำคัญประการหนึ่งคือศักยภาพของปัญญาประดิษฐ์ในการสร้างหรือขยายอคติทางอัลกอริทึม ซึ่งอาจนำไปสู่การเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม นอกจากนี้ ความท้าทายด้านความเป็นส่วนตัวของข้อมูลและความปลอดภัยทางไซเบอร์ก็เป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากระบบปัญญาประดิษฐ์ประมวลผลข้อมูลที่ละเอียดอ่อนจำนวนมาก^๘ ปัญหาที่เรียกว่า AI hallucinations หรือการสร้างข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือถูกแต่งขึ้นโดยปัญญาประดิษฐ์ ก็เป็นข้อกังวลที่อาจบ่อนทำลายความน่าเชื่อถือของการตัดสินใจที่ขับเคลื่อนด้วยปัญญาประดิษฐ์ เหนือสิ่งอื่นใด การรักษาการกำกับดูแลโดยมนุษย์ที่แข็งแกร่งและกลไกความรับผิดชอบที่ชัดเจนเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้มั่นใจว่าปัญญาประดิษฐ์ยังคงเป็นเครื่องมือที่เสริมสร้างกระบวนการยุติธรรมไม่ใช่มาแทนที่การตัดสินใจของมนุษย์^๙

การตระหนักถึงการใช้งานปัญญาประดิษฐ์ที่แพร่หลายควบคู่ไปกับการรับรู้ถึงความเสี่ยงที่สำคัญ เช่น อคติ การละเมิดความเป็นส่วนตัว และศักยภาพในการก่อให้เกิดอันตรายได้สร้างความจำเป็นเร่งด่วนในการกำหนดกรอบการกำกับดูแล การที่สหภาพยุโรปให้ความสำคัญกับปัญญาประดิษฐ์ที่น่าไว้วางใจ (AI trustworthy) และการจัดหมวดหมู่ระบบปัญญาประดิษฐ์ตามระดับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น แสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์เชิงนโยบายพื้นฐาน นั่นคือ การทำให้มั่นใจว่าการพัฒนาและการนำปัญญาประดิษฐ์ไปใช้ไม่เพียงแต่เป็นประโยชน์เท่านั้น แต่ยังปลอดภัยและเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานด้วย

^๗ European Commission, “COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS 2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade” สืบค้นจาก <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0118>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

^๘ UNESCO, “Ethics of Artificial Intelligence”, สืบค้นจาก <https://www.unesco.org/en/artificial-intelligence/recommendation-ethics>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

^๙ Ellen Glover, “What Are AI Hallucinations? Generative AI models give misleading information sometimes. Here’s why” สืบค้นจาก , <https://builtin.com/artificial-intelligence/ai-hallucination>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

การเน้นย้ำถึงการป้องกันอันตรายที่สำคัญ ตอกย้ำว่าแรงผลักดันด้านกฎระเบียบของสหภาพยุโรป มีรากฐานมาจากความมุ่งมั่นต่อสวัสดิการสาธารณะและการรักษาความไว้วางใจในระบบยุติธรรม ซึ่งหมายความว่า การปล่อยให้วัตรกรรมดำเนินไปโดยไม่มีการตรวจสอบนั้นเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ ในขอบเขตที่ละเอียดอ่อนเช่นนี้ ดังนั้น การกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบของปัญญาประดิษฐ์ จึงเป็นรากฐานที่สำคัญสำหรับการบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ อย่างมีความรับผิดชอบ^{๑๐}

(๒) การประยุกต์ใช้ในระบบการยุติธรรม

ปัญญาประดิษฐ์ได้เข้ามาปฏิวัติกระบวนการยุติธรรมในหลายมิติ ตั้งแต่การบังคับใช้กฎหมายไปจนถึงการดำเนินคดีในศาล และการใช้งานอื่น ๆ ที่หลากหลาย ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ความแม่นยำ และความสามารถในการวิเคราะห์^{๑๑}

ในการบังคับใช้กฎหมาย ปัญญาประดิษฐ์ได้เสริมสร้างขีดความสามารถในการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจจับอาชญากรรม และการประเมินความเสี่ยง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- การวิเคราะห์ดิจิทัลและนิติวิทยาศาสตร์

ปัญญาประดิษฐ์ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการบังคับใช้กฎหมายในการวิเคราะห์หลักฐานดิจิทัลจำนวนมหาศาล รวมถึงวิดีโอและภาพถ่ายอย่างมีนัยสำคัญ สามารถตรวจจับฉากอาชญากรรมและอุบัติเหตุที่ซับซ้อนได้ ทั้งในขณะเกิดเหตุและหลังเกิดเหตุ อัลกอริทึมปัญญาประดิษฐ์ขั้นสูงยังช่วยปรับปรุงการตรวจจับและระบุตัวบุคคลแม้จากภาพคุณภาพต่ำ มุมที่ไม่สมบูรณ์ หรือเมื่อใบหน้าถูกบดบัง โดยใช้วิธีการลดคุณภาพของภาพที่ชัดเจนเพื่อเลียนแบบภาพคุณภาพต่ำ ทำให้สามารถจดจำภาพที่มีคุณภาพต่ำได้ดีขึ้น^{๑๒}

ในด้านนิติวิทยาศาสตร์ปัญญาประดิษฐ์ช่วยให้ห้องปฏิบัติการสามารถตรวจจับและประมวลผลหลักฐานสารพันธุกรรม (DNA) ที่มีปริมาณน้อย เสื่อมสภาพ หรือไม่สามารถใช้งานได้ในอดีต ซึ่งรวมถึงความสามารถในการตรวจจับสารพันธุกรรมในปริมาณที่น้อยมากและสกัดสารพันธุกรรมที่ใช้งานได้จากหลักฐานที่เก่าแก่กว่ายุคการทดสอบ รวมทั้งอัลกอริทึมการทำเหมืองข้อมูลและปัญญาประดิษฐ์

^{๑๐} An official EU website, “European approach to artificial intelligence” สืบค้นจาก <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/european-approach-artificial-intelligence> สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

^{๑๑} techUK, “All You need to know about AI adoption in Criminal Justice” สืบค้นจาก <https://www.techuk.org/resource/all-you-need-to-know-about-ai-adoption-in-criminal-justice.html> สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

^{๑๒} LITSLINK, “AI in Surveillance Systems: How to Empower Security Solutions with AI” สืบค้นจาก <https://litslink.com/blog/ai-in-surveillance-systems-how-to-empower-security-solutions-with-ai>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

สามารถถอดรหัสข้อมูลที่ซับซ้อนจำนวนมาก และในที่สุดก็สามารถแยกแยะและระบุโปรไฟล์สารพันธุกรรมของแต่ละบุคคลได้^{๓๓}

- การตรวจจับอาชญากรรมและการเฝ้าระวัง

อัลกอริทึมปัญญาประดิษฐ์ ถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์รูปแบบการยิงปืนที่ซับซ้อน ทำให้สามารถแยกแยะเสียงปืนจากเสียงระเบิดปากกระบอกปืน กำหนดเวลาการยิง ระบุปืนที่ใช้ และประมาณความน่าจะเป็นในการระบุตัวตน นอกจากนี้ เซ็นเซอร์ปัญญาประดิษฐ์ ที่สามารถระบุและระบุตำแหน่งการยิงปืนสามารถติดตั้งในโครงสร้างพื้นฐานของพื้นที่ เช่น อาคารและไฟถนน เซ็นเซอร์เหล่านี้จะบันทึกเวลาและเสียงการยิงปืน และช่วยในการระบุตำแหน่งของผู้ยิง ทำให้ตำรวจสามารถเดินทางไปยังที่เกิดเหตุได้โดยไม่ต้องมีการแจ้งเหตุ^{๓๔}

ด้วยข้อมูลอาชญากรรมที่ซับซ้อนมานานหลายทศวรรษ ควบคู่ไปกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ปัญญาประดิษฐ์ช่วยให้หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายสามารถรวบรวมและตีความความเชื่อมโยงและรูปแบบในบันทึกทางการเงิน ภาพถ่ายภูมิสารสนเทศ ภาพจากกล้องวงจรปิด ข้อมูลโซเชียลมีเดีย บันทึกสาธารณะฟีดข่าว และแหล่งข้อมูลเปิดและกรรมสิทธิ์อื่น ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันอาชญากรรม ความก้าวหน้าในการตรวจจับวัตถุและกิจกรรมอัตโนมัติผ่านโดรนและการถ่ายภาพจากดาวเทียมจะส่งผลกระทบต่อความสามารถของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายในการจดจำและป้องกันอาชญากรรมผ่านการวิเคราะห์การเคลื่อนไหวและรูปแบบ เทคโนโลยีการจดจำใบหน้าแบบบูรณาการ ซึ่งใช้ในการตรวจจับบุคคลในหลายสถานที่ผ่านกล้องหลายตัวจะช่วยนักสืบในการระบุตัวผู้ต้องสงสัย โดรนและเทคโนโลยีหุ่นยนต์ยังมีศักยภาพในการให้บริบทและการรับรู้สถานการณ์แก่หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายแบบเรียลไทม์เมื่อได้รับการแจ้งเหตุให้ตอบสนองต่ออาชญากรรม นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาอัลกอริทึมปัญญาประดิษฐ์ สำหรับการตรวจสอบอย่างต่อเนื่องผ่านเครือข่ายกล้องเพื่อประเมินกิจกรรมและคาดการณ์พฤติกรรมที่น่าสงสัยและอาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งรวมถึงการระบุและติดตามบุคคลที่น่าสนใจตามเสื้อผ้า โครงสร้างกระดูก การเคลื่อนไหว และการคาดการณ์ทิศทาง^{๓๕}

- การประเมินความเสี่ยงและการคาดการณ์อาชญากรรม

การคาดการณ์อาชญากรรมที่ขับเคลื่อนด้วยปัญญาประดิษฐ์ ช่วยให้การจัดสรรทรัพยากรตำรวจมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะในการจัดสรรทรัพยากรบุคคล ซึ่งหนึ่งในเครื่องมือปัญญาประดิษฐ์ที่เป็นที่ถกเถียงกันมากที่สุดของขอบเขตนี้คืออัลกอริทึมการประเมินความเสี่ยงทางอาญา ซึ่งวิเคราะห์โปรไฟล์ของจำเลยเพื่อคำนวณคะแนนการกระทำผิดซ้ำเพื่อให้ศาลพิจารณาในการกำหนดโทษ โดยวิเคราะห์บันทึกของกระบวนกฤษฎีธรรมทางอาญาจำนวนมากเพื่อคาดการณ์การกระทำผิดซ้ำที่อาจ

^{๓๓}Salem Khalifa Alketbi, “Emerging Technologies in Forensic DNA Analysis” สืบค้นจาก <https://www.sciepublish.com/article/pii/279>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

^{๓๔}MastersInAI, “The Growing Role of AI in Criminal Justice”, สืบค้นจาก <https://www.mastersinai.org/industries/criminal-justice/>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

^{๓๕} LITSLINK, “AI in Surveillance Systems: How to Empower Security Solutions with AI” สืบค้นจาก <https://litslink.com/blog/ai-in-surveillance-systems-how-to-empower-security-solutions-with-ai>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

เกิดขึ้น เช่น การสร้างเครื่องมือคัดแยกหมายจับอัตโนมัติเพื่อจัดลำดับความสำคัญของผู้กระทำผิดที่หลบหนีตามความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ นอกจากนี้ ปัญญาประดิษฐ์ยังสามารถช่วยระบุเหยื่อผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มของการถูกทารุณกรรมโดยการวิเคราะห์ปัจจัยการตกเป็นเหยื่อเพื่อแยกแยะระหว่างการแสวงหาผลประโยชน์ทางการเงินและรูปแบบอื่น ๆ ของการทารุณกรรม^{๑๖}

(๓) ข้อพิจารณาระหว่างการบังคับใช้กฎหมายกับกฎหมายของสหภาพยุโรป

การประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการบังคับใช้กฎหมาย เช่น การจดจำใบหน้า การคาดการณ์อาชญากรรม และเครื่องมือประเมินความเสี่ยง แสดงให้เห็นถึงประโยชน์ในทางปฏิบัติอย่างชัดเจนในด้านประสิทธิภาพ ความรวดเร็ว และการเพิ่มประสิทธิภาพทรัพยากร อย่างไรก็ตาม กฎหมายของสหภาพยุโรป ได้แก้รัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ของสหภาพยุโรป (EU AI Act) ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า การใช้งานเหล่านี้จำนวนมากจัดอยู่ในประเภทความเสี่ยงสูงหรือแม้กระทั่งต้องห้าม เช่น ระบบระบุตัวตนทางชีวมาตรแบบเรียลไทม์ในที่สาธารณะ หรือการสร้างโปรไฟล์บุคคลิกภาพเพื่อคาดการณ์พฤติกรรมทางอาญา สิ่งนี้เผยให้เห็นถึงความขัดแย้งพื้นฐานระหว่างประโยชน์ที่รับรู้ของปัญญาประดิษฐ์เพื่อความปลอดภัยสาธารณะ และศักยภาพโดยธรรมชาติในการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน รวมถึงความเป็นส่วนตัว การไม่เลือกปฏิบัติ และความเป็นธรรม แนวทางการกำกับดูแลของสหภาพยุโรปซึ่งอนุญาตให้มีข้อยกเว้นภายใต้มาตรการป้องกันที่เข้มงวด แสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะจัดการกับความขัดแย้งนี้โดยการลดผลกระทบทางจริยธรรมในขณะที่ยังคงอนุญาตให้มีการใช้งานที่เป็นประโยชน์แต่มีการควบคุม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางที่ระมัดระวังและเน้นสิทธิเป็นศูนย์กลาง แม้ในการแสวงหาความปลอดภัยสาธารณะ ซึ่งจะได้พิจารณาในหัวข้อกรอบของกฎหมายต่อไป

(๔) กระบวนการพิจารณาคดี

ปัญญาประดิษฐ์มีบทบาทสำคัญในการพัฒนากระบวนการพิจารณาคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการวิจัยทางกฎหมาย การวิเคราะห์ข้อมูล และการสนับสนุนการตัดสินใจ เช่น

- การวิจัยทางกฎหมายและการวิเคราะห์ข้อมูล

เครื่องมือปัญญาประดิษฐ์มีการใช้แพร่หลายมากขึ้นในห้องพิจารณาคดีทั่วโลก ช่วยลดแรงกดดันต่อคดีที่ล้นมือโดยการทำให้งานเป็นไปโดยอัตโนมัติและมีประสิทธิภาพมากขึ้นมีการใช้กันอย่างแพร่หลายในการวิเคราะห์ข้อมูลทางกฎหมายจำนวนมาก เครื่องมือที่ขับเคลื่อนด้วยปัญญาประดิษฐ์สามารถค้นหาฐานข้อมูลทางกฎหมายขนาดใหญ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ให้กฎหมายในคดีที่แม่นยำและเกี่ยวข้องในเวลาไม่กี่วินาที เครื่องมือเหล่านี้ช่วยปรับปรุงกิจกรรมทางกฎหมายประจำวัน เช่น การตรวจสอบเอกสาร การวิเคราะห์สัญญา และการวิจัยทางกฎหมาย ซึ่งเป็นงานที่เคยใช้เวลาหลายชั่วโมง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Generative AI ได้กลายเป็นพลังสำคัญที่ปรับเปลี่ยนแนวปฏิบัติและขั้นตอนการ

^{๑๖} Council on Criminal Justice, “The Implications of AI for Criminal Justice”, สืบค้นจาก <https://counciloncj.org/the-implications-of-ai-for-criminal-justice/>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

ทำงานทางกฎหมายพื้นฐาน ซึ่งเน้นย้ำถึงบทบาทที่สำคัญและเติบโตขึ้นของปัญญาประดิษฐ์ ในอนาคตของงานด้านกฎหมาย^{๑๗}

- การสนับสนุนการตัดสินใจและการแนะนำการลงโทษ

ศาลทั่วโลกกำลังใช้เครื่องมือปัญญาประดิษฐ์เพื่อช่วยผู้พิพากษาในการตัดสินใจเกี่ยวกับการประกันตัว การกำหนดโทษ และแม้กระทั่งว่าจะจำคุกหรือปล่อยตัวผู้ต้องสงสัยที่รอการพิจารณาคดี อัลกอริทึม ปัญญาประดิษฐ์ผ่านการวิเคราะห์เชิงคาดการณ์ สามารถวิเคราะห์คำตัดสินในอดีตและแบบอย่างทางกฎหมายเพื่อคาดการณ์ผลลัพธ์ของคดี ซึ่งช่วยทนายความในการกำหนดกลยุทธ์คดีที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น^{๑๘}

- การใช้งานด้านอื่น ๆ

นอกเหนือจากการบังคับใช้กฎหมายและกระบวนการพิจารณาคดีแล้ว ปัญญาประดิษฐ์ยังถูกนำไปใช้ในด้านอื่น ๆ ที่สำคัญในระบบยุติธรรมอีกด้วย เช่น การตรวจจับการฉ้อโกงและการจัดการจราจร ปัญญาประดิษฐ์ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางในระบบความปลอดภัยการจราจร เช่น กล้องจับฝ่าไฟแดง เพื่อระบุการละเมิดกฎและบังคับใช้กฎจราจร นอกจากนี้ยังช่วยเพิ่มความปลอดภัยในการจราจรผ่านระบบตรวจจับอุบัติเหตุจราจรโดยอัตโนมัติ นอกจากนี้ ในการตรวจจับการฉ้อโกงปัญญาประดิษฐ์ได้กลายเป็นเทคโนโลยีที่ขาดไม่ได้ รวมทั้ง การวินิจฉัยทางการแพทย์ทางนิติเวช ปัญญาประดิษฐ์ช่วยแพทย์ชันสูตรศพในการระบุสาเหตุและลักษณะการเสียชีวิตโดยการตีความภาพรังสี ซึ่งมีนัยสำคัญต่อทั้งชุมชนกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและชุมชนแพทย์ชันสูตรศพ

แม้ว่าการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ในกระบวนการยุติธรรมจะให้โอกาสในการเพิ่มประสิทธิภาพ ความรวดเร็ว และความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างชัดเจน แต่แนวทางทางจริยธรรมของสหภาพยุโรป เช่น กฎบัตรจริยธรรมยุโรปว่าด้วยการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในระบบยุติธรรมได้นำเสนอข้อโต้แย้งที่สำคัญ กฎบัตรนี้เน้นย้ำอย่างชัดเจนถึงหลักการเคารพสิทธิขั้นพื้นฐาน รวมถึงความเป็นอิสระของผู้พิพากษา และหลักการควบคุมโดยผู้ใช้ การที่กฎบัตรตั้งคำถามถึงแนวคิดของผู้พิพากษาหุ่นยนต์อัตโนมัติ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงจุดยืนที่มีหลักการในการต่อต้านการทำให้กระบวนการตัดสินใจของศาลเป็นไปโดยอัตโนมัติอย่างสมบูรณ์ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าปัญญาประดิษฐ์มีจุดประสงค์เพื่อเป็นเครื่องมือสนับสนุนเสริมการตัดสินใจของมนุษย์มากกว่าที่จะมาแทนที่ นอกจากนี้ การเน้นย้ำถึงการควบคุมโดยผู้ใช้และสิทธิในการโต้แย้งการตัดสินใจที่สร้างโดยปัญญาประดิษฐ์ต่อกฎหมายแนวคิดที่ว่าดุลยพินิจและความรับผิดชอบขั้นสูงสุดจะต้องยังคงอยู่กับผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายที่เป็นมนุษย์ ซึ่งจะได้พิจารณาต่อไปในหัวข้อกรอบของกฎหมาย

^{๑๗} Bloomberg Law, “How technology is changing the legal field”, สืบค้นจาก <https://pro.bloomberglaw.com/insights/technology/how-is-ai-changing-the-legal-profession/#how-technology-is-changing-the-legal-field>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

^{๑๘} MastersInAI, “The Growing Role of AI in Criminal Justice”, สืบค้นจาก <https://www.mastersinai.org/industries/criminal-justice/>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

ตารางแสดงตัวอย่างการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรมของสหภาพยุโรป
(สร้างสรรค์โดยปัญญาประดิษฐ์)

ประเภทการใช้งาน	ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ AI	ประโยชน์หลัก	ข้อควรพิจารณา/ความท้าทายเบื้องต้น
การบังคับใช้กฎหมาย	การวิเคราะห์ภาพและวิดีโอ (Video and Image Analysis)	เพิ่มประสิทธิภาพและความเร็วในการวิเคราะห์หลักฐานดิจิทัล, ปรับปรุงการระบุตัวตนจากภาพคุณภาพต่ำ	ประเด็นความเป็นส่วนตัว, และสิทธิมนุษยชน, ความเสี่ยงจากอคติของอัลกอริทึม
	การวิเคราะห์ DNA (DNA Analysis)	ตรวจจับและประมวลผล DNA ที่เสื่อมสภาพ/ปริมาณน้อย, แยกโปรไฟล์ DNA ที่ผสมกันได้	ความน่าเชื่อถือของข้อมูล, ความจำเป็นในการกำกับดูแลโดยมนุษย์
	การตรวจจับเสียงปืน (Gunshot Detection)	ระบุตำแหน่งและเวลาการยิงปืนได้อย่างรวดเร็ว, ช่วยให้ตำรวจตอบสนองได้ทันทั่วทั้งพื้นที่	ความถูกต้องแม่นยำ, การละเมิดความเป็นส่วนตัว
	ระบบประเมินความเสี่ยงและพยากรณ์อาชญากรรม (Risk Assessment and Crime Forecasting Systems)	จัดสรรทรัพยากรตำรวจอย่างมีประสิทธิภาพ, คาดการณ์การกระทำผิดซ้ำ, ระบุเหยื่อที่มีศักยภาพ	ความเสี่ยงของอคติ และการเลือกปฏิบัติ, ความท้าทายด้านความโปร่งใส
กระบวนการพิจารณาคดี	การวิจัยทางกฎหมายและวิเคราะห์เอกสาร (Legal Research and Document Analysis)	ค้นหาฐานข้อมูลกฎหมายขนาดใหญ่, ลดภาระงานซ้ำซ้อน, เพิ่มประสิทธิภาพในการร่างสัญญา	คุณภาพและความปลอดภัยของข้อมูล, ความท้าทายด้านความโปร่งใส
	การสนับสนุนการตัดสินใจและแนะนำการลงโทษ (Decision Support and Sentencing Recommendations)	ช่วยผู้พิพากษาในการตัดสินใจ ประกันตัว/กำหนดโทษ, คาดการณ์ผลลัพธ์คดีเพื่อวางกลยุทธ์	ความเป็นอิสระของผู้พิพากษา, การควบคุมโดยผู้ใช้, ความรับผิดชอบ
การใช้งานทั่วไป	การตรวจจับการฉ้อโกง (Fraud Detection)	คาดการณ์และจดจำรูปแบบการฉ้อโกง, ป้องกันการฉ้อโกง	ความปลอดภัยทางไซเบอร์, ความซับซ้อนของอัลกอริทึม
	ระบบความปลอดภัยการจราจร (Traffic Safety Systems)	ระบุการละเมิดกฎจราจร, ตรวจจับอุบัติเหตุอัตโนมัติ	ความถูกต้องแม่นยำของข้อมูล, การละเมิดความเป็นส่วนตัว
	การวินิจฉัยทางการแพทย์ทางนิติเวช (Forensic Medical Diagnosis)	ช่วยแพทย์ชันสูตรศพในการระบุสาเหตุการเสียชีวิตผ่านภาพรังสี	ความน่าเชื่อถือของข้อมูล, การตีความผลลัพธ์

๒.๑.๒ ภูมิทัศน์ด้านกฎระเบียบของสหภาพยุโรปสำหรับปัญญาประดิษฐ์ในกระบวนการยุติธรรม

สหภาพยุโรปได้ริเริ่มแนวทางที่บุกเบิกและหลากหลายในการสร้างกรอบกฎหมายและจริยธรรมที่ครอบคลุมสำหรับปัญญาประดิษฐ์ แนวทางนี้ประกอบด้วยกฎหมายสำคัญหลายฉบับ เช่น รัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ของสหภาพยุโรป (EU AI Act) ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับแรกของโลกที่มุ่งกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์โดยเฉพาะ คำสั่งความรับผิดของผลิตภัณฑ์ฉบับปรับปรุง (Revised Product Liability Directive) และร่างคำสั่งของสหภาพยุโรปว่าด้วยความรับผิดของปัญญาประดิษฐ์ (AI Liability Directive) ซึ่งมุ่งแก้ไขปัญหาค่าความรับผิดสำหรับความเสียหายที่เกิดจากระบบปัญญาประดิษฐ์ ควบคู่ไปกับกฎหมายเหล่านี้ สหภาพยุโรปยังได้วางรากฐานหลักการทางจริยธรรมผ่านแนวทางต่าง ๆ เพื่อให้มั่นใจว่าการพัฒนาและการใช้งานปัญญาประดิษฐ์สอดคล้องกับค่านิยมของสหภาพยุโรป นอกจากกรอบการทำงานของสหภาพยุโรปแล้ว อนุสัญญาโครงสร้างของสภายุโรปว่าด้วยปัญญาประดิษฐ์ สิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย และหลักนิติธรรม (Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence, Human Rights, Democracy and the Rule of Law) ยังเป็นความพยายามในระดับนานาชาติที่กว้างขึ้นของยุโรป ซึ่งเสริมและมีปฏิสัมพันธ์กับกฎหมายของสหภาพยุโรป โดยมีเป้าหมายเพื่อประสานหลักการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ในวงกว้างยิ่งขึ้น ในส่วนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการวิเคราะห์อย่างละเอียดและเชิงลึกของกรอบการทำงานที่เชื่อมโยงกันเหล่านี้ โดยชี้แจงบทบาท วัตถุประสงค์ ผลกระทบ และความท้าทายที่กำลังดำเนินอยู่ในบริบทของกระบวนการยุติธรรม

(๑) รัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ของสหภาพยุโรป (EU AI Act)^{๑๙}

รัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ของสหภาพยุโรป ประกาศใช้ในเดือนมิถุนายน ๒๕๖๗ (ค.ศ. ๒๐๒๔)^{๒๐} และมีผลบังคับใช้ของบทบัญญัติโดยส่วนใหญ่ตั้งแต่วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๗ เนื่องจากกฎหมายมีการใช้บังคับอย่างค่อยเป็นค่อยไปเพื่อให้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีเวลาในการปรับตัว ถือเป็นกรอบกฎหมายฉบับแรกของโลกที่ครอบคลุมปัญญาประดิษฐ์โดยเฉพาะ มีวัตถุประสงค์หลักคือการส่งเสริมปัญญาประดิษฐ์ที่น่าไว้วางใจภายในสหภาพยุโรปและที่อื่น ๆ โดยทำให้เชื่อมั่นว่าปัญญาประดิษฐ์เคารพสิทธิขั้นพื้นฐาน ความปลอดภัย และหลักจริยธรรม ในขณะเดียวกันก็จัดการกับความเสี่ยงที่เกิดจากแบบจำลองปัญญาประดิษฐ์ ที่ทรงพลังได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กฎหมายนี้มีขอบเขตกว้างขวางครอบคลุมผู้ให้บริการและผู้พัฒนาปัญญาประดิษฐ์ที่ทำการตลาดหรือใช้งานระบบปัญญาประดิษฐ์ภายในสหภาพยุโรป โดยไม่คำนึงว่าจะตั้งอยู่ในสหภาพยุโรปหรืออยู่ในประเทศอื่น ซึ่งการเข้าถึงนอกอาณาเขตนี้คล้ายคลึงกับกฎระเบียบการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล

^{๑๙} EU Artificial Intelligence Act, สืบค้นจาก <https://artificialintelligenceact.eu/> สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

^{๒๐} Artificial Intelligence Act (Regulation (EU) 2024/1689), Official Journal version of 13 June 2024, สืบค้นจาก <https://artificialintelligenceact.eu/the-act/>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

ทั่วไป (General Data Protection Regulation: GDPR)^{๒๑} และกำหนดให้กฎหมายของสหภาพยุโรปที่มีอยู่เกี่ยวกับการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ความเป็นส่วนตัว และการรักษาความลับ ยังคงมีผลบังคับใช้กับการรวบรวมและการใช้ข้อมูลดังกล่าวสำหรับเทคโนโลยีที่ใช้ปัญญาประดิษฐ์

๑) การจำแนกความเสี่ยงของระบบปัญญาประดิษฐ์

หลักการที่เป็นหัวใจสำคัญของรัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ของสหภาพยุโรปคือการจำแนกประเภทระบบปัญญาประดิษฐ์ ตามความเสี่ยงออกเป็นสี่ระดับ ได้แก่ (๑) ระบบปัญญาประดิษฐ์ที่มีความเสี่ยงที่ยอมรับไม่ได้ต้องห้ามเด็ดขาด (๒) ระบบปัญญาประดิษฐ์ที่มีความเสี่ยงสูงซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมและเป็นบทบัญญัติโดยส่วนใหญ่ของกฎหมาย (๓) ระบบปัญญาประดิษฐ์ที่มีความเสี่ยงจำกัดเป็นบทบัญญัติที่มีจำนวนน้อยกว่าความเสี่ยงสูงซึ่งอยู่ภายใต้การระดมทุนด้านความโปร่งใส มีความเข้มงวดของการควบคุมที่น้อยลง เช่น ผู้พัฒนา (developers) และผู้ใช้งาน (deployers) ต้องทำให้แน่ใจว่าผู้ใช้ปลายทาง (ผู้บริโภค) รับทราบเมื่อโต้ตอบกับปัญญาประดิษฐ์ เช่น แชทบอทและ deepfake และ (๔) ระบบปัญญาประดิษฐ์ที่มีความเสี่ยงน้อยที่สุด ไม่อยู่ภายใต้การควบคุมของกฎหมาย แนวทางแบบแบ่งระดับเช่นนี้กำหนดให้มีการควบคุมที่เข้มงวดขึ้นสำหรับระบบที่อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงสูงขึ้นต่อความปลอดภัยและสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ใช้ปลายทาง

๒) การปฏิบัติที่ต้องห้าม (Prohibited Practices)

ระบบปัญญาประดิษฐ์ที่ห้ามใช้งานเนื่องจากเป็นระบบปัญญาประดิษฐ์ที่มีความเสี่ยงที่ยอมรับไม่ได้ต้องห้ามเด็ดขาด กำหนดไว้ในข้อ ๕ (Article 5) ของบทที่ ๒ (Chapter II) ของรัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ เช่น^{๒๒}

- ระบบปัญญาประดิษฐ์ ที่ใช้เทคนิคที่รับรู้ไม่ได้ บิดเบือน หรือหลอกลวงเพื่อบิดเบือนพฤติกรรมและบั่นทอนการตัดสินใจอย่างมีข้อมูลซึ่งก่อให้เกิดอันตรายอย่างมีนัยสำคัญ
- ระบบปัญญาประดิษฐ์ ที่ใช้ประโยชน์จากจุดอ่อนที่เกี่ยวข้องกับอายุ ความพิการ หรือสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อบิดเบือนพฤติกรรม ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายอย่างมีนัยสำคัญ
- ระบบปัญญาประดิษฐ์ การให้คะแนนทางสังคม เช่น การประเมินหรือจัดประเภทบุคคลหรือกลุ่มตามพฤติกรรมทางสังคมหรือลักษณะส่วนบุคคล ซึ่งก่อให้เกิดการปฏิบัติที่ไม่เป็นผลดีหรือเป็นอันตรายต่อบุคคลเหล่านั้น

^{๒๑} GDPR.EU, “What is GDPR, the EU’s new data protection law?”, <https://gdpr.eu/what-is-gdpr/>

สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

^{๒๒} EU Artificial Intelligence Act, “High-level summary of the AI Act”, สืบค้นจาก <https://artificialintelligenceact.eu/high-level-summary/> สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

- ระบบปัญญาประดิษฐ์ การประเมินความเสี่ยงที่บุคคลจะกระทำความผิดทางอาญา โดยอิงจากการจัดโปรไฟล์หรือลักษณะบุคลิกภาพเพียงอย่างเดียว ยกเว้นเมื่อใช้เพื่อเสริมการประเมินของมนุษย์โดยอิงจากข้อเท็จจริงที่เป็นรูปธรรมและตรวจสอบได้ซึ่งเชื่อมโยงโดยตรงกับกิจกรรมทางอาญา
- ระบบปัญญาประดิษฐ์ การรวบรวมฐานข้อมูลการจดจำใบหน้าโดยการดึงภาพใบหน้าจากอินเทอร์เน็ตหรือภาพจากกล้องวงจรปิดโดยไม่เลือกเป้าหมาย
- ระบบปัญญาประดิษฐ์ การอนุมานอารมณ์ในสถานที่ทำงานหรือสถาบันการศึกษา ยกเว้นด้วยเหตุผลทางการแพทย์หรือความปลอดภัย
- ระบบปัญญาประดิษฐ์ ระบบการจัดประเภททางชีวมาตร (biometric categorisation systems) ที่อนุมานคุณลักษณะที่ละเอียดอ่อน เช่น เชื้อชาติ ความเห็นทางการเมือง การเป็นสมาชิกสหภาพแรงงาน ความเชื่อทางศาสนาหรือปรัชญา ชีวิตทางเพศ หรือรสนิยมทางเพศ ยกเว้นการติดฉลากหรือการกรองชุดข้อมูลชีวมาตรที่ได้มาอย่างถูกกฎหมาย หรือเพื่อการบังคับใช้กฎหมายจัดประเภทข้อมูลชีวมาตร
- ระบบปัญญาประดิษฐ์ ที่การระบุตัวตนทางชีวมาตรระยะไกลแบบเรียลไทม์ (real-time remote biometric identification :RBI) ในพื้นที่สาธารณะเพื่อการบังคับใช้กฎหมาย ยกเว้นกรณีการค้นหาคูหาบุคคลสูญหาย เหยื่อการลักพาตัว และผู้ที่ถูกค้ำมนุษย์หรือถูกแสวงหาผลประโยชน์ทางเพศ โดยมีเป้าหมาย รวมทั้งการป้องกันภัยคุกคามที่เฉพาะเจาะจง มีนัยสำคัญและใกล้ชิดต่อชีวิตหรือความปลอดภัยทางกายภาพ หรือการโจมตีของผู้ก่อการร้ายที่คาดการณ์ได้
- ระบบปัญญาประดิษฐ์ การระบุผู้ต้องสงสัยในคดีอาญาร้ายแรง เช่น ฆาตกรรม ข่มขืน ปล้นทรัพย์โดยใช้อาวุธ การค้ายาเสพติดและอาวุธผิดกฎหมาย อาชญากรรมองค์กร และอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม

๓) ระบบปัญญาประดิษฐ์ที่มีความเสี่ยงสูง (High-Risk AI Systems)

ระบบปัญญาประดิษฐ์ที่จัดเป็นระบบที่มีความเสี่ยงสูงต้องพิจารณาจากเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในบทที่ ๓ (Chapter III) ของรัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ ข้อ ๖ (Article 6) กฎการจัดประเภทสำหรับระบบปัญญาประดิษฐ์ที่มีความเสี่ยงสูง ซึ่งมีเกณฑ์โดยสรุปว่า^{๒๓}

ระบบปัญญาประดิษฐ์ที่มีความเสี่ยงสูงคือระบบที่ใช้เป็นส่วนประกอบด้านความปลอดภัยหรือผลิตภัณฑ์ที่อยู่ภายใต้กฎหมายของสหภาพยุโรปในภาคผนวก ๑ ของรัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ และต้องผ่านการประเมินความสอดคล้องจากบุคคลที่สามภายใต้กฎหมายซึ่งอยู่ในภาคผนวก ๑ หรือระบบที่อยู่ภายใต้กรณีการใช้งานที่ระบุไว้ในภาคผนวก ๓ ทั้งนี้ ยกเว้นกรณีระบบปัญญาประดิษฐ์ที่มีวัตถุประสงค์ทำงานขั้นตอนที่แคบ ระบบปัญญาประดิษฐ์ที่มีวัตถุประสงค์ปรับปรุงผลลัพธ์ของกิจกรรมของมนุษย์ที่เสร็จสมบูรณ์ไปแล้ว ระบบปัญญาประดิษฐ์ที่มีวัตถุประสงค์ตรวจสอบรูปแบบการตัดสินใจหรือความเปี่ยงเบนจากรูปแบบการตัดสินใจก่อนหน้านี้และไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

^{๒๓} EU Artificial Intelligence Act, “High-level summary of the AI Act”, สืบค้นจาก <https://artificialintelligenceact.eu/high-level-summary/> สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

แทนที่หรือมีอิทธิพลต่อการประเมินของมนุษย์ที่เสร็จสมบูรณ์ไปแล้วและได้รับการตรวจสอบโดยมนุษย์อย่างเหมาะสม หรือระบบปัญญาประดิษฐ์ที่มีวัตถุประสงค์ใช้งานเตรียมการสำหรับการประเมินที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของกรณีการใช้งานที่ระบุไว้ในภาคผนวก ๓

คณะกรรมการการยุโรปสามารถเพิ่มหรือแก้ไขเงื่อนไขข้างต้นหากมีหลักฐานที่เป็นรูปธรรมว่าระบบปัญญาประดิษฐ์ที่อยู่ภายใต้ภาคผนวก ๓ ไม่ก่อให้เกิดความเสี่ยงอย่างมีนัยสำคัญต่อสุขภาพ ความปลอดภัย และสิทธิขั้นพื้นฐาน และคณะกรรมการสหภาพยุโรปยังสามารถยกเลิกเงื่อนไขได้หากมีหลักฐานที่เป็นรูปธรรมว่าเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อคุ้มครองผู้คน

ระบบปัญญาประดิษฐ์ ถือว่ามีความเสี่ยงสูงเสมอหากมีการจัดโปรไฟล์บุคคล เช่น การประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคลโดยอัตโนมัติเพื่อประเมินแง่มุมต่างๆ ในชีวิตของบุคคล เช่น ประสิทธิภาพการทำงาน สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สุขภาพ ความชอบ ความสนใจ ความน่าเชื่อถือ พฤติกรรม สถานที่หรือการเคลื่อนไหว

ผู้ให้บริการที่เชื่อว่าระบบปัญญาประดิษฐ์ของตน ซึ่งอยู่ภายใต้ภาคผนวก ๓ ไม่มีความเสี่ยงสูง จะต้องจัดทำเอกสารการประเมินความเสี่ยงก่อนที่จะนำออกสู่ตลาดหรือนำไปใช้งาน

ทั้งนี้ คณะกรรมการการยุโรปจะมีคำแนะนำเกี่ยวกับการพิจารณาว่าระบบปัญญาประดิษฐ์มีความเสี่ยงสูงหรือไม่ พร้อมด้วยรายการตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของกรณีการใช้งานที่มีความเสี่ยงสูงและไม่มีความเสี่ยงสูง ภายใน ๑๘ เดือนหลังจากกฎหมายมีผลบังคับใช้

๔) ข้อกำหนดสำหรับระบบปัญญาประดิษฐ์ที่มีความเสี่ยงสูงในกระบวนการยุติธรรม

ผู้ให้บริการและผู้ใช้งานระบบปัญญาประดิษฐ์ที่มีความเสี่ยงสูงต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดที่เข้มงวดภายใต้รัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งรวมถึงการนำข้อกำหนดการบริหารความเสี่ยงมาใช้ การปฏิบัติตามมาตรฐานการกำกับดูแลข้อมูลที่เข้มงวด ขั้นตอนการทดสอบและตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง การบำรุงรักษาเอกสารที่ครอบคลุม และการสร้างมาตรการรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์ที่แข็งแกร่ง^{๒๔}

ข้อผูกพันเพิ่มเติมสำหรับระบบที่มีความเสี่ยงสูง ได้แก่ การลงทะเบียนในฐานข้อมูลกลางของสหภาพยุโรป การรักษาระบบการจัดการคุณภาพที่สอดคล้อง การประเมินความสอดคล้องที่เกี่ยวข้องและการรับรองการกำกับดูแลโดยมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพตลอดวงจรชีวิตของระบบ บริษัทอาจหลีกเลี่ยงข้อจำกัดบางประการที่ใช้กับระบบที่มีความเสี่ยงสูงได้โดยการดำเนินการประเมินที่เหมาะสมก่อนที่จะนำระบบหรือบริการออกสู่ตลาด และจัดส่งการประเมินดังกล่าวให้แก่หน่วยงานของประเทศสมาชิกเมื่อมีการร้องขอ^{๒๕}

^{๒๔} An official EU website, “AI Act”, สืบค้นจาก <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/regulatory-framework-ai>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

^{๒๕} EU Artificial Intelligence Act, Section 2: Requirement for High-Risk AI Systems, สืบค้นจาก <https://artificialintelligenceact.eu/section/3-2/>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

๕) การบังคับใช้และบทลงโทษ

สำนักงานปัญญาประดิษฐ์ของสหภาพยุโรปที่จัดตั้งขึ้นใหม่ตามกฎหมายภายใต้ คณะกรรมาธิการยุโรปมีหน้าที่กำกับดูแลการนำไปปฏิบัติและการบังคับใช้รัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ การไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติของรัฐบัญญัติอาจส่งผลให้มีบทลงโทษที่รุนแรง ซึ่งจะมีผลใช้บังคับในวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๖๘ เป็นต้นไป เช่น ค่าปรับตั้งแต่ ๗.๕ ล้านยูโรหรือร้อยละ ๑ ของยอดขายประจำปีทั่วโลก ไปจนถึง ๓๕ ล้านยูโรหรือร้อยละ ๗ ของยอดขายประจำปีทั่วโลก โดยจำนวนค่าปรับขึ้นอยู่กับลักษณะของการละเมิดและขนาดของบริษัท ทั้งนี้ การปฏิบัติที่ต้องห้ามของระบบปัญญาประดิษฐ์ จะได้รับบทลงโทษสูงสุด^{๒๖}

ขอบเขตที่ครอบคลุมของรัฐบัญญัติประดิษฐ์ของสหภาพยุโรปในแนวทางที่อิงตามความเสี่ยง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการบังคับใช้ในต่างประเทศนอกสหภาพยุโรป ซึ่งมีผลผูกพันกับผู้อยู่นอก สหภาพยุโรปที่ทำการตลาดหรือใช้ปัญญาประดิษฐ์ภายในสหภาพยุโรป แสดงให้เห็นถึงความทะเยอทะยานของสหภาพยุโรปในการสร้างการเป็นผู้นำระดับโลกในการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ การกำหนดบทลงโทษที่รุนแรง บ่งชี้ถึงความมุ่งมั่นอย่างจริงจังในการบังคับใช้ กลยุทธ์นี้ไม่เพียงสร้างความสอดคล้องของตลาดภายในสหภาพยุโรปเท่านั้น แต่ยังเป็นการกำหนดทิศทางการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ ทั่วโลกให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสหภาพยุโรปเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ที่น่าไว้วางใจ (AI trustworthy) ซึ่งอาจนำไปสู่ Brussels Effect ที่บริษัททั่วโลกเลือกที่จะปฏิบัติตามมาตรฐานของสหภาพยุโรปเพื่อเข้าถึง ตลาดขนาดใหญ่ของสหภาพยุโรป ทำให้กฎระเบียบของสหภาพยุโรปกลายเป็นบรรทัดฐานระดับโลกโดย พหุนัย^{๒๗} การมุ่งเน้นที่เฉพาะเจาะจงและเข้มงวดกับการใช้งานในกระบวนการยุติธรรมยังแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของสหภาพยุโรปในการปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐานในพื้นที่ที่ละเอียดอ่อนนี้

(๒) กรอบความรับผิดของปัญญาประดิษฐ์ (AI Liability Framework)

สหภาพยุโรปพัฒนาระบบความรับผิดของผลิตภัณฑ์ (product liability) ให้ทันสมัย เพื่อให้มั่นใจว่าเมื่อระบบปัญญาประดิษฐ์ ก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้ใช้จะมีกลไกการเยียวยาและชดเชยที่เหมาะสม ข้อเสนอของคณะกรรมาธิการสหภาพยุโรปนี้เป็นการเสริมรัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ซึ่งแม้จะมี ขอบเขตการกำกับดูแลที่ครอบคลุม แต่ก็ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดเพื่อวัตถุประสงค์ในการ เรียกร้องค่าเสียหาย วัตถุประสงค์หลักของกฎระเบียบที่เสนอขึ้นใหม่นี้ เพื่อให้มั่นใจว่าบุคคลที่ได้รับ

^{๒๖}STEPHENSON HARWOOD, “ The EU AI Act: enforcement overview” สืบค้นจาก <https://www.stephensonharwood.com/news/the-eu-ai-act-enforcement-overview#:~:text=The%20penalty%20for%20infringing%20the%20AI%20act%20will,will%20not%20apply%20until%202%20August%202026>. สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

^{๒๗}Vcomply, “The Brussels Effect: How Europe’s Regulations Shape Global Business” สืบค้นจาก <https://www.v-comply.com/blog/brussels-effect/>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

อันตรายจากระบบปัญญาประดิษฐ์ จะได้รับการคุ้มครองและเข้าถึงค่าชดเชยในระดับเดียวกับบุคคลที่ได้รับอันตรายจากเทคโนโลยีอื่น ๆ ภายในสหภาพยุโรป^{๒๘}

๑) คำสั่งของสหภาพยุโรปว่าด้วยความรับผิดชอบของผลิตภัณฑ์ฉบับปรับปรุง กรณี ความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดสำหรับผลิตภัณฑ์ปัญญาประดิษฐ์ที่มีข้อบกพร่อง (Revised Product Liability Directive - Revised PLD, 2024/2853)^{๒๙}

สหภาพยุโรปได้ปรับปรุงคำสั่ง^{๓๐} (directive) ความรับผิดชอบของผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดของผู้ผลิตสำหรับผลิตภัณฑ์ที่มีข้อบกพร่องที่ใช้บังคับมาเป็นเวลา ๔๐ ปี (Product Liability Directive 85/374/EEC) ให้ทันสมัยยิ่งขึ้น มีผลใช้บังคับในวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๖๗ และประเทศสมาชิกมีเวลาในการออกกฎหมายของประเทศให้เป็นไปตามที่กำหนดในคำสั่งของสหภาพยุโรปจนถึงวันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๖๙ ซึ่งกำหนดความรับผิดชอบโดยเคร่งครัด (strict liability) ในกรณีที่ผลิตภัณฑ์ที่มีข้อบกพร่องก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้บริโภคหรือทรัพย์สินของผู้บริโภค และคำจำกัดความของ "ผลิตภัณฑ์" ได้ขยายความอย่างชัดเจนรวมถึงซอฟต์แวร์ซึ่งครอบคลุมระบบปัญญาประดิษฐ์^{๓๑}

^{๒๘} European Commission, “Liability Rules for Artificial Intelligence” สืบค้นจาก https://commission.europa.eu/business-economy-euro/doing-business-eu/contract-rules/digital-contracts/liability-rules-artificial-intelligence_en, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

^{๒๙} DIRECTIVE (EU) 2024/2853 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 23 October 2024 on liability for defective products and repealing Council Directive 85/374/EEC, สืบค้นจาก <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/2853/oj> สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

^{๓๐} ในที่นี้ “คำสั่ง” หมายถึง directive ของสหภาพยุโรปที่กำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องออกกฎหมายเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของคำสั่ง, อ้างจาก The legal basis for the enactment of directives is Article 288 of the Treaty on the Functioning of the European Union (formerly Article 249 TEC).

Article 288 (ex Article 249 TEC)

To exercise the Union's competences, the institutions shall adopt regulations, directives, decisions, recommendations and opinions.

A regulation shall have general application. It shall be binding in its entirety and directly applicable in all Member States.

A directive shall be binding, as to the result to be achieved, upon each Member State to which it is addressed, but shall leave to the national authorities the choice of form and methods.

A decision shall be binding in its entirety. A decision which specifies those to whom it is addressed shall be binding only on them.

Recommendations and opinions shall have no binding force.

สืบค้นจาก [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/1-107-6116?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/1-107-6116?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)) . สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๘

^{๓๑} TaylorWessing, “New product liability risks for AI products” สืบค้นจาก <https://www.taylorwessing.com/en/synapse/2025/ai-in-life-sciences/new-product-liability-risks-for-ai-products>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือการรวมซอฟต์แวร์เข้าเป็น “ผลิตภัณฑ์” อย่างชัดเจนภายใต้ขอบเขตของคำสั่ง ไม่ว่าจะจำหน่ายแยกต่างหากหรือรวมอยู่ในผลิตภัณฑ์อื่น ๆ จึงขยายความรับผิดชอบในผลิตภัณฑ์ไปยังระบบปัญญาประดิษฐ์อย่างชัดเจนจากเดิมที่ความเห็นที่ไม่มีข้อยุติ คำจำกัดความยังครอบคลุมบริการดิจิทัลแบบรวมและเชื่อมต่อภายใต้การควบคุมของผู้ผลิต ที่สำคัญคือข้อมูล เนื้อหาของไฟล์ดิจิทัล รวมถึงซอร์สโค้ดและซอฟต์แวร์โอเพนซอร์สที่พัฒนาและจัดหา ยกเว้นกิจกรรมนอกพาณิชย์ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการวิจัยและนวัตกรรม^{๓๒}

ผลิตภัณฑ์จะถือว่ามีข้อบกพร่อง (defect) หากไม่สามารถให้ระดับความปลอดภัยที่บุคคลควรคาดหวังได้ โดยคำสั่งฉบับใหม่ขยายเกณฑ์สำหรับข้อบกพร่องให้รวมถึงการนำเสนอผลิตภัณฑ์ การโต้ตอบกับผลิตภัณฑ์อื่น ๆ การปฏิบัติตามข้อกำหนดด้านความปลอดภัย รวมถึงความปลอดภัยทางไซเบอร์ ความต้องการเฉพาะของกลุ่มผู้ใช้เป้าหมาย และบริบทของการตลาดสำหรับข้อบกพร่องที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์ ผู้ผลิตยังคงต้องรับผิดชอบต่อความสามารถของผลิตภัณฑ์ในการเรียนรู้หรือได้รับคุณสมบัติใหม่ ๆ หลังจากถูกนำออกสู่ตลาด รวมถึงสถานการณ์ที่ผลิตภัณฑ์พัฒนาพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดอันตราย ผลิตภัณฑ์อาจถือว่ามีข้อบกพร่องเนื่องจากช่องโหว่ด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์ หรือการไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์ รวมทั้งผู้ผลิตต้องรับผิดชอบต่อข้อบกพร่องที่เกิดจากความล้มเหลวในการจัดหาซอฟต์แวร์หรือการอัปเดตความปลอดภัยที่จำเป็น นอกจากนี้ คำจำกัดความของความเสียหาย (damage) ได้ขยายออกไปอย่างชัดเจนเพื่อรวมถึงความเสียหายทางจิตใจที่ได้รับการยอมรับทางการแพทย์ และการทำลายหรือความเสียหายของข้อมูล โดยมีเงื่อนไขว่าข้อมูลนั้นไม่ได้ใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาชีพ ซึ่งเป็นการขยายความรับผิดชอบที่อาจเกิดขึ้นสำหรับผู้ให้บริการระบบปัญญาประดิษฐ์^{๓๓}

กฎหมายใหม่นี้ช่วยลดภาระการพิสูจน์สำหรับโจทก์โดยการสร้างข้อสันนิษฐานของข้อบกพร่องและความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ โดยกฎหมายกำหนดข้อสันนิษฐานของข้อบกพร่องในกรณีที่ตรงตามเงื่อนไข ได้แก่ จำเลยไม่ปฏิบัติตามภาระผูกพันในการเปิดเผยหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ผลิตภัณฑ์ไม่เป็นไปตามข้อกำหนดด้านความปลอดภัยที่จำเป็นซึ่งกำหนดขึ้นเพื่อป้องกันความเสี่ยงต่อความเสียหายที่ผู้เรียกร้องได้รับ และพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายนั้นเกิดจากการทำงานผิดปกติที่ชัดเจนของผลิตภัณฑ์ ในระหว่างการใช้งานที่คาดการณ์ได้อย่างสมเหตุสมผลหรือภายใต้สถานการณ์ปกติ ทั้งนี้ หากการพิสูจน์ยากเกินไปเนื่องจากความซับซ้อนทางเทคนิคหรือวิทยาศาสตร์ของผลิตภัณฑ์หรือหากข้อบกพร่องหรือความสัมพันธ์เชิงสาเหตุน่าจะเกิดขึ้น ซึ่งเปรียบเสมือนกล่องดำของปัญญาประดิษฐ์ ศาลแห่งประเทศสมาชิกมีอำนาจสั่งให้จำเลยเปิดเผยหลักฐานที่เกี่ยวข้องในความครอบครอง หากผู้เสียหายได้ยื่นคำร้องที่

^{๓๒} GOODWIN, “EU Updates its Product Liability Regime: Important Considerations for Providers of AI Systems and Software” สืบค้นจาก <https://www.goodwinlaw.com/en/insights/publications/2025/02/alerts-practices-aiml-eu-updates-its-product-liability-regime> สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

^{๓๓} TaylorWessing, “New product liability risks for AI products” สืบค้นจาก <https://www.taylorwessing.com/en/synapse/2025/ai-in-life-sciences/new-product-liability-risks-for-ai-products>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

น่าเชื่อถือเพียงพอสำหรับการชดเชยความเสียหาย ซึ่งการไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของศาลอาจส่งผลให้เกิดข้อสันนิษฐานของข้อบกพร่อง^{๓๔}

๒) ร่างคำสั่งของสหภาพยุโรปว่าด้วยความรับผิดชอบของปัญญาประดิษฐ์ (AI Liability Directive)

ร่างกฎหมายคำสั่งของสหภาพยุโรปว่าด้วยความรับผิดชอบของปัญญาประดิษฐ์ (AI Liability Directive) เสนอโดยคณะกรรมาธิการยุโรปในเดือนกันยายน ๒๕๖๕ (ค.ศ.๒๐๒๒) มีเป้าหมายเพื่อปรับปรุงกฎหมายความรับผิดชอบทางแพ่งที่ไม่ได้เกิดจากสัญญาเพื่อแก้ไขความเสียหายที่เกิดจากระบบปัญญาประดิษฐ์ มุ่งเน้นที่การเรียกร้องตามความผิด ซึ่งหมายความว่า การชดเชยจะถูกเรียกร้องเมื่อความเสียหายเกิดจากความผิดพลาดหรือการละเลยของผู้ให้บริการ ผู้พัฒนา หรือผู้ใช้ปัญญาประดิษฐ์ ร่างคำสั่งของสหภาพยุโรปว่าด้วยความรับผิดชอบของปัญญาประดิษฐ์ ได้รับการออกแบบมาเพื่อชดเชยความเสียหายทุกประเภทที่เกิดจากผลลัพธ์ของระบบปัญญาประดิษฐ์หรือความล้มเหลวในการสร้างผลลัพธ์^{๓๕}

องค์ประกอบหลักและนวัตกรรมของร่างคำสั่งของสหภาพยุโรปว่าด้วยความรับผิดชอบของปัญญาประดิษฐ์ คือ การสันนิษฐานสาเหตุที่สามารถหักล้างได้ ซึ่งออกแบบมาเพื่อลดภาระการพิสูจน์สำหรับผู้เสียหาย การสันนิษฐานนี้สร้างความเชื่อมโยงเชิงสาเหตุระหว่างการไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ในการดูแล ภายใต้กฎหมายของสหภาพหรือกฎหมายระดับประเทศสมาชิก และผลลัพธ์ที่ก่อให้เกิดความเสียหายหรือความล้มเหลวของระบบปัญญาประดิษฐ์ สำหรับระบบปัญญาประดิษฐ์ที่มีความเสี่ยงสูง การสันนิษฐานนี้ครอบคลุมโดยเฉพาะการไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดของรัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ เช่น เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรม ข้อมูล ความโปร่งใส การกำกับดูแลโดยมนุษย์ ความแม่นยำ ความแข็งแกร่ง และความปลอดภัยทางไซเบอร์ สำหรับระบบปัญญาประดิษฐ์ที่ไม่จัดอยู่ในประเภทความเสี่ยงสูง การสันนิษฐานจะใช้ได้ก็ต่อเมื่อศาลระดับประเทศสมาชิกพิจารณาว่าเป็นการยากเกินไปสำหรับผู้เรียกร้องที่จะพิสูจน์ความเชื่อมโยงเชิงสาเหตุ อย่างไรก็ตาม จำเลยยังคงมีสิทธิที่จะหักล้างการสันนิษฐานนี้โดยแสดงให้เห็นว่าความผิดของตนไม่สามารถก่อให้เกิดความเสียหายได้ การมุ่งเน้นหลักของร่างกฎหมายนี้ไปที่ข้อสันนิษฐานที่สามารถหักล้างได้ของสาเหตุ เน้นย้ำถึงคุณค่าที่แตกต่างกันเมื่อเทียบกับคำสั่งของสหภาพยุโรปว่าด้วยความรับผิดชอบของผลิตภัณฑ์ฉบับปรับปรุง (Revised Product Liability Directive) ที่มีผลใช้บังคับแล้ว ซึ่งมุ่งเน้นไปที่การพิสูจน์ข้อบกพร่องของผลิตภัณฑ์ ร่างกฎหมายนี้มุ่งเน้นไปที่ความท้าทายที่ยากลำบากในการพิสูจน์สาเหตุในความเสียหายที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาถึงลักษณะ “กล่องดำ” และกระบวนการตัดสินใจที่ซับซ้อนของระบบปัญญาประดิษฐ์ เพื่อให้มั่นใจว่าเหยื่อของความเสียหายสามารถแสวงหาการเยียวยาได้ง่ายขึ้น โดยยอมรับว่าหลักการทาง

^{๓๔} NORTON ROSE FULBRIGHT, “Artificial intelligence and liability: Key takeaways from recent EU legislative initiatives”, สืบค้นจาก <https://www.nortonrosefulbright.com/en/knowledge/publications/7052eff6/artificial-intelligence-and-liability>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

^{๓๕} European Parliament, “AI liability directive In “A new plan for Europe's sustainable prosperity and competitiveness”” สืบค้นจาก <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-europe-fit-for-the-digital-age/file-ai-liability-directive>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

กฎหมายละเมิดแบบดั้งเดิมประสบปัญหาในการจัดการกับความละเอียดอ่อนนี้ สิ่งนี้บังคับให้มีการรับรู้ถึงช่องว่างเฉพาะและต่อเนื่องในกรอบความรับผิดชอบที่คำสั่งของสหภาพยุโรปว่าด้วยความรับผิดชอบของผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการแก้ไขแล้ว ก็อาจไม่ครอบคลุมอย่างสมบูรณ์ ทำให้ร่างคำสั่งความรับผิดชอบของปัญญาประดิษฐ์ (AI Liability Directive) เป็นเครื่องมือเฉพาะทางที่สำคัญสำหรับปัญหาด้านสาเหตุของปัญญาประดิษฐ์^{๓๖}

อย่างไรก็ดี กระบวนการในการออกกฎหมายนี้มีสถานะที่ไม่ชัดเจนโดยคณะกรรมการธิการยุโรปเสนอให้ถอนข้อเสนอร่างกฎหมายในเดือนพฤษภาคม ๒๕๖๘ อย่างไรก็ตาม รัฐสภายุโรปยังคงดำเนินการพิจารณาอยู่ต่อไป โดยคาดว่าจะมีรายงานฉบับร่างในเดือนมิถุนายน ๒๕๖๘ และจะมีการลงคะแนนเสียงในช่วงต้นปี ๒๕๖๙^{๓๗}

สิ่งที่น่าสนใจและซับซ้อนที่สุดเกี่ยวกับสถานะของร่างกฎหมายนี้ คือความขัดแย้งที่ชัดเจนระหว่างความตั้งใจที่คณะกรรมการธิการยุโรปประกาศว่าจะถอนข้อเสนอ และกระบวนการทางกฎหมายที่กำลังดำเนินอยู่ภายในรัฐสภายุโรป ความขัดแย้งนี้บังคับให้มีการต่อสู้ที่ลึกซึ้งและต่อเนื่องเกี่ยวกับทิศทางในอนาคตของความรับผิดชอบของปัญญาประดิษฐ์ในสหภาพยุโรป เหตุผลที่คณะกรรมการธิการถอนข้อเสนอร่างกฎหมายโดยระบุว่า "ไม่มีข้อตกลงที่คาดการณ์ได้" และการกล่าวอ้างถึงความซับซ้อนที่ไม่จำเป็น อาจสะท้อนถึงความพยายามที่จะลดภาระกฎระเบียบและส่งเสริมการลงทุนในปัญญาประดิษฐ์ แต่การที่รัฐสภายังคงดำเนินการพิจารณาข้อเสนอดังกล่าว แสดงให้เห็นว่ามีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมากที่ยังคงเชื่อว่าร่างกฎหมายนี้ มีความจำเป็นเพื่อจัดการกับความเสี่ยงเฉพาะของปัญญาประดิษฐ์ เช่น อคติ (bias) การเลือกปฏิบัติ (discrimination) ความดำมืด (opacity) และภาพหลอน (hallucinations) ที่คำสั่งของสหภาพยุโรปว่าด้วยความรับผิดชอบของผลิตภัณฑ์ฉบับปรับปรุงยังไม่สามารถครอบคลุมได้อย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการพิสูจน์สาเหตุสำหรับความเสียหายที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ที่มีความดำมืดและซับซ้อน การถอนร่างกฎหมายของกรรมการธิการยุโรปจึงไม่ใช่การสิ้นสุด แต่เป็นการเคลื่อนไหวเชิงกลยุทธ์ที่ซับซ้อนในเกมการเมืองที่ใหญ่กว่า โดยอนาคตของร่างคำสั่งความรับผิดชอบของปัญญาประดิษฐ์ ยังคงไม่แน่นอนและขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ของการหารือที่กำลังดำเนินอยู่ในกระบวนการนิติบัญญัติของสหภาพยุโรป^{๓๘}

ในทางตรงกันข้าม คำสั่งของสหภาพยุโรปว่าด้วยความรับผิดชอบของผลิตภัณฑ์ฉบับปรับปรุงและรัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ได้มีผลบังคับใช้แล้ว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการปรับปรุง

^{๓๖} Simmons & Simmons, "AI Liability Directive: Why the EU needs it" สืบค้นจาก <https://www.simmons-simmons.com/en/publications/cmc3feh4f00c8uwr4lyag1yrt/ai-liability-directive-why-the-eu-needs-it>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

^{๓๗} European Parliament, "AI liability directive In "A new plan for Europe's sustainable prosperity and competitiveness"" สืบค้นจาก <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-europe-fit-for-the-digital-age/file-ai-liability-directive>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

^{๓๘} Simmons & Simmons, "AI Liability Directive: Why the EU needs it" สืบค้นจาก <https://www.simmons-simmons.com/en/publications/cmc3feh4f00c8uwr4lyag1yrt/ai-liability-directive-why-the-eu-needs-it>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

กรอบกฎหมายเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ของสหภาพยุโรปให้เข้ากับยุคดิจิทัล แม้จะยังคงมีข้อโต้แย้งระหว่างการมีกฎระเบียบที่มากเกินไปกับการสนับสนุนนวัตกรรมและการลงทุนที่ยังคงดำเนินต่อไป

๓) กรอบอนุสัญญาของสภายุโรปว่าด้วยปัญญาประดิษฐ์ สิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย และหลักนิติธรรม (Council of Europe Framework Convention on AI, Human Rights, Democracy and the Rule of Law)

กรอบอนุสัญญาของสภายุโรปว่าด้วยปัญญาประดิษฐ์ สิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย และหลักนิติธรรม เป็นสนธิสัญญาที่มีผลผูกพันทางกฎหมายระหว่างประเทศฉบับแรกในสาขานี้เปิดให้ลงนามเมื่อวันที่ ๕ กันยายน ค.ศ. ๒๐๒๔ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้มั่นใจว่ากิจกรรมภายในวงจรชีวิตของระบบปัญญาประดิษฐ์สอดคล้องกับสิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย และหลักนิติธรรมอย่างเต็มที่ ในขณะเดียวกันก็เอื้อต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและนวัตกรรม อนุสัญญานี้เสริมมาตรฐานระหว่างประเทศที่มีอยู่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย และหลักนิติธรรม และมีเป้าหมายที่จะเติมเต็มช่องว่างทางกฎหมายที่อาจเกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว อนุสัญญานี้ร่างโดย ๔๖ รัฐสมาชิกของสภายุโรป (Council of Europe) โดยมีรัฐผู้สังเกตการณ์ทั้งหมดเข้าร่วมด้วย ได้แก่ แคนาดา ญี่ปุ่น เม็กซิโก นครรัฐวาติกัน และสหรัฐอเมริกา รวมถึงสหภาพยุโรป กรอบอนุสัญญาฯ กำหนดให้กิจกรรมภายในวงจรชีวิตของระบบปัญญาประดิษฐ์ ต้องปฏิบัติตามหลักการพื้นฐานดังต่อไปนี้:

- ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และอิสระของบุคคล
- ความเท่าเทียมและการไม่เลือกปฏิบัติ
- การเคารพความเป็นส่วนตัวและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล
- ความโปร่งใสและการกำกับดูแล
- ความรับผิดชอบ
- ความน่าเชื่อถือ
- นวัตกรรมที่ปลอดภัย

กรอบอนุสัญญาของสภายุโรปว่าด้วยปัญญาประดิษฐ์ สิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย และหลักนิติธรรม ครอบคลุมการใช้ระบบปัญญาประดิษฐ์โดยหน่วยงานสาธารณะ รวมถึงผู้มีบทบาทส่วนตัวที่ดำเนินการในนามของหน่วยงานสาธารณะและผู้มีบทบาทส่วนตัว กรอบอนุสัญญาฯ เสนอให้ภาคีสองทางเลือกในการปฏิบัติตามหลักการและข้อผูกพันเมื่อกำกับดูแลภาคเอกชน ได้แก่ ภาคีอาจเลือกที่จะผูกพันโดยตรงตามบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องของอนุสัญญา หรืออีกทางเลือกหนึ่งคือใช้มาตรการอื่น ๆ เพื่อปฏิบัติตามบทบัญญัติของกรอบอนุสัญญา โดยเคารพอย่างเต็มที่ต่อข้อผูกพันระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย และหลักนิติธรรม กรอบอนุสัญญาฯ ไม่บังคับให้ภาคีต้องใช้บทบัญญัติของกรอบอนุสัญญาสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผลประโยชน์ด้านความมั่นคงของชาติ แต่ต้องมั่นใจว่ากิจกรรมดังกล่าวเคารพกฎหมายระหว่างประเทศและสถาบันและกระบวนการประชาธิปไตย ทั้งนี้ กรอบอนุสัญญาฯ ไม่ใช้กับเรื่องการป้องกันประเทศ และกิจกรรมการวิจัยและพัฒนา ยกเว้นเมื่อการทดสอบระบบปัญญาประดิษฐ์อาจมีศักยภาพที่จะรบกวนสิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย หรือหลักนิติธรรม

กรอบอนุสัญญาของสภายุโรปว่าด้วยปัญญาประดิษฐ์ สิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย และ หลักนิติธรรมและรัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ของสหภาพยุโรป (EU AI Act) มักถูกจัดกลุ่มเข้าด้วยกัน เนื่องจากมีความทับซ้อนกันอย่างมีนัยสำคัญในประเทศที่เข้าร่วมและกรอบเวลา อย่างไรก็ตาม มีความแตกต่างกันในหลายประการ กรอบอนุสัญญาของสภายุโรป อยู่ในระดับสูงและเน้นหลักการเป็นหลัก ความแตกต่างที่สำคัญที่สุดอยู่ที่แนวทางต่อปัญญาประดิษฐ์ภาคเอกชน ในขณะที่กรอบอนุสัญญาของสภายุโรป ใช้กับหน่วยงานเอกชนที่ดำเนินการในนามของหน่วยงานสาธารณะ แต่สำหรับปัญญาประดิษฐ์ภาคเอกชนรัฐผู้ลงนามมีอิสระสามารถบังคับใช้กรอบอนุสัญญา กับภาคเอกชน หรือใช้ข้อผูกพันเดียวกันผ่านมาตรการที่เหมาะสมอื่นแนวทางที่ผ่อนปรนมากขึ้นในการกำกับดูแลภาคเอกชนนี้เป็นประเด็นที่มีการถกเถียงกันอย่างหนักในระหว่างการเจรจา กรอบอนุสัญญาฯ ยังรวมถึงข้อยกเว้นสำหรับปัญญาประดิษฐ์ที่ใช้ในการป้องกันประเทศและความมั่นคงของชาติ รวมถึง ปัญญาประดิษฐ์ที่พัฒนาเพื่อการวิจัยและพัฒนา โดยเฉพาะ ซึ่งข้อยกเว้นเหล่านี้โดยรวมแล้วสะท้อนกับข้อยกเว้นในรัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ของสหภาพยุโรป แต่มีความแตกต่างที่สำคัญ

การมีอยู่ของกรอบกฎหมายและแนวปฏิบัติที่หลากหลายแม้จะมีความทับซ้อนกัน เช่น รัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ของสหภาพยุโรป กรอบอนุสัญญาของสภายุโรป กฎบัตรจริยธรรมของสหภาพยุโรป และหลักการของปัญญาประดิษฐ์ AI HLEG) แสดงให้เห็นถึงความพยายามร่วมกันภายในยุโรปในการสร้างการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ที่ครอบคลุม อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างและรายละเอียดปลีกย่อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการประยุกต์ใช้กับภาคเอกชนระหว่าง รัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์และกรอบอนุสัญญาของสภายุโรป และความท้าทายทั่วไปในการกำหนดปัญญาประดิษฐ์อย่างสอดคล้องกัน ซึ่งให้เห็นถึงความสำคัญของการแตกแยกของกฎระเบียบ แม้ว่าการกรอบอนุสัญญาของสภายุโรปจะมุ่งเป้าไปที่การสร้าง ความสอดคล้องระหว่างประเทศในขอบเขตที่กว้างขึ้น แต่รัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ของสหภาพยุโรปที่มีผลผูกพันทางกฎหมายที่ชัดเจนอาจนำไปสู่เส้นทางการปฏิบัติตามที่แตกต่างกันสำหรับบริษัทที่ดำเนินงานข้ามเขตอำนาจศาล สิ่งนี้เน้นย้ำถึงความท้าทายที่กำลังดำเนินการอยู่ในการบรรลุความสอดคล้องของกฎระเบียบระดับโลกหรือแม้แต่ทั่วทั้งยุโรปในภูมิภาคทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งอาจเพิ่มภาระการปฏิบัติตามสำหรับภาคธุรกิจ

(๓) หลักการและแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม (Ethical Principles and Guidelines)

นอกเหนือจากกฎหมายเฉพาะแล้ว ยุโรปและสหภาพยุโรปยังได้วางรากฐานทางจริยธรรมที่แข็งแกร่งเพื่อนำทางการพัฒนาและการใช้งานปัญญาประดิษฐ์ในกระบวนการยุติธรรม

๑) กฎบัตรจริยธรรมยุโรปว่าด้วยการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในระบบยุติธรรม (European Ethical Charter on the Use of AI in Judicial Systems)

คณะกรรมการยุโรปเพื่อประสิทธิภาพด้านความยุติธรรม แห่งสภายุโรป (*The European Commission for the Efficiency of Justice (Cepej) of the Council of Europe*) ได้รับรองบทบัญญัติฉบับแรกของยุโรป ซึ่งกำหนดหลักการทางจริยธรรมเกี่ยวกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในระบบยุติธรรม เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑ เกิดขึ้นจากความกังวลในประสิทธิภาพของปัญญาประดิษฐ์ โดยเฉพาะกับจริยธรรมในงานด้านกระบวนการยุติธรรม สภายุโรปจึงได้มอบหมายให้ผู้เชี่ยวชาญศึกษา

และเสนอหลักการทางจริยธรรมในกระบวนการยุติธรรม และสภายุโรปได้ให้การรับรองกฎบัตรนี้ ซึ่งใช้แนวทางแบบองค์รวมในการบูรณาการปัญญาประดิษฐ์เข้ากับนโยบายยุติธรรม โดยมีบทบัญญัติที่ชัดเจนสำหรับกฎหมายระดับชาติ หน่วยงานยุติธรรม และผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย ซึ่งเน้นย้ำถึงการพิจารณาและการทดสอบเครื่องมือปัญญาประดิษฐ์อย่างรอบคอบ กฎบัตรกำหนดให้การใช้ปัญญาประดิษฐ์ต้องเคารพหลักการที่รวมอยู่ในกฎบัตร และสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานโดยเฉพาะอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป (European Convention on Human Rights (ECHR)) และอนุสัญญาแห่งสภายุโรปว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลเกี่ยวกับการประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคล (Council of Europe Convention on the Protection of Personal Data) โดยยึดตามมาตรฐานของสภายุโรป ประชาธิปไตย และหลักนิติธรรม^{๓๙}

กฎบัตรนี้ได้รับหลักการสำคัญห้าประการดังนี้^{๔๐}

- **หลักการเคารพสิทธิขั้นพื้นฐาน** หลักการนี้กำหนดให้การใช้ระบบปัญญาประดิษฐ์ในกระบวนการทางกฎหมายใด ๆ ต้องยึดมั่นในสิทธิที่บัญญัติไว้ในอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน โดยเน้นย้ำเป็นพิเศษว่าปัญญาประดิษฐ์ จะต้องไม่กระทบกระเทือนหรือบ่อนทำลายหลักการพิจารณาคดีขั้นพื้นฐาน รวมถึงสิทธิในการเข้าถึงผู้พิพากษา สิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม การเคารพหลักการความเท่าเทียมกันของอาวุธ และความเป็นอิสระของผู้พิพากษา กฎบัตรตั้งคำถามถึงแนวคิดของผู้พิพากษาหุ่นยนต์จากมุมมองนี้

- **หลักการไม่เลือกปฏิบัติ** หลักการนี้กำหนดให้ระบบปัญญาประดิษฐ์ แม้จะมีความสามารถในการตรวจจับและประมวลผลการเลือกปฏิบัติ แต่จะต้องได้รับการออกแบบและใช้งานในลักษณะที่รับประกันว่าจะไม่สร้างซ้ำหรือทำให้การเลือกปฏิบัติรุนแรงขึ้น กำหนดให้วิธีการที่ใช้ต้องไม่นำไปสู่ การวิเคราะห์หรือการใช้งานที่มีลักษณะเป็นแบบกำหนดภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ แม้จะผ่านการใช้ข้อมูลที่ละเอียดอ่อนทางอ้อมก็ตาม

- **หลักการคุณภาพและความปลอดภัย** หลักการนี้มุ่งเน้นไปที่การประมวลผลและการใช้ข้อมูลอย่างปลอดภัยภายในสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี โดยสนับสนุนแนวทางแบบสหสาขาวิชาชีพ แนะนำให้ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายสนับสนุนนักพัฒนาในการออกแบบระบบการเรียนรู้ของเครื่องเพื่อให้มั่นใจถึงแนวทางแบบองค์รวมและการปรับปรุงระบบเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่องให้สอดคล้องกับความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของระบบยุติธรรม ที่สำคัญคือข้อมูลทั้งหมดโดยเฉพาะอย่างยิ่งคำตัดสินของศาล จะต้องมาจากแหล่งที่ได้รับการรับรอง และกระบวนการทั้งหมดจะต้องสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้

^{๓๙} UNIO-EU LAW JOURNAL, “European Ethical Charter on the use of artificial intelligence in judicial systems and their environment: what are the implications of this measure?”, สืบค้นจาก <https://officialblogofunio.com/2019/01/21/european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-in-judicial-systems-and-their-environment-what-are-the-implications-of-this-measure/>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙กรกฎาคม ๒๕๖๘

^{๔๐} Council of Europe, “European Ethical Charter on the use of artificial intelligence in judicial systems and their environment (2019)”, สืบค้นจาก https://book.coe.int/en/computers-and-law/7_8_4_2-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-in-judicial-systems-and-their-environment.html สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

นอกจากนี้ การดำเนินการทั้งหมดจะต้องดำเนินการในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยอย่างสมบูรณ์ เพื่อให้มั่นใจว่าระบบสามารถป้องกันการโจมตีที่เป็นอันตราย

- **หลักการความโปร่งใส ความเป็นธรรม และความเป็นกลาง** หลักการนี้เน้นย้ำถึงความจำเป็นที่วิธีการและวิธีการประมวลผลข้อมูลจะต้องเข้าถึงได้ เข้าใจง่าย และตรวจสอบได้โดยผู้เข้าร่วมถึงผ่านการตรวจสอบภายนอก กำหนดให้ต้องรักษาสอดคล้องระหว่างสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาของวิธีการประมวลผลและค่านิยมของความเป็นกลาง ความโปร่งใส ความเป็นธรรม และความซื่อสัตย์ทางปัญญา โดยให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของความยุติธรรมเป็นอันดับแรก

- **หลักการภายใต้การควบคุมของผู้ใช้** หลักการนี้ให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้ใช้และเน้นย้ำถึงความจำเป็นที่ผู้ใช้จะต้องได้รับข้อมูลอย่างละเอียดเกี่ยวกับความเป็นไปได้ที่ระบบปัญญาประดิษฐ์จะนำเสนอโดยรักษาการควบคุมระบบได้อย่างถาวรเพื่อเพิ่มความเป็นอิสระของผู้ใช้ และผู้เชี่ยวชาญระบบยุติธรรมจะสามารถตรวจสอบและทบทวนข้อมูลหรือการตัดสินใจที่ป้อนเข้าสู่ระบบได้ โดยไม่ถูกจำกัดด้วยคุณสมบัติเฉพาะของคดี

๒) แนวทางจริยธรรมสำหรับปัญญาประดิษฐ์ที่น่าไว้วางใจ (Ethic Guidelines for Trustworthy AI)^{๔๑}

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนยุโรปได้เผยแพร่แนวทางที่ระบุถึงข้อกำหนดสำคัญเจ็ดประการสำหรับปัญญาประดิษฐ์ที่น่าเชื่อถือ ซึ่งควรได้รับการปฏิบัติตามตลอดวงจรชีวิตของระบบปัญญาประดิษฐ์ได้แก่

- **การควบคุมและกำกับดูแลโดยมนุษย์ (Human agency and oversight):** ระบบปัญญาประดิษฐ์ควรสนับสนุนความเป็นอิสระและการตัดสินใจของมนุษย์ ทำให้มนุษย์สามารถตัดสินใจได้อย่างมีข้อมูลและโต้ตอบกับระบบปัญญาประดิษฐ์ได้

- **ความแข็งแกร่งทางเทคนิคและความปลอดภัย (Technical robustness and safety):** ระบบปัญญาประดิษฐ์จะต้องได้รับการพัฒนาด้วยแนวทางป้องกันความเสี่ยง ทำงานได้อย่างน่าเชื่อถือตามที่ตั้งใจไว้ ลดอันตรายที่ไม่ตั้งใจ และป้องกันอันตรายที่ยอมรับไม่ได้

- **ความเป็นส่วนตัวและการกำกับดูแลข้อมูล (Privacy and data governance):** ระบบปัญญาประดิษฐ์ต้องรับประกันความเป็นส่วนตัวและการปกป้องข้อมูลตลอดวงจรชีวิต รวมถึงคุณภาพข้อมูล ความสมบูรณ์ ความเกี่ยวข้อง และโปรโตคอลการเข้าถึง

- **ความโปร่งใส (Transparency):** ครอบคลุมความโปร่งใสของข้อมูล ระบบ และแบบจำลองทางธุรกิจ รวมถึงความสามารถในการตรวจสอบย้อนกลับ ความสามารถในการอธิบาย และการสื่อสารที่ชัดเจน

^{๔๑} An official website of EU, “Ethic Guidelines for Trustworthy AI” สืบค้นจาก <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/ethics-guidelines-trustworthy-ai>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔

- ความหลากหลาย การไม่เลือกปฏิบัติ และความเป็นธรรม (Diversity, non-discrimination and fairness): ต้องส่งเสริมการรวมและความหลากหลายตลอดวงจรชีวิตของระบบ AI รวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การเข้าถึงที่เท่าเทียมกันผ่านการออกแบบที่ครอบคลุม และการปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียม

- ความเป็นอยู่ที่ดีทางสังคมและสิ่งแวดล้อม (Societal and environmental well-being): ควรพิจารณาสังคมในวงกว้าง สิ่งมีชีวิตอื่นๆ และสิ่งแวดล้อมว่าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตลอดวงจรชีวิตของระบบปัญญาประดิษฐ์โดยส่งเสริมปัญญาประดิษฐ์ที่ยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

- ความรับผิดชอบ (Accountability): จำเป็นต้องมีกลไกเพื่อให้มั่นใจถึงความรับผิดชอบสำหรับระบบปัญญาประดิษฐ์ และผลลัพธ์ของระบบ ทั้งก่อนและหลังการพัฒนา การนำไปใช้ และการใช้งาน

๒.๑.๓ บทสรุป

ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ได้เข้ามามีบทบาทที่เปลี่ยนแปลงกระบวนการยุติธรรมอย่างลึกซึ้งในสหภาพยุโรปโดยนำเสนอโอกาสที่ไม่เคยมีมาก่อนในการเพิ่มประสิทธิภาพ ความแม่นยำ และความสามารถในการวิเคราะห์ ตั้งแต่การวิเคราะห์หลักฐานดิจิทัลและ DNA ที่ซับซ้อนไปจนถึงการคาดการณ์อาชญากรรม การสนับสนุนการตัดสินใจในศาล และการใช้งานเฉพาะทางอื่น ๆ ปัญญาประดิษฐ์ได้พิสูจน์แล้วว่าเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการยกระดับการบังคับใช้กฎหมายและกระบวนการพิจารณาคดี อย่างไรก็ตาม การใช้งานที่แพร่หลายนี้ยังนำมาซึ่งความท้าทายที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับสิทธิขั้นพื้นฐาน ความเป็นธรรม และความรับผิดชอบ เพื่อตอบสนองต่อพลวัตนี้ สหภาพยุโรปได้นำแนวทางที่ครอบคลุมและบุกเบิกมาใช้ในการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างสมดุลระหว่างนวัตกรรมกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ รัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ของสหภาพยุโรป (EU AI Act) เป็นกฎหมายฉบับแรกของโลกที่กำหนดกรอบการทำงานตามความเสี่ยง โดยกำหนดข้อห้ามที่ชัดเจนสำหรับแนวปฏิบัติที่ยอมรับไม่ได้ และกำหนดข้อกำหนดที่เข้มงวดสำหรับระบบปัญญาประดิษฐ์ที่มีความเสี่ยงสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของกระบวนการยุติธรรม การมุ่งเน้นของรัฐบัญญัติในการป้องกันการเลือกปฏิบัติ การรับรองความโปร่งใส และการบังคับใช้การกำกับดูแลโดยมนุษย์ ตลอดจนความมุ่งมั่นของสหภาพยุโรปในการส่งเสริมปัญญาประดิษฐ์ที่น่าไว้วางใจ และยึดมั่นในค่านิยมหลักของสหภาพยุโรป

ควบคู่ไปกับรัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ กรอบความรับผิดชอบของปัญญาประดิษฐ์ของสหภาพยุโรป ซึ่งประกอบด้วยคำสั่งของสหภาพยุโรปว่าด้วยความรับผิดชอบของผลิตภัณฑ์ฉบับปรับปรุง กรณี ความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดสำหรับผลิตภัณฑ์ปัญญาประดิษฐ์ที่มีข้อบกพร่อง (Revised Product Liability Directive) และร่างคำสั่งของสหภาพยุโรปว่าด้วยความรับผิดชอบของปัญญาประดิษฐ์ (AI Liability Directive) ได้รับการออกแบบมาเพื่อแก้ไขปัญหาค่าความรับผิดชอบสำหรับความเสียหายที่เกิดจากระบบปัญญาประดิษฐ์อย่างมีประสิทธิภาพ การนำเสนอการสันนิษฐานสาเหตุที่หักล้างได้และข้อกำหนดในการเปิดเผยหลักฐานถือเป็นนวัตกรรมทางกฎหมายที่สำคัญ ซึ่งมุ่งแก้ไขปัญหา “กล่องดำ” ของ

ปัญญาประดิษฐ์และลดภาระการพิสูจน์สำหรับผู้เสียหาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามเชิงกลยุทธ์ในการรับรองว่าความซับซ้อนทางเทคโนโลยีของปัญญาประดิษฐ์จะไม่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงความยุติธรรม

นอกจากนี้ หลักการทางจริยธรรมที่ระบุไว้ในกฎบัตรจริยธรรมยุโรปว่าด้วยการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในระบบยุติธรรม (European Ethical Charter on the Use of AI in Judicial Systems) และข้อกำหนดสำคัญเจ็ดประการสำหรับปัญญาประดิษฐ์ที่น่าไว้วางใจของคณะกรรมการการยุโรปได้ให้แนวทางที่สำคัญในการบูรณาการปัญญาประดิษฐ์อย่างมีจริยธรรม โดยเน้นย้ำถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การไม่เลือกปฏิบัติ ความโปร่งใส และการควบคุมโดยผู้ใช้ รวมทั้ง กรอบอนุสัญญาของสภายุโรปว่าด้วยปัญญาประดิษฐ์ สิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย และหลักนิติธรรม (Council of Europe Framework Convention on AI, Human Rights, Democracy and the Rule of Law) เสริมสร้างความพยายามในการกำหนดหลักการกำกับดูแลของระบบปัญญาประดิษฐ์ในระดับนานาชาติ โดยมุ่งหวังที่จะประสานหลักการกำกับดูแลปัญญาประดิษฐ์ในวงกว้างขึ้น

แม้สหภาพยุโรปจะมีความก้าวหน้าในการกำกับดูแลระบบปัญญาประดิษฐ์ แต่ความท้าทายยังคงมีอยู่ เช่น การรับรองความสอดคล้องของกฎระเบียบในภูมิภาคที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การแก้ไขปัญหาคดีทางอัลกอริทึมอย่างต่อเนื่อง และการรักษาความสมดุลที่เหมาะสมระหว่างการส่งเสริมนวัตกรรมและการปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐาน การที่สหภาพยุโรปเป็นผู้บุกเบิกในการสร้างกรอบกฎหมายที่ครอบคลุมสำหรับปัญญาประดิษฐ์ในกระบวนการยุติธรรมทำให้สหภาพยุโรปอยู่ในตำแหน่งผู้นำในการกำหนดมาตรฐานระดับโลก อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จในระยะยาวของแนวทางนี้จะขึ้นอยู่กับความสามารถในการปรับตัว การบังคับใช้ที่มีประสิทธิภาพ และความร่วมมือระหว่างประเทศอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มั่นใจว่าปัญญาประดิษฐ์จะเป็นพลังที่ส่งเสริมความยุติธรรมและเคารพค่านิยมของมนุษย์

๒.๒ สหราชอาณาจักร*

ยุคโลกาภิวัตน์ ปัญญาประดิษฐ์เป็นเทคโนโลยีที่ได้รับการพัฒนาให้มีความชาญฉลาดเทียบเท่ากับมนุษย์ทั้งในด้านการจดจำข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล รวบรวมข้อมูล และประมวลผลลัพธ์ที่มีความแม่นยำและรวดเร็ว ตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ได้อย่างทันท่วงที จึงก่อให้เกิดการนำไปประยุกต์ใช้ในแขนงต่างๆ การนำปัญญาประดิษฐ์ไปใช้ในแขนงงานด้านกฎหมายนั้นเริ่มเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในประเทศต่างๆ เช่น การรวบรวมข้อกฎหมายหรือคำพิพากษาของศาลต่างๆ ที่รวมเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อสะดวกในการค้นคว้าประกอบการทำงาน การใช้ปัญญาประดิษฐ์ช่วยจัดเรียงและตรวจทานเอกสารทางกฎหมาย เช่น คำฟ้อง คำให้การ คำแถลง เป็นต้นซึ่งเป็นประโยชน์แก่ผู้ประกอบการวิชาชีพกฎหมายประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นนักศึกษากฎหมาย ทนายความ ที่ปรึกษากฎหมายเฉพาะด้าน นิติกรทั้งภาคเอกชนและหน่วยงานรัฐ ตลอดจนผู้พิพากษา อย่างไรก็ดี การใช้ปัญญาประดิษฐ์ในงานด้าน

*จัดทำโดยนางสาวอรอร กฤษณะทรัพย์ บุคลากรจัดทำฐานข้อมูลกฎหมายฝ่ายค้นคว้าและเปรียบเทียบกฎหมาย กองกฎหมายต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

กฎหมายนี้จำเป็นต้องใช้อย่างระมัดระวัง เนื่องจากอาจก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากปัญญาประดิษฐ์ในทางที่มิชอบหรือไม่ถูกต้องได้

ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายและเท่าเทียมต่อสถานการณ์โลกในปัจจุบัน สหราชอาณาจักรได้จัดตั้งระบบ eJudiciary ซึ่งเป็นระบบดิจิทัลที่สนับสนุนการทำงานของผู้ดำรงตำแหน่งทางสายงานด้านตุลาการ เช่น ผู้พิพากษา เจ้าหน้าที่ศาลและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น เพื่อให้เกิดการทำงานที่ทันสมัยและสอดคล้องต่อการพัฒนาเทคโนโลยีในปัจจุบัน และกระทรวงยุติธรรม (Ministry of Justice) ได้มีการจัดตั้ง Justice AI Unit ที่มีภารกิจที่มุ่งเน้นต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนางานการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในงานด้านยุติธรรมเพื่อรองรับการใช้ปัญญาประดิษฐ์เกิดความปลอดภัย

นอกจากนี้ การใช้ปัญญาประดิษฐ์ในรูปแบบของเครื่องมือ Copilot Chat อันเป็นส่วนหนึ่งของแอปพลิเคชัน Microsoft ที่ได้ติดตั้งบนอุปกรณ์ที่ใช้งานภายในศาลทั้งหมด จึงทำให้ปัญญาประดิษฐ์เข้ามามีบทบาทในระบบการทำงานของศาลของสายงานตุลาการ

๒.๒.๑ การใช้ AI ในกระบวนการยุติธรรมสหราชอาณาจักร

สหราชอาณาจักรได้จัดตั้งระบบ eJudiciary เพื่อสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีให้แก่สายงานตุลาการได้ใช้อำนวยความสะดวกจากระบบดิจิทัลในการทำงานเพื่อให้เกิดความทันสมัยและสอดคล้องกับการพัฒนาเทคโนโลยีในปัจจุบัน นอกจากนี้ ได้อนุญาตให้มีการใช้งาน Copilot Chat ซึ่งเป็น Generative AI อันเป็นส่วนหนึ่งของแอปพลิเคชัน Microsoft ที่ได้ติดตั้งบนอุปกรณ์ที่ใช้งานภายในศาล เพื่อเป็นเครื่องมือที่ช่วยอำนวยความสะดวกต่อการทำงานของผู้ดำรงตำแหน่งตุลาการทั้งผู้พิพากษาและบุคลากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากปัญญาประดิษฐ์ได้เข้ามามีบทบาทการทำงานทางศาล รัฐบาลจึงได้ออกแนวปฏิบัติการใช้งานปัญญาประดิษฐ์ สำหรับงานด้านตุลาการ (Artificial Intelligence (AI) : Guidance for Judicial Office Holders)^{๔๒} ฉบับแรกในเดือนธันวาคม ค.ศ.๒๐๒๓ และได้มีการเพิ่มเติมเนื้อหาเป็นปัจจุบันในฉบับเดือนเมษายน ค.ศ.๒๐๒๕ เพื่อกำหนดกรอบแนวทางการปฏิบัติต่างๆแก่ผู้ใช้งาน เพื่อให้เกิดการใช้งานปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างปลอดภัยและมีความรับผิดชอบต่อระบบงานด้านยุติธรรม

(๑) แนวปฏิบัติการใช้งานปัญญาประดิษฐ์ สำหรับงานด้านตุลาการ (Artificial Intelligence (AI) : Guidance for Judicial Office Holders)

๑) แนวทางการปฏิบัติงาน

- การเข้าใจและเข้าถึงระบบการทำงานของ (AI Understand AI and its applications)

^{๔๒} โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ Artificial Intelligence (AI) – Judicial Guidance - Courts and Tribunals Judiciary

ก่อนการใช้เครื่องมือ AI ใดๆผู้ใช้งานจะต้องมีความเข้าใจพื้นฐานของการทำงานและศักยภาพการทำงานที่จำกัด ดังนี้

- เครื่องมือ AI Chatbots นั้นไม่ได้ปรากฏผลลัพธ์ที่มาจากฐานข้อมูลทางการ โดยจะมีการสร้างเนื้อหาที่ใช้อัลกอริทึมในการประมวลผลซึ่งมาจากการที่เครื่องมือเหล่านั้นได้รับคำสั่งไปและได้ผ่านการฝึกอบรมของข้อมูล ซึ่งหมายความว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากการที่โมเดลได้คาดเดาว่าจะเป็นคำตอบที่ควรจะเป็นไปได้อย่างมากที่สุด โดยอาศัยการอ้างอิงจากเอกสารและแหล่งข้อมูลที่เก็บไว้ โดยไม่จำเป็นว่าจะเป็นคำตอบที่ถูกต้องเสมอไป

- เฉกเช่นเดียวกับข้อมูลอื่นๆในระบบอินเทอร์เน็ต เครื่องมือ AI สามารถเป็นประโยชน์ในการค้นหาข้อมูลที่อาจมีความถูกต้องได้ แต่ไม่เหมาะต่อการทำวิจัยหรือค้นหาข้อมูลใหม่ๆที่ยังไม่ได้มีการยืนยันความถูกต้อง ซึ่งเป็นวิธีการได้ข้อมูลมาอย่างรวดเร็วที่สุดมากกว่าที่จะได้ข้อเท็จจริงที่ต้องการ

- คุณภาพที่ได้รับจากผลลัพธ์นั้นขึ้นอยู่กับคำตอบที่ตอบกับเครื่องมือ AI รวมถึงลักษณะของคำสั่งที่ได้ให้ไว้ ตลอดจนคุณภาพของชุดข้อมูล ซึ่งอาจมีข้อมูลที่ไม่ถูกต้องไม่ว่าจะเกิดจากความตั้งใจหรือไม่ก็ตาม ข้อมูลที่คัดลอกมาเพียงบางส่วน หรือข้อมูลที่ไม่เป็นปัจจุบัน แม้ว่าจะยังคงใช้คำสั่งที่ดีที่สุด โดยข้อมูลสร้างมาอาจยังคงไม่ถูกต้องหรือไม่สมบูรณ์หรือทำให้เกิดการเข้าใจผิดหรือมีอคติได้

- เครื่องมือ AI ประเภท Large Language Model (LLMs) ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมักจะได้รับผลกระทบจากเนื้อหาที่เผยแพร่บนอินเทอร์เน็ต ดังนั้น มุมมองทางกฎหมายมักจะอ้างอิงจากกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา แม้ว่าบางลักษณะจะสามารถแยกความแตกต่างระหว่างกฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกากับกฎหมายประเทศอังกฤษได้ก็ตาม

- **การรักษาความลับและความเป็นส่วนตัว (Uphold confidentiality and privacy)**

ห้ามนำข้อมูลใดๆที่เป็นข้อมูลส่วนตัวหรือความลับเข้าสู่ระบบ AI Chatbot สาธารณะที่ยังไม่ได้มีการเผยแพร่ข้อมูลแก่สาธารณะ เนื่องจากข้อมูลดังกล่าวจะเผยแพร่ได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งผู้ให้บริการ AI Chatbot ในปัจจุบันมักจะจดจำทุกคำถามและข้อมูลต่างๆที่ได้ให้ไว้ โดยข้อมูลดังกล่าวอาจถูกนำมาใช้ในการตอบคำถามให้แก่ผู้ใช้อย่างอื่นได้ ดังนั้น ข้อมูลต่างๆอาจสามารถนำไปเผยแพร่ต่อสาธารณะได้

หากระบบการทำงานมีตัวเลือกให้ปิดประวัติการใช้งาน จึงควรเลือกปิดประวัติการใช้งานดังกล่าวใน AI Chatbot สาธารณะเพื่อป้องกันไม่ให้ข้อมูลที่ให้ไว้ถูกนำไปฝึกอบรมการใช้งาน โดยบทสนทนานั้นจะถูกลบออกอย่างถาวรภายใน ๓๐ วัน เช่น Chat GPT และ Google Bard จะมีตัวเลือกการทำงานดังกล่าว อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการปิดการใช้งานดังกล่าวแล้วก็ตาม ควรตระหนักว่าข้อมูลนั้นจะถูกเปิดเผยได้ ทั้งนี้ แพลตฟอร์ม AI บางประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อแพลตฟอร์มที่ใช้ในการทำงานร่วมกับ Smart phone ควรเลือกปฏิเสธการทำงานที่อนุญาตให้เข้าถึงข้อมูลในอุปกรณ์ทั้งหมด

กรณีที่มีการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นความลับหรือความเป็นส่วนตัวโดยมิได้ตั้งใจ จึงควรติดต่อผู้หัวหน้าผู้พิพากษาและสำนักงาน หากข้อมูลที่เปิดเผยนั้นมีข้อมูลส่วนตัวอยู่ด้วย การเปิดเผยดังกล่าวจะต้องรายงานว่าเป็น Data incident วิธีการรายดังกล่าวสามารถดูรายละเอียดได้ในระบบอินเทอร์เน็ต

อีกทั้ง ต้องปฏิบัติต่อเครื่องมือ AI สาธารณะให้เสมือนว่าข้อมูลที่ให้ไว้นั้นสามารถเปิดเผยได้ทั้งหมด

- **การรับรองความรับผิดชอบและความถูกต้อง (Ensure accountability and accuracy)**

ข้อมูลที่รับจากเครื่องมือ AI ทุกอย่างจะต้องได้รับการตรวจสอบความถูกต้องก่อนนำมาใช้งานเสมอ เนื่องจากข้อมูลที่รับนั้นอาจไม่ถูกต้อง ครบถ้วน หรือทำให้เกิดการเข้าใจผิด หรือเป็นข้อมูลที่ล้าสมัย แม้บางกรณีมีการอ้างอิงกฎหมายอังกฤษ แต่ก็อาจไม่เป็นเช่นนั้นเสมอไป เพราะเครื่องมือ AI อาจ (๑) สร้างกรณีตัวอย่างที่ไม่มีอยู่จริง ทั้งข่าว กฎหมาย การอ้างอิงบทความ หรือข้อความทางกฎหมายที่ไม่มีอยู่จริง (๒) การให้ข้อมูลที่ผิดพลาดหรือสร้างความเข้าใจผิดเกี่ยวกับกฎหมายหรือการใช้บังคับ หรือ (๓) สร้างข้อเท็จจริงที่ผิดพลาด

- **ข้อควรระวังด้านอคติ (Be aware of bias)**

เครื่องมือ AI ประเภท Large Language Model (LLMs) จะให้ข้อมูลการโต้ตอบที่เกิดจากชุดข้อมูลที่ได้ผ่านการฝึกอบรมมา ซึ่งข้อมูลที่รับจาก AI นั้นจะสะท้อนถึงความผิดพลาดและอคติจากการฝึกอบรมซึ่งอาจถูกบรรเทาได้ด้วยการดำเนินกลยุทธ์การจัดวาง

ดังนั้น ควรคำนึงถึงความเป็นไปได้ที่อาจเกิดกรณีดังกล่าวและจำเป็นต้องมีการตรวจสอบให้เกิดความถูกต้อง ทั้งนี้ อาจได้รับการสนับสนุนจากคู่มือ “Equal Treatment Bench Book” เพื่อช่วยในการลดอคติของเครื่องมือ AI ได้

- **การรักษาความปลอดภัย (Maintain Security)**

ปฏิบัติอย่างดีที่สุดเพื่อรักษาความปลอดภัยของตนเองและศาล ดังนี้

- ใช้อุปกรณ์ของศาลแทนอุปกรณ์ของตนเองในการเข้าถึงเครื่องมือ AI
- ใช้อีเมลของทางราชการ

หากมีการใช้บัญชี AI แบบเสียค่าใช้จ่ายให้ใช้บัญชีดังกล่าว เนื่องจากมีระบบความปลอดภัยมากกว่าการใช้แบบไม่เสียค่าใช้จ่าย อย่างไรก็ตาม โปรตระวังถึงบุคคลที่สามที่เป็นบริษัทที่ได้รับอนุญาตให้ได้รับสิทธิการใช้ AI จากผู้บริการรายอื่นๆ และอาจไม่ได้มีความน่าเชื่อถือจากการใช้ข้อมูล ดังนั้น ควรหลีกเลี่ยงบริษัทจำพวกนี้เป็นการดีที่สุด

หากมีความเป็นไปได้ว่าจะมีการละเมิดข้อมูลให้ปฏิบัติตามข้อกำหนดเรื่องการรักษาความลับและความเป็นส่วนตัว

- **หน้าที่ความรับผิดชอบ (Take responsibility)**

ผู้ดำรงตำแหน่งตุลาการนั้นมีความรับผิดชอบเป็นการส่วนตัวต่อเนื้อหาที่ตนได้เผยแพร่ในนามของตนเอง

ผู้พิพากษาไม่มีหน้าที่ต้องเปิดเผยรายละเอียดของการค้นคว้าหรือการจัดเตรียมเขียนคำพิพากษา หากได้ปฏิบัติอย่างเหมาะสมตามแนวทางฉบับนี้ จึงไม่มีเหตุผลใดที่จะปฏิเสธได้ว่า Generative AI นั้นไม่อาจเป็นเครื่องมือลำดับรองที่สามารถสร้างประโยชน์ได้

หากเสมียนทนาย ผู้ช่วยตุลาการ เจ้าหน้าที่หรือที่ปรึกษาทางกฎหมาย หรือบุคลากรอื่นใด ใช้เครื่องมือ AI ในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย ต้องทำให้แน่ใจว่าก่อให้เกิดความเหมาะสมและมี

มาตรการการลดความเสี่ยง หากมีการใช้งานผ่านคอมพิวเตอร์ Dom 1 โดยการใช้ดังกล่าวต้องได้รับการอนุมัติจากผู้จัดการบริการ HMCTS หรือ HMCTS service manager เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

- การตระหนักถึงการใช้งานเครื่องมือ AI โดยผู้ดำเนินการทางศาล (Be aware that court/tribunal users may have used AI tools)

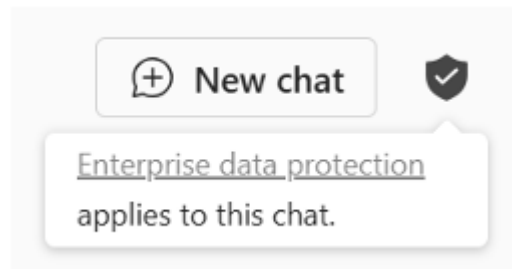
ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายอาจใช้เครื่องมือ AI บางประเภทมาอย่างยาวนานและไม่พบปัญหาการใช้งานใดๆ เช่น Technology Assisted Review (TAR) ที่เป็นส่วนหนึ่งของแนวทางในการเปิดเผยข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ นอกจากสายงานด้านกฎหมายแล้วยังถูกนำไปใช้ในงานทั่วไป เช่น การใช้เครื่องมือค้นหาเพื่อเติมข้อความอัตโนมัติ ช่องทางโซเชียลมีเดียเพื่อสร้างเนื้อหา การจดจำภาพ และการทำนายคำ

ผู้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายทุกคนต่างต้องมีความรับผิดชอบต่อข้อมูลที่นำมาเสนอต่อศาลและมีภาระหน้าที่ทางวิชาชีพในการตรวจสอบให้แน่ใจว่าข้อมูลนั้นถูกต้องและเหมาะสม อย่างไรก็ตาม การใช้เทคโนโลยีเหล่านี้ยังคงใหม่ต่อวงการกฎหมาย อาจจำเป็นต้องตั้งเตือนตนเกี่ยวกับภาระหน้าที่ของตนและยืนยันว่าได้มีการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาหรือการอ้างอิงถึงคดีใดๆ ที่สร้างขึ้นจาก Chatbot AI นั้นๆ

ปัจจุบัน Chatbot AI ถูกใช้โดยคู่ความที่ไม่ได้มีการช่วยเหลือโดยทนายความ ทั้งนี้ อาจเป็นแหล่งช่วยเหลือเพียงช่องทางเดียวของคู่ความ ผู้ยื่นคำร้องหรือผู้ดำเนินคดีอาจจะไม่เคยมีทักษะการตรวจสอบข้อมูลทางกฎหมายที่มาจาก Chatbot AI ด้วยตัวเอง และไม่ทราบถึงแนวโน้มที่อาจเกิดความผิดพลาดได้ หากปรากฏว่าอาจมีการใช้เพื่อการจัดเตรียมคำชี้แจงหรือเอกสารอื่น ๆ ก็ควรมีการสอบถามถึงประเด็นดังกล่าว ตลอดจนการตรวจสอบความถูกต้องที่ได้ทำ (หากมี) พร้อมทั้งแจ้งให้คู่ความทราบว่าต้องมีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ได้นำเสนอต่อศาล ยกตัวอย่างเช่น เครื่องมือ AI ถูกนำมาใช้ผลิตสื่อปลอม เช่น ข้อความ ภาพ และวิดีโอ ซึ่งศาลต้องเผชิญหน้ากับการปลอมแปลงอยู่เสมอ ทำให้ผู้พิพากษาควรต้องตระหนักถึงความเป็นไปได้และความท้าทายที่เกิดจากเทคโนโลยี deepfake

(๒) การใช้ Copilot Chat – เครื่องมือ AI ที่มีความปลอดภัยที่ติดตั้งบนอุปกรณ์ของผู้ดำรงตำแหน่งของสำนักงานตุลาการ

Copilot Chat เป็นเครื่องมือ AI ของ Microsoft ที่มีการติดตั้งบนอุปกรณ์ของผู้ดำรงตำแหน่งของสำนักงานตุลาการผ่านระบบ eJudiciary แนวทางที่กำหนดไว้สามารถนำไปใช้ได้กับการใช้ Copilot Chat โดยสามารถใช้งานผ่านเบราว์เซอร์ Edge หรือแอปพลิเคชัน Microsoft 365 Copilot ซึ่งได้มีการคุ้มครองข้อมูลภายใต้กรอบแนวทางของ Microsoft 365 ต่อความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัย เมื่อได้มีการลงชื่อใช้งานบัญชี eJudiciary ข้อมูลที่ได้นำเข้าใน Copilot Chat จะไม่ถูกเผยแพร่ต่อสาธารณะ ดังนั้น จึงต้องลงชื่อใช้งานผ่านระบบ eJudiciary เพื่อก่อให้เกิดความแน่ใจว่าข้อมูลใดๆ ที่ได้นำเข้าสู่ Copilot Chat จะปลอดภัย เพื่อเป็นการยืนยันการใช้งานจะปรากฏตำแหน่งไอคอนสีเขียวบนมุมขวาบนของหน้าจอภาพ ตามภาพดังนี้

ที่มาของภาพ : Refreshed AI Guidance published version - website version

๒.๒.๒ ความเสี่ยงของการใช้ Generative AI ในศาล

(๑) งานที่เกิดจากประโยชน์จากการใช้ AI

- เครื่องมือ AI สามารถสรุปเนื้อหาขนาดใหญ่ได้ อย่างไรก็ดี ต้องใช้ความระมัดระวังให้สรุปนั้นถูกต้อง
- เครื่องมือ AI สามารถช่วยเขียนงานนำเสนอได้ เช่น การช่วยเสนอแนะถึงหัวข้อต่าง ๆ งานด้านบริหารจัดการ เช่น การเขียน จัดสรุป และจัดลำดับความสำคัญของอีเมล การถอดไฟล์เสียงและสรุปการประชุม ตลอดจนการร่างบันทึกข้อความ

(๒) งานที่ไม่แนะนำให้ใช้ AI

- งานวิจัยทางกฎหมาย (Legal research) เครื่องมือ AI ไม่ควรใช้ในการค้นคว้าเพื่อค้นหาข้อมูลใหม่ ๆ ที่ไม่สามารถตรวจสอบได้ แต่เครื่องมือเหล่านี้อาจจะช่วยในการเตือนว่าข้อมูลนั้นถูกต้อง
- การวิเคราะห์ทางกฎหมาย (Legal analysis): Chatbot AI สาธารณะในปัจจุบัน เช่น ChatGPT ไม่สามารถสร้างการวิเคราะห์หรือเหตุผลที่น่าเชื่อถือ

(๓) ข้อบ่งชี้ที่งานนั้นอาจถูกสร้างโดย AI

- การอ้างอิงหรือเชิงอรรถถึงคดีที่ไม่คุ้นเคย ในบางครั้งเป็นคดีจากประเทศสหรัฐอเมริกา
- คู่ความทุกฝ่ายอ้างถึงคดีที่แตกต่างกันต่อประเด็นทางกฎหมายเดียวกัน
- การเสนอคำคู่ความที่ไม่สอดคล้องกับความเข้าใจทั่วไปเกี่ยวกับสาขากฎหมายนั้น
- การเสนอคำคู่ความที่สะกดตามภาษาอเมริกันหรืออ้างถึงคดีต่างประเทศ
- เนื้อหานั้นมาจากการเขียนในระดับดีมากและน่าเชื่อถือ แต่เมื่อตรวจสอบอย่างละเอียดจะพบถึงเนื้อหาที่ผิดพลาดอย่างชัดเจน

(๔) การจัดตั้ง Justice AI Unit^{๔๓}

Justice AI Unit จัดตั้งเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๒๔ เป็นทีมงานเฉพาะทางของกระทรวงยุติธรรม (Ministry of Justice) โดยมีภารกิจที่มุ่งเน้นต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการใช้ปัญญาประดิษฐ์สำหรับงานด้านยุติธรรม เพื่อรองรับการใช้ปัญญาประดิษฐ์อย่างปลอดภัย มีความรับผิดชอบและเหมาะสม

เนื่องด้วยระบบงานยุติธรรมกำลังเผชิญต่อความท้าทายหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นเกิดจากความต้องการที่เพิ่มมากขึ้น การขาดแคลนบุคลากร ระบบงานที่แยกส่วน และการเข้าถึงบริการที่ไม่แน่นอน การใช้ปัญญาประดิษฐ์จึงเป็นโอกาสที่สำคัญในการแก้ปัญหา แต่การใช้งานดังกล่าวต้องกระทำด้วยความระมัดระวังด้วยการนำปัญญาประดิษฐ์เพื่อใช้งานแต่ไม่ใช่แทนที่ ดังนั้น การทำงานของ Justice AI Unit เพื่อการสร้างผลลัพธ์ที่ดีขึ้น การบริการที่รวดเร็วขึ้น และความยุติธรรมที่มากขึ้น โดยมีหน้าที่การทำงาน ดังนี้

- ขับเคลื่อนการส่งมอบแผนปฏิบัติงานสำหรับงานด้านยุติธรรม
- สำรวจ ทดลอง และขยายขนาดการใช้งานผลิตภัณฑ์ปัญญาประดิษฐ์
- ปลุกฝังหลักการจริยธรรมของปัญญาประดิษฐ์ผ่านระบบงานยุติธรรม
- สนับสนุนบุคลากรด้วยการให้ความรู้ อบรม และรับรองปัญญาประดิษฐ์
- ร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญจากทางภาครัฐ ภาคอุตสาหกรรม และสถาบันการศึกษา
- ส่งเสริมความโปร่งใส การมีส่วนร่วมของสาธารณะ และมาตรฐานความรับผิดชอบ

ของปัญญาประดิษฐ์

นอกจากนี้ ช่วงกลางปี ค.ศ. ๒๐๒๕ ผู้พิพากษาศาลสูงแห่งกรุงลอนดอนได้ออกมากล่าวตักเตือนกรณีที่ทนายความยื่นเอกสารต่อศาลและใช้ Generative AI ในการอ้างอิงคำพิพากษาที่ไม่มีอยู่จริง โดยจะถือว่าการละเมิดหน้าที่ต่อการไม่ชักจูงศาลไปในทางที่ผิด (Duty to not mislead the court) และอาจเข้าข่ายเป็นการละเมิดอำนาจศาล (Contempt of court) ได้ ในกรณีอย่างร้ายแรงที่สุด หากมีการนำข้อมูลเท็จเข้าสู่กระบวนการทางศาลก็必将มีความรับผิดชอบทางอาญาจากการบิดเบือนกระบวนการยุติธรรม (Perverting the Course of Justice) อีกด้วย จึงได้เรียกร้องให้หน่วยงานกำกับดูแลและผู้นำทางวิชาชีพทนายความต้องมีการรับรองว่าทนายความนั้นจะต้องรู้และปฏิบัติตามจริยธรรมอย่างถูกต้อง^{๔๔}

^{๔๓} โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ Justice AI Unit

^{๔๔} Sam Tobin, “Lawyers face sanctions for citing fake cases with AI, warns UK judge”, จาก Lawyers face sanctions for citing fake cases with AI, warns UK judge | Reuters. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๘

๒.๓ สาธารณรัฐประชาชนจีน*

๒.๓.๑ พัฒนาการของ AI ในกระบวนการยุติธรรมในประเทศจีน

๑) ยุทธศาสตร์ AI และการปรับปรุงระบบตุลาการให้ทันสมัยของจีน^{๔๔}

ในปี ค.ศ. ๒๐๑๗ คณะรัฐมนตรีแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน (China's State Council) ได้เผยแพร่แผนพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence Development Plan - AIDP) ซึ่งถือเป็นยุทธศาสตร์ระดับชาติที่กำหนดทิศทางของประเทศในการพัฒนาเทคโนโลยี AI จนถึงปี ค.ศ. ๒๐๓๐ โดยเป็นเอกสารฉบับแรกที่มีเน้นการกำหนดยุทธศาสตร์ด้าน AI ในภาพรวม ทั้งนี้ AIDP มีเป้าหมายหลักในการผลักดันให้จีนกลายเป็นศูนย์กลางนวัตกรรมด้านปัญญาประดิษฐ์ของโลกภายในปีดังกล่าว อีกทั้งยังแสดงเจตนารมณ์ของรัฐบาลในการนำ AI มาใช้ในรูปแบบการกำกับดูแลสมัยใหม่หรือที่เรียกว่า e-governance โดยเฉพาะในด้านการบูรณาการ AI เพื่อการกำกับดูแลเชิงสังคมและศีลธรรม เช่น การปรับปรุงระบบสวัสดิการ การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม และการจัดทำระบบเครดิตทางสังคม นอกจากนี้ AIDP ยังได้กล่าวถึงแนวคิด “ศาลอัจฉริยะ” (Smart Courts) โดยระบุให้มีการสร้างแพลตฟอร์มข้อมูลศาลแบบบูรณาการที่ครอบคลุมกระบวนการพิจารณาคดี บุคลากร การใช้ข้อมูล การเปิดเผยข้อมูลตุลาการ และการติดตามผลแบบไดนามิก พร้อมทั้งส่งเสริมการใช้ AI สำหรับการรวบรวมพยานหลักฐาน การวิเคราะห์คดี และการอ่านเอกสารทางกฎหมาย เพื่อเพิ่มขีดความสามารถด้านตุลาการของประเทศ

ที่มา: ผู้พิพากษา AI <https://board.postjung.com/1182328>

โดยนางสาวนัฐกานต์ ขำยัง นักกฎหมายกฤษฎีกาชำนาญการพิเศษ ฝ่ายวิเคราะห์และคดีปกครอง กองกฎหมายปกครอง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

^{๔๔}Nyu Wang, Michael Yuan Tian, “Intelligent Justice”: human-centered considerations in China’s legal AI transformation”, *AI and Ethics* (2023) 3:349–354, หน้า ๓๔๙-๓๕๑, สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๘, จาก <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9396564/>

โดยที่ปัญญาประดิษฐ์และกฎหมายเป็นสาขาสหวิทยาการที่มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง มาตั้งแต่ช่วงทศวรรษ ๑๙๗๐ โดยสถาบันการศึกษาชั้นนำของสหรัฐอเมริกาได้เริ่มต้นศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ AI ในการวิจัยทางกฎหมาย การสร้างข้อโต้แย้ง และการพัฒนาระบบผู้เชี่ยวชาญ อย่างไรก็ตาม แม้การวิจัยดังกล่าวยังคงดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในประเทศจีนคือการยกระดับจากการวิจัยเชิงวิชาการไปสู่การกำหนดนโยบายเชิงระบบและการนำเทคโนโลยีมาใช้จริงในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งนับเป็นก้าวใหม่ที่ยังไม่มีประเทศใดดำเนินการในระดับเดียวกัน

ก่อนปี ค.ศ. ๒๐๒๒ ระบบตุลาการของประเทศส่วนใหญ่ทั่วโลกยังมิได้รับผลกระทบจาก AI หรือเทคโนโลยีดิจิทัลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ (disruptive technologies) โดยเฉพาะในประเทศฝรั่งเศสซึ่งได้ผ่านกฎหมายในปี ค.ศ. ๒๐๑๙ เพื่อห้ามมิให้นำ AI มาใช้เพื่อคาดการณ์ผลการดำเนินคดีโดยเด็ดขาด อย่างไรก็ตาม จีนกลับเลือกดำเนินแนวทางที่แตกต่างออกไปอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ แทนที่จะจำกัดการใช้ AI ในกระบวนการยุติธรรม รัฐบาลจีนกลับเห็นว่า AI เป็นเครื่องมือสำคัญในการเร่งรัดความทันสมัยของระบบศาลให้สอดคล้องกับยุคดิจิทัล ซึ่งจีนมีแรงจูงใจเฉพาะในการนำ AI เข้ามาเสริมสร้างความทันสมัยของระบบยุติธรรม ทั้งในด้านการยกระดับประสิทธิภาพและการเพิ่มความน่าเชื่อถือของกระบวนการตุลาการ โดยมีปัจจัยสนับสนุนสำคัญคือปัญหาการขาดแคลนผู้พิพากษาอย่างต่อเนื่อง ความอ่อนแอของภาพลักษณ์ศาล และความจำเป็นในการปฏิรูประบบยุติธรรมให้ทันสมัยเพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจและการขยายตัวของจำนวนคดีในช่วงสี่ทศวรรษที่ผ่านมา โดยตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๗๘ จำนวนคดีเพิ่มขึ้นกว่า ๓๐ เท่า ขณะที่จำนวนผู้พิพากษาเพิ่มขึ้นเพียง ๓ เท่าในปี ค.ศ. ๒๐๑๕ ประกอบกับในปี ค.ศ. ๒๐๑๔ ศาลประชาชนสูงสุด (Supreme People's Court – SPC) ได้กำหนดมาตรการประเมินผู้พิพากษาอย่างเข้มงวดและจำกัดจำนวนผู้มีสิทธิพิจารณาตัดสินไว้เพียงร้อยละ ๓๙ ของบุคลากรศาลทั้งหมด เป็นผลให้ในปี ค.ศ. ๒๐๑๗ จำนวนผู้พิพากษาลดลงถึงร้อยละ ๔๙ เหลือประมาณ ๑๒๐,๐๐๐ คน จากกว่า ๒๐๐,๐๐๐ คน ซึ่งแม้ว่าการยกระดับความเป็นมืออาชีพของตุลาการและการยึดมั่นในหลักกฎหมายจะเป็นเป้าหมายร่วมกัน แต่สถานการณ์ดังกล่าวกลับทำให้ระบบศาลต้องเผชิญกับแรงกดดันจากปริมาณคดีที่เพิ่มขึ้นโดยมีทรัพยากรบุคคลจำกัดลงอย่างเห็นได้ชัด ด้วยเหตุนี้ เทคโนโลยี AI จึงได้กลายเป็นแนวทางสำคัญของศาลประชาชนสูงสุดในการปฏิรูประบบตุลาการผ่านรูปแบบการบริหารจากบนลงล่าง (top-down approach) ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ระดับชาติและแนวทางของพรรคคอมมิวนิสต์ โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มการกำกับดูแลศาลระดับล่าง เสริมสร้างความน่าเชื่อถือของบุคลากรลดแรงกดดันจากการขาดแคลนผู้พิพากษา และขยายการเข้าถึงข้อมูลทางกฎหมายของประชาชน นโยบายดังกล่าวเปิดโอกาสให้ศาลท้องถิ่นสามารถริเริ่มโครงการนำร่องขนาดเล็ก ซึ่งหากประสบความสำเร็จก็จะขยายผลสู่ระดับมณฑลหรือระดับประเทศต่อไป

ภายหลังการเผยแพร่ AIDP ในปี ค.ศ. ๒๐๑๗ ระบบตุลาการของจีนได้มีความก้าวหน้าครั้งสำคัญในการนำ AI มาใช้ผ่านโครงการนำร่องในหลายเมือง โดยเฉพาะแนวคิดศาลอัจฉริยะ (Smart Courts) ซึ่งมีการพัฒนาระบบ AI สองประเภทหลัก ได้แก่ ระบบช่วยเหลือด้านเอกสาร (AI clerical assistive systems) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดี และระบบแนะนำทางกฎหมาย (AI-based recommendation systems) เพื่อสนับสนุนผู้พิพากษาในการพิจารณาตัดสิน ทั้งนี้ ระบบดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของศาลทั้งในด้านการลดระยะเวลาการดำเนินคดี และในด้านการ

ตัดสินที่ถูกต้องและแม่นยำ พัฒนาการในกลุ่มนี้ครอบคลุมตั้งแต่ฐานข้อมูลออนไลน์แบบเปิด ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดยโครงการระดับประเทศในการแปลงข้อมูลเป็นดิจิทัลและเผยแพร่คำพิพากษาของศาล ตลอดจนระบบภายในห้องพิจารณาคดีที่ช่วยสนับสนุนกระบวนการพิจารณาคดีโดยตรง

ก่อนหน้านี้ในปี ค.ศ. ๒๐๑๔ ศาลประชาชนสูงสุด (SPC) ได้ยกระดับนโยบายความเปิดเผยและความโปร่งใสทางตุลาการให้เป็นเป้าหมายสำคัญ อันเป็นผลมาจากการถดถอยคดีที่ผลิตพลาดหลายกรณีและการขาดความโปร่งใสทางตุลาการ และยังมีการจัดทำเว็บไซต์ทางการที่เรียกว่า “China Judgments Online” (wenshu.court.gov.cn) เพื่อเผยแพร่คำพิพากษามากกว่า ๑๓๐ ล้านฉบับ พร้อมข้อมูลประกอบ (metadata) ที่สามารถใช้ในการค้นหาคดีคล้ายคลึง อีกทั้งยังมีระบบ “Similar Case Intelligent Recommendation System” และ “China Justice Big Data Service Platform” ที่ช่วยให้ทั้งเจ้าหน้าที่ศาลและประชาชนสามารถวิเคราะห์แนวโน้มคำตัดสินจากคดีก่อนหน้านี้ นอกจากนี้ เทคโนโลยี AI ยังถูกนำมาใช้ในห้องพิจารณาคดีผ่านระบบจดจำอักขระ (optical character recognition - OCR) เพื่อแปลงเอกสารเป็นข้อความดิจิทัล ระบบรู้จำเสียงอัตโนมัติ (automatic speech recognition - ASR) เพื่อช่วยบันทึกคำให้การ และการประมวลผลวิเคราะห์และเข้าใจภาษามนุษย์ (natural language processing - NLP) เพื่อสร้างบันทึกข้อความอัตโนมัติ เทคโนโลยีเหล่านี้ช่วยลดเวลาในการดำเนินคดีได้กว่าร้อยละ ๓๐ และลดภาระงานซ้ำซ้อนของบุคลากร ขณะเดียวกันยังมีการพัฒนาระบบขั้นสูงอย่าง “ระบบ 206” ในเซี่ยงไฮ้ ซึ่งมีคุณสมบัติด้านการรับรู้ (cognitive features) โดยการเรียนรู้ของอุปกรณ์ “machine learning” จากคดีที่ผ่านมาและข้อมูลกฎหมายในรูปแบบดิจิทัล เพื่อช่วยในการตัดสิน ซึ่งรวมถึงการตรวจจับความไม่สอดคล้องของพยานหลักฐาน การตรวจสอบเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการพิพากษา และการแนะนำระดับความรุนแรงของโทษตามแนวทางของคำตัดสินก่อนหน้านี้ และมีการนำระบบรู้จำเสียงของบริษัท iFlytek มาติดตั้งในห้องพิจารณาคดีกว่า ๔,๒๐๐ แห่งทั่วประเทศ

ในด้านผู้ช่วยตุลาการ มีการนำ AI มาใช้ในบทบาทผู้ช่วยผู้พิพากษา เช่น ในเมืองหางโจว ที่มีการทดลองใช้หุ่นยนต์ Xiao Zhi สำหรับข้อพิพาทสินเชื่อบุคคล โดยสามารถช่วยสรุปข้อโต้แย้ง ประเมินหลักฐาน และเสนอแนวทางการตัดสินอย่างเรียบง่าย ทำให้ผู้พิพากษามองเห็นภาพคดีได้ภายในเวลาเพียง ๓๐ นาที อย่างไรก็ตาม ระบบ AI ดังกล่าวยังอยู่ภายใต้การกำกับดูแลอย่างใกล้ชิดของผู้พิพากษามนุษย์ และมีอาจใช้ตัดสินคดีได้โดยอิสระ ซึ่งสอดคล้องกับถ้อยแถลงของนายโจว เฉียง (Zhou Qiang) ประธาน SPC ที่ระบุว่า “AI จะไม่มีวันแทนที่ผู้พิพากษามนุษย์ และสามารถทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเท่านั้น” โดยสรุปแม้ AI จะยังไม่สามารถทำหน้าที่แทนตุลาการได้อย่างสมบูรณ์ แต่รัฐบาลจีนได้แสดงความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการขยายบทบาทของ AI ในระบบตุลาการ โดยมีเป้าหมายในการยกระดับศาลจีนให้สอดคล้องกับยุคดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ พร้อมกับการขยายการใช้ AI ไปยังการบริหารราชการ การวิเคราะห์ข้อมูล และกระบวนการทางกฎหมายอื่น ๆ ซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่อาจพลิกโฉมกระบวนการยุติธรรมของจีนในระดับที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

๒) แนวโน้มการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในกระบวนการยุติธรรมของจีน: จากการปฏิรูปตุลาการสู่การปฏิบัติทางกฎหมาย^{๔๖}

ในบริบทของภารกิจด้านกระบวนการยุติธรรมในประเทศจีน การนำเทคโนโลยีนวัตกรรมมาใช้ในระบบตุลาการเริ่มต้นอย่างจริงจังเมื่อมีการเปิดตัวแพลตฟอร์มดิจิทัล “China Judgments Online” ซึ่งเป็นเว็บไซต์ที่เผยแพร่คำพิพากษาจากศาลจีนเกือบทั้งหมด การเปิดตัวแพลตฟอร์มนี้สะท้อนถึงความมุ่งมั่นในการเพิ่มความโปร่งใสและประสิทธิภาพของระบบตุลาการในประเทศจีนอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม

ในปี ค.ศ. ๒๐๑๕ จีนได้ดำเนินการปฏิรูประบบตุลาการซึ่งเป็นแรงผลักดันสำคัญให้เกิดการนำเทคโนโลยีนวัตกรรม โดยเฉพาะปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ามาช่วยเสริมประสิทธิภาพการทำงานในระบบตุลาการอย่างรวดเร็ว หนึ่งในเป้าหมายหลักของการปฏิรูปนี้คือการทำให้กระบวนการพิจารณาคดีรวดเร็วและง่ายขึ้น ตลอดจนลดภาระงานของผู้พิพากษาที่ต้องรับผิดชอบคดีจำนวนมาก เช่น ในครึ่งปีแรกของปี ค.ศ. ๒๐๑๙ มีคดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณามากถึง ๑๔.๘๙ ล้านคดี และรายงานในปี ค.ศ. ๒๐๒๒ ระบุว่า AI สามารถช่วยลดภาระงานของผู้พิพากษาลงกว่า ๑ ใน ๓ และช่วยประหยัดเวลาทำงานของประชาชนชาวจีนมากกว่า ๑.๗ พันล้านชั่วโมงระหว่างปี ค.ศ. ๒๐๑๙ – ค.ศ. ๒๐๒๑ อีกทั้งยังช่วยลดค่าใช้จ่ายในกระบวนการยุติธรรมได้ถึง ๔๕ พันล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณร้อยละ ๕๐ ของค่าธรรมเนียมทนายความในประเทศ และในปี ค.ศ. ๒๐๑๕ นี้เอง แนวคิด “ศาลอัจฉริยะ” (Smart Courts) ได้ถูกนำมาใช้ในประเทศจีน โดยศาลทุกแห่งจะถูกเชื่อมต่อกับแพลตฟอร์มกลางสำหรับจัดการและบำรุงรักษาข้อมูลขนาดใหญ่ ซึ่งมีการอัปเดตข้อมูลแบบเรียลไทม์ทุกห้านาที ด้วยระบบประมวลผลข้อมูลที่กระจายทั่วประเทศ นอกจากนี้ ยังมีมาตรการควบคุมคุณภาพและความถูกต้องของข้อมูลอย่างเข้มงวด ทำให้ศาลท้องถิ่นหรือหน่วยงานภูมิภาคไม่สามารถแก้ไขสถิติที่ส่งต่อไปยังแพลตฟอร์มระดับประเทศได้ แพลตฟอร์มกลางดังกล่าวยังทำหน้าที่รวบรวม จัดเก็บ และบริหารจัดการข้อมูลเกี่ยวกับผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ศาล คดีความ และการบริหารงานศาลในทุกระดับ

บทบาทของ AI ในศาลจีนแบ่งภารกิจเป็น ๓ ด้านหลัก ได้แก่ การช่วยผู้พิพากษาคัดสินคดี การให้ข้อมูลทางกฎหมายแก่คู่กรณี และการยกระดับคุณภาพการบริการสำหรับผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด ข้อมูลในปี ค.ศ. ๒๐๒๒ ระบุว่า AI มีส่วนช่วยผู้พิพากษาจีนในการจัดการคดีที่มีลักษณะเรียบง่าย เช่น คดีข้อพิพาทสัญญามูลค่าต่ำ และกล่าวได้ว่าตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๒๐๒๒ เป็นต้นมา AI เป็นผู้มีส่วนสำคัญในกระบวนการตัดสินคดีส่วนใหญ่ของศาล นอกจากนี้ AI สามารถช่วยลดช่องว่างในการวิเคราะห์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์โดยอ้างอิงจากคำพิพากษาในคดีที่คล้ายคลึงกัน และผู้พิพากษาสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับคดีที่กำลังพิจารณาแก่ระบบ จากนั้นระบบจะวิเคราะห์คำตัดสินโดยอ้างอิงจากคดีที่มีความคล้ายคลึงกัน และจัดทำเอกสารหรือรายงานที่รับรองแนวทางการตัดสินโดยอ้างอิงจากคำพิพากษาในอดีต

^{๔๖}Davydova, I., Andronov, I., Zhurylo, S., Zubar, V., & Iliopol, I. (2023), “Prospects for the use of artificial intelligence in jurisprudence: from the educational process to legal practice. The experience of China”, Revista Eduweb, 17(4), 87-95, หน้า ๙๒-๙๔, สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๘, จาก https://www.researchgate.net/publication/376297565_Prospects_for_the_use_of_artificial_intelligence_in_jurisprudence_from_the_educational_process_to_legal_practice_The_experience_of_China

ในบางศาลระบบดังกล่าวได้รับการพัฒนาจนสามารถวิเคราะห์ร่างคำพิพากษาได้ โดยเปรียบเทียบหลักฐานในคดีปัจจุบันกับหลักฐานจากคำตัดสินในคดีก่อนหน้า

ด้านการให้ข้อมูลแก่คู่กรณี ศาลอินเทอร์เน็ตของกรุงปักกิ่งได้พัฒนาโฮโลแกรมที่มีลักษณะคล้ายมนุษย์ ซึ่งทำหน้าที่ให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป กฎระเบียบ ระบบศาล และกระบวนการพิจารณาคดี โดยโฮโลแกรมนี้สามารถช่วยให้ข้อมูลได้ว่าคดีดังกล่าวอยู่ในอำนาจศาลนี้หรือไม่ (under the jurisdiction of this court) รวมทั้งแนะนำวิธีการระงับข้อพิพาทก่อนการพิจารณาคดีที่คู่กรณีสามารถใช้ได้ (pre-trial dispute resolution methods) อย่างไรก็ตาม ระบบนี้ยังคงมีข้อจำกัดด้านจำนวนคำถามที่ตอบได้ (สูงสุด ๑๔๐ ข้อ) ศาลท้องถิ่น (local courts) ใน ๙ ภูมิภาค รวมถึงปักกิ่ง เซี่ยงไฮ้ และกวางตุ้ง ได้นำระบบหุ่นยนต์ AI มาใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีเพื่อช่วยรวบรวมข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดี นอกจากนี้ ยังมีระบบ AI ขั้นสูงที่สามารถประเมินผลลัพธ์ที่เป็นไปได้ของการระงับข้อพิพาท

ศาลในประเทศจีนได้ดำเนินการตามคำแนะนำของศาลประชาชนสูงสุด (SPC) โดยจัดตั้งศูนย์บริการแบบบูรณาการ (universal service centers) ซึ่งประกอบด้วยกลไกต่าง ๆ ที่ช่วยให้คู่ความสามารถดำเนินการทางศาลได้ง่ายขึ้น และศาลอีกหลายแห่งยังได้พัฒนาระบบบริการ AI ผ่านเครื่องให้บริการอัตโนมัติ (AI Services Terminals) ที่ช่วยให้คู่กรณีสามารถสแกน ส่งเอกสาร และค้นหาข้อมูลทางกฎหมายได้สะดวกยิ่งขึ้น ระบบจดจำเสียงที่พัฒนาขึ้นยังช่วยถอดรหัสและแยกเสียงผู้พิพากษา โจทก์ จำเลย และผู้เข้าร่วมพิจารณาคดี เพื่อสร้างบันทึกการพิจารณาคดีได้โดยอัตโนมัติ

ศาลอินเทอร์เน็ตเฉพาะทาง (specialized Internet courts) สามแห่งได้กลายเป็นศาลที่ล้ำสมัยที่สุดในระบบ “ศาลอัจฉริยะ smart courts” ในประเทศจีน โดยศาลดังกล่าวถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขข้อพิพาทออนไลน์ที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ด้วยเวลาและค่าใช้จ่ายที่น้อยที่สุด ศาลอินเทอร์เน็ตแห่งแรกถูกจัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ. ๒๐๑๗ ที่หางโจว และขยายไปยังปักกิ่งและกวางตุ้งในปีถัดมา ศาลอินเทอร์เน็ตเฉพาะทางจะพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ต ซึ่งเกิดจากข้อพิพาทเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลและสิทธิในทรัพย์สิน รวมถึงความรับผิดชอบต่อคุณภาพของสินค้าและบริการจากร้านค้าออนไลน์ ศาลอินเทอร์เน็ตเป็นศาลแห่งแรกในจีนที่ดำเนินการกระบวนการทั้งหมดทางออนไลน์ ตั้งแต่การลงทะเบียนและแจ้งเอกสาร การรวบรวมและนำเสนอหลักฐาน การพิจารณาคดี การออกคำพิพากษา การบังคับคดี การอุทธรณ์ และกระบวนการอื่น ๆ ศาลอินเทอร์เน็ตมีระบบที่ผสมผสานกลไกต่าง ๆ เข้าด้วยกัน พร้อมด้วยระบบเครือข่ายที่ช่วยสร้างกระบวนการระงับข้อพิพาททางออนไลน์ในหลายระดับและหลากหลายรูปแบบ ระบบนี้ยังครอบคลุมถึงกระบวนการไกล่เกลี่ยก่อนการพิจารณาคดี เพื่อให้คู่กรณีสามารถหาข้อยุติได้ก่อนเข้าสู่กระบวนการทางศาล การประชุมออนไลน์ดำเนินการผ่านวิดีโอคอนเฟอร์เรนซ์ โดยกระบวนการพิจารณาคดีสามารถจัดขึ้นแบบออฟไลน์ได้ตามคำร้องขอของคู่กรณี หรือขึ้นอยู่กับความจำเป็นของการพิจารณาคดี

นวัตกรรมที่โดดเด่นอีกรูปแบบหนึ่งในประเทศจีนคือแพลตฟอร์มการดำเนินคดีที่เรียกว่า “Mobile Court” เพื่อเป็นช่องทางในการเข้าถึงบริการศาลได้อย่างสะดวก แอปพลิเคชันนี้สามารถดาวน์โหลดผ่าน WeChat ซึ่งเป็นระบบสื่อสารบนมือถือที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในจีนสำหรับการส่งข้อความและเสียง โดยคู่กรณีจะได้รับการยืนยันตัวตนผ่านระบบจดจำใบหน้า ผู้ใช้สามารถยื่นฟ้อง

คดีโดยตรงผ่านแอปพลิเคชัน และระหว่างการพิจารณาคดี คู่กรณีสามารถเข้าถึงผู้พิพากษาได้โดยสามารถส่งข้อความ ส่งวิดีโอ หรืออัปโหลดหลักฐานได้ โจทก์ จำเลย และผู้พิพากษาสามารถเข้าสู่ระบบพร้อมกันเพื่อดำเนินการโต้เถียงก่อนการพิจารณาคดี ลงนามในข้อตกลงโต้เถียงแบบอิเล็กทรอนิกส์ (หากโต้เถียงสำเร็จ) และส่งข้อตกลงผ่านแอปพลิเคชันได้ นอกจากนี้ ยังมีการใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนในศาลอินเทอร์เน็ต โดยศาลอินเทอร์เน็ตนำระบบนี้มาใช้เป็นเครื่องมือในการจัดเก็บหลักฐานและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพิสูจน์หลักฐานทางออนไลน์ที่ถูกสร้างและจัดเก็บในรูปแบบดิจิทัล อีกทั้งศาลประชาชนสูงสุด (SPC) ยังมีมติรับรองว่าข้อมูลดิจิทัลที่ถูกบันทึกและรับรองผ่านระบบบล็อกเชนสามารถนำมาใช้เป็นหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ อีกทั้งศาลอินเทอร์เน็ตเมืองหางโจวยังดำเนินโครงการนำร่องว่าด้วยการใช้สัญญาอัจฉริยะเพื่อดำเนินกระบวนการฟ้องร้องโดยอัตโนมัติ รวมถึงการจัดเก็บสินทรัพย์ดิจิทัลในฐานะข้อมูลตุลาการที่อยู่บนระบบบล็อกเชน อันเป็นการยกระดับประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมให้มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้มากยิ่งขึ้น

ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๒๐๒๒ ศาลสูงกรุงปักกิ่งได้เพิ่มบทบาทของ AI ในการตัดสินคดีอย่างเข้มข้น โดยกำหนดให้ผู้พิพากษาต้องปรึกษาผลการวิเคราะห์ของ AI ในทุกคดี และหากไม่เห็นด้วยต้องจัดทำคำชี้แจงเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่ออธิบายเหตุผล และแม้ว่าการนำ AI มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมของจีนจะยังคงเป็นแนวคิดที่ล้ำหน้าและแปลกใหม่สำหรับหลายประเทศ แต่สำหรับในประเทศจีนแล้ว กลับทำให้เห็นได้ว่าบทบาทของ AI กำลังขยายตัวอย่างรวดเร็วในระบบตุลาการ

๒.๓.๒ กรณีศึกษาการประยุกต์ใช้ AI ในกระบวนการยุติธรรมในประเทศจีน^{๔๗}

นอกจากการพัฒนาแนวคิดระบบ “ศาลอัจฉริยะ” (Smart Courts) ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น การนำ AI มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมในประเทศจีนยังมีการพัฒนาควบคู่กันกับกระบวนการยุติธรรมด้านอื่น โดยเฉพาะในส่วนของ “อัยการอัจฉริยะ” (Smart Prosecution) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มของการบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศขั้นสูงเข้ากับการดำเนินงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอย่างครอบคลุม โดยในรายงานการปฏิบัติงานของสำนักงานอัยการสูงสุดที่แถลงต่อที่ประชุมสภาประชาชนแห่งชาติ ชุดที่ ๑๒ ครั้งที่ ๕ คราวประชุมสามัญ ครั้งที่ ๓ (the work report of the Supreme People’s Procuratorate at the Third Plenary Session of the Fifth Session of the 12th National People’s Congress) นายเฉา เจี้ยนหมิง (Cao Jianming) อัยการสูงสุดของสำนักงานอัยการสูงสุด สาธารณรัฐประชาชนจีน ได้ระบุว่า ในปี ค.ศ. ๒๐๑๗ สำนักงานอัยการจะส่งเสริมการใช้กลยุทธ์เชิงข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) และขับเคลื่อนการดำเนินการ “อัยการอัจฉริยะ” อย่างเข้มข้น โดยมุ่งหวังให้เกิดการเชื่อมโยง “หกแพลตฟอร์ม” เช่น การจัดการคดีในกระบวนการยุติธรรม และการดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการทั้งสี่ระดับ ได้แก่ อัยการสูงสุด (Supreme People’s Procuratorate)

^{๔๗}Zou, C. X. (2022), “Achievements and Prospects of Artificial Intelligence Judicature in China”, Chinese Studies, 11, 197-227, หน้า ๒๑๐-๒๑๕, สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๘, จาก <https://doi.org/10.4236/chnstd.2022.114016>

๒. อัยการระดับมณฑล (Provincial-level Procuratorates) ๓. อัยการระดับเมือง/นคร (Municipal-level Procuratorates) และ ๔. อัยการระดับอำเภอ/เขต (District/County-level Procuratorates) ให้สอดคล้องกับการพัฒนาทางเทคโนโลยี ทั้งนี้ สำนักงานอัยการสูงสุดได้จัดทำ “แนวทางการดำเนินงานอัยการอัจฉริยะระดับชาติ (ค.ศ. ๒๐๑๘-๒๐๒๐)” (National Action Guide for Intelligent Prosecution of Procuratorial Organs) ซึ่งเป็นเอกสารชี้แนะสำคัญสำหรับการพัฒนาอัยการในยุคดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ ระยะเวลา ๕ ปี ฉบับที่ ๑๓ (13th Five-Year Plan for National Informatization) ที่ออกโดยคณะมนตรี (State Council) ในปี ค.ศ. ๒๐๑๖ ที่ระบุถึงการดำเนินยุทธศาสตร์ “ตรวจสอบผ่านเทคโนโลยี” (Strengthening Inspection through Science and Technology) และส่งเสริมการดำเนินการ “สำนักงานอัยการอัจฉริยะ” อย่างเป็นระบบ จึงอาจกล่าวได้ว่าการดำเนินงานด้านอัยการอัจฉริยะโดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ เช่น การวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) การประมวลผลแบบคลาวด์ อินเทอร์เน็ตเคลื่อนที่ และปัญญาประดิษฐ์ (AI) จะมีส่วนสำคัญในการยกระดับความสามารถของหน่วยงานอัยการให้เข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่อย่างแท้จริง ดังนั้น ในหัวข้อนี้จะได้กล่าวถึงการนำปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการยุติธรรมของจีนทั้งในส่วนของการพิจารณาคดีของศาลและอัยการในรายละเอียด พร้อมทั้งกรณีศึกษาที่น่าสนใจต่อไป

๑) การประยุกต์ใช้ในศาลและกรณีศึกษา

ในเดือนเมษายน ค.ศ. ๒๐๑๘ ศาลประชาชนสูงสุด (SPC) ได้จัดทำรายงานพร้อมทั้งเผยแพร่รายงานการประเมินโดยบุคคลภายนอก (third-party evaluation report) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาระบบศาลอัจฉริยะ (smart courts) ทั่วประเทศจีนได้เริ่มเป็นรูปเป็นร่างอย่างชัดเจน และเมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๒๐๑๙ ได้มีการเผยแพร่แนวทางการปฏิรูปศาลประชาชนระยะห้าปี ครั้งที่ ห้า ค.ศ. (๒๐๑๙ - ค.ศ. ๒๐๒๓) “the Outline for the Fifth Five-Year Reform of the People’s Court (2019-2023)” กำหนดให้มีการพัฒนาระบบศาลอัจฉริยะสมัยใหม่ที่มีเอกลักษณ์ตามแบบจีน (Chinese characteristics) ซึ่งเป็นแนวทางที่ชัดเจนในการขับเคลื่อนศาลอัจฉริยะไปสู่ระดับที่มีความซับซ้อนและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยประเทศจีนได้นำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาประยุกต์ใช้ภายในระบบศาลในหลายด้านสรุปได้ดังนี้

- การเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมด้วยระบบอัจฉริยะ

ภายหลังศาลรับคดีไว้พิจารณา และก่อนเข้าสู่กระบวนการไต่สวน ระบบอัจฉริยะสามารถช่วยจำแนกและบริหารจัดการคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยหลักเกณฑ์ในการจำแนกคดีตามระดับความซับซ้อนและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ระบบดังกล่าวสามารถดำเนินการคัดแยกคดีอย่างละเอียดโดยพิจารณาตามประเภทของคดี เช่น คดีอาญา คดีแพ่ง และคดีปกครอง ซึ่งในระหว่างดำเนินการ ระบบสามารถบูรณาการปัจจัยต่าง ๆ เพื่อคำนวณภาระงานที่จำเป็นสำหรับการดำเนินคดีแต่ละประเภท ส่งผลให้ศาลสามารถจัดสรรทรัพยากรทางตุลาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดภาระของบุคลากร และช่วยบรรเทาปัญหาการบริหารงานคดีที่มีปริมาณมากกว่ากำลังคนได้ นอกจากนี้ เทคโนโลยี AI ยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี โดยเฉพาะระบบแจ้งเตือน

เอกสารทางอิเล็กทรอนิกส์ผ่านหน้าจอป๊อปอัพซึ่งถูกนำมาใช้แพร่หลาย^{๔๘} ระบบดังกล่าวช่วยให้ข้อความสั้น (SMS) ที่ส่งจากศาลถูกส่งไปยังโทรศัพท์เคลื่อนที่ของคู่ความโดยไม่ถูกบล็อกโดยซอฟต์แวร์ป้องกันไวรัสหรือการตั้งค่าของอุปกรณ์บนมือถือ ไม่ว่าสถานะของโทรศัพท์จะอยู่ในโหมดเปิดใช้งานหรือโหมดสแตนด์บาย อีกทั้งข้อความจะถูกบล็อกโดยอัตโนมัติ และสามารถปลดล็อกได้หลังจากผู้รับเข้าชมเนื้อหาเพื่อรับรองว่าเอกสารสำคัญสามารถส่งถึงคู่ความได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ และทันเวลาที่

- การประมวลผลคำโดยผู้ช่วยอัจฉริยะ

การใช้เทคโนโลยีการรู้จำเสียงพูด (speech recognition technology) เพื่อสร้างคำฟ้อง (indictment) และคำพิพากษา (judgment) โดยอัตโนมัติ เมื่อคู่ความป้อนข้อมูลที่เกี่ยวข้องเข้าสู่แพลตฟอร์มอัจฉริยะ ระบบสามารถสร้างคำฟ้องได้อย่างรวดเร็ว และภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษา แพลตฟอร์มสามารถสร้างเอกสารคำพิพากษาทั้งหมดหรือบางส่วนโดยอัตโนมัติ ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการพิจารณาคดีของผู้พิพากษาได้อย่างมาก สำหรับคดีที่มีลักษณะเรียบง่าย เช่น คดีเกี่ยวกับการขับรถที่มีความเสี่ยงสูง (dangerous driving) คดีข้อพิพาทเกี่ยวกับสินเชื่อย่อยๆ คดีการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐ และคดีอื่น ๆ ที่สามารถลดขั้นตอนการให้เหตุผล และใช้เอกสารคำพิพากษาที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่กำหนดไว้ ระบบสามารถสร้างเอกสารคำพิพากษาอัตโนมัติที่ระบุและดึงข้อมูลคู่ความ ข้อเรียกร้องทางกฎหมาย ข้อเท็จจริงของคดี และเนื้อหาสำคัญอื่น ๆ โดยใช้เทคโนโลยีการแปลงข้อความจากรูปภาพหรือเอกสารที่สแกนให้อยู่ในรูปแบบที่เครื่องสามารถอ่านและประมวลผลได้ (Optical Character Recognition OCR) การวิเคราะห์เชิงความหมาย และเทคโนโลยีอื่น ๆ จากนั้นระบบจะใช้เทมเพลตที่เหมาะสมเพื่อสร้างเอกสารคำพิพากษาโดยอัตโนมัติภายในคลิกเดียว

- การแปลงบันทึกคำให้การในศาลโดยระบบอัจฉริยะ

เทคโนโลยีการรู้จำเสียงพูดอัจฉริยะ (speech recognition technology) ถูกนำมาใช้ในการถอดความบันทึกการพิจารณาตัดสินศาลอย่างแพร่หลาย โดยช่วยให้เจ้าหน้าที่ศาลสามารถแปลงข้อความจากคำให้การต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดภาระงานด้านการบันทึกข้อมูลลงอย่างมาก ระบบนี้ช่วยให้กระบวนการจัดทำบันทึกคำให้การเป็นไปอย่างรวดเร็วและแม่นยำ โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องถอดความคำพูดจำนวนมากในระหว่างการพิจารณาคดี

- การพิจารณาคดีโดยระบบผู้ช่วยอัจฉริยะ

ระบบผู้ช่วยอัจฉริยะสำหรับการพิจารณาคดีได้รับการพัฒนาโดยใช้ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) การเรียนรู้ของอุปกรณ์ (Machine Learning) และเทคโนโลยีอื่น ๆ โดยผ่านการศึกษาและ

^{๔๘} วิธีการทำงานของระบบแจ้งเตือนผ่านหน้าจอป๊อปอัพ

การส่งข้อความ: เมื่อศาลต้องการส่งเอกสารสำคัญ เช่น หมายเรียก คำวินิจฉัย หรือเอกสารอื่น ๆ ไปยังคู่ความ ระบบจะส่งข้อความสั้น (SMS) ไปยังโทรศัพท์มือถือของคู่ความ

การแสดงผลบนหน้าจอ: ข้อความดังกล่าวจะปรากฏขึ้นบนหน้าจอทันที แม้ว่าผู้ใช้งานไม่ได้เปิดโทรศัพท์มือถืออยู่ หรือแม้แต้อยู่ในโหมดสแตนด์บาย

การล็อกหน้าจอ: ข้อความจะถูกล็อก ทำให้ผู้รับต้องเข้าชมเนื้อหาก่อนจึงจะสามารถปลดล็อกหน้าจอและใช้โทรศัพท์ได้ตามปกติ

วิเคราะห์คดีจำนวนมาก ระบบอัจฉริยะสามารถเรียนรู้เพื่อตั้งและตรวจสอบข้อมูลหลักฐาน และ คาดการณ์ผลของคำพิพากษา ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางประกอบการพิจารณาของผู้พิพากษา นอกจากนี้ ระบบดังกล่าวยังช่วยส่งเสริมมาตรฐานกระบวนการพิจารณาคดีให้มีความเป็นระบบมากขึ้น รักษาความ สอดคล้องของคำพิพากษา และเพิ่มความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรม ศาลอัจฉริยะสามารถ ดำเนินการ รวบรวม คัดกรอง บำรุงการ จัดการ และประยุกต์ใช้ข้อมูลขนาดใหญ่ด้านตุลาการ รวมถึงการ แปลงกฎเกณฑ์ทางกฎหมายให้เป็นกฎเชิงเทคนิคผ่านการเรียนรู้ของอุปกรณ์ อีกทั้งยังสามารถนำไปใช้ในการ พิจารณาคดีทางไกล (Remote Trial) และการพิจารณาคดีแบบอะซิงโครนัส^{๔๙} (Asynchronous Trial) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- การให้บริการด้านตุลาการโดยระบบอัจฉริยะ

บริการให้คำปรึกษาด้านกฎหมายได้ถูกนำเสนอแก่ประชาชนผ่านหุ่นยนต์เสมือน (Virtual Robots) และ หุ่นยนต์จริง (Physical Robots) โดยมีการใช้งานในหลายหน่วยงานทางกฎหมาย หุ่นยนต์เสมือนมักอยู่ในรูปแบบของระบบตอบกลับอัตโนมัติผ่านบัญชีทางการ เช่น “ระบบกฎหมาย Canghai” ของศาลเมืองเซี่ยเหมิน “Small 3i” ของศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศเซินเจิ้น หุ่นยนต์จริงที่มีการใช้งาน เช่น “Nan Xiaofa” ของสำนักงานยุติธรรมเซินเจิ้น เขตหนานซาน “Law Doggie” ซึ่งเป็นหุ่นยนต์บริการด้านกฎหมายแบบครบวงจร

- การระงับข้อพิพาทสัญญาอัจฉริยะ

กระบวนการควบคุมทั้งหมดในด้านสัญญาซึ่งรวมขั้นตอนและกลไกที่ใช้ในการบริหารจัดการสัญญาให้เป็นไปตามข้อกำหนดที่ตกลงกันไว้โดยครอบคลุมตั้งแต่การจัดทำสัญญา การติดตามผล การดำเนินงานไปจนถึงการแก้ไขหรือบอกเลิกสัญญาจะดำเนินการผ่านเทคโนโลยีบล็อกเชนทางตุลาการ ตั้งแต่การสร้างสัญญาอัจฉริยะ การยืนยันตัวตนบุคคลจริงและการลงนาม การอัปโหลดสัญญาฉบับจริง และสัญญาอัจฉริยะไปยังบล็อกเชนทางตุลาการ การดำเนินงานอัตโนมัติของสัญญาอัจฉริยะ และในกรณีที่ ไม่สามารถบังคับตามสัญญาได้ ระบบจะส่งต่อไปยังกระบวนการไกล่เกลี่ยที่มีหลายรูปแบบ นอกจากนี้ กระบวนการยังผสมรวมกลไกให้รางวัลและลงโทษด้านเครดิต (the credit reward and punishment joint mechanism)^{๕๐} รวมถึงขั้นตอนการยื่นฟ้อง การพิจารณาคดี และการบังคับคดี โดยการจัดเก็บ พยานหลักฐานและการตรวจสอบข้อเท็จจริงได้รับการดำเนินการผ่านแพลตฟอร์มทางการที่ได้รับการ ยอมรับและมีมาตรฐาน โดยไม่มีข้อโต้แย้งหรือข้อพิพาทเกี่ยวกับข้อมูล จึงกล่าวได้ว่า กระบวนการระงับ ข้อพิพาททั้งหมดสามารถดำเนินการโดยอัตโนมัติผ่านระบบอัจฉริยะซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการ

^{๔๙} การพิจารณาคดีแบบอะซิงโครนัส (Asynchronous Trial) คือ กระบวนการพิจารณาคดีที่ไม่ได้ เกิดขึ้นแบบเรียลไทม์ แต่ใช้วิธีการที่ช่วยให้คู่ความ ผู้พิพากษา และบุคคลที่เกี่ยวข้องสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณา คดีในช่วงเวลาที่แตกต่างกันได้ ซึ่งเหมาะสำหรับคดีที่ไม่ต้องมีการไต่สวนแบบเผชิญหน้า เช่น คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับ ข้อพิพาททางการเงินหรือการละเมิดสัญญา

^{๕๐} Credit Reward and Punishment Joint Mechanism เป็นระบบที่ใช้ในการบริหารจัดการ เครดิตหรือความน่าเชื่อถือของบุคคลหรือองค์กร โดยมีการให้รางวัลแก่ผู้ที่มีประวัติการปฏิบัติตามข้อกำหนดทาง กฎหมายหรือสัญญา และลงโทษผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนด

ดำเนินการกระบวนการทางกฎหมาย และเมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม ค.ศ. ๒๐๑๙ ศาลอินเทอร์เน็ตเมืองหางโจว ได้มีคำพิพากษาคดีประเภทนี้ซึ่งถือเป็นการพิจารณาคดีอัจฉริยะครั้งแรกในประเทศจีนที่ดำเนินการ โดยปราศจากการแทรกแซงโดยการทำงานของบุคคลและปัจจัยภายนอก “no manual intervention and no interference from external factors”

- การจัดหาบริการฟ้องร้องคดีโดยระบบอัจฉริยะ

ระบบดังกล่าวมีแพลตฟอร์มบริการฟ้องร้องคดีที่สมบูรณ์แบบผ่านทางระบบบริการอัจฉริยะ โดยศาลเซี่ยงไฮ้ได้มีการพัฒนาแพลตฟอร์มขึ้น ๓ แพลตฟอร์มหลัก ได้แก่

๑) ศูนย์บริการฟ้องร้องคดีของศาลเซี่ยงไฮ้ – ระบบดิจิทัล เครือข่าย และอัจฉริยะ ที่ให้บริการครบวงจรแก่คู่ความ โดยศูนย์บริการฟ้องร้องคดี (Litigation Service Center) ดังกล่าว ให้บริการทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางกฎหมาย ยกเว้นการพิจารณาคดีในศาล ซึ่งมีผู้ใช้บริการ โดยเฉลี่ย ๓,๖๘๐ คนต่อวัน และสามารถช่วยแก้ไขปัญหาคำพิพากษาที่สำคัญของคู่ความ เช่น ความยุ่งยากในการ สอบถามข้อมูล การดำเนินคดี การยื่นฟ้อง และการบังคับคดีได้

๒) แพลตฟอร์มบริการฟ้องร้องคดีอัจฉริยะ 12368 ของศาลเซี่ยงไฮ้ – ระบบดิจิทัล เครือข่าย และอัจฉริยะ ที่นำเทคโนโลยี AI เข้ามาใช้โดยให้บริการผ่านโทรศัพท์ ครอบคลุมตลอด ๒๔ ชั่วโมง แบบไร้ระยะทางและไร้ข้อจำกัด โดยมีจำนวนการใช้บริการเฉลี่ย ๓,๐๐๐ ครั้งต่อวัน ซึ่งช่วยแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ เช่น การติดต่อผู้พิพากษา การสอบถามคดี การขอคำปรึกษาทางกฎหมาย

๓) แพลตฟอร์มบริการสำหรับทนายความของศาลเซี่ยงไฮ้ – ระบบที่ช่วยให้ ทนายความสามารถดำเนินงานด้านคดีได้โดยไม่ต้องออกจากบ้าน โดยในปี ค.ศ. ๒๐๑๙ ๙๗.๘ % ของ ศาลทั่วประเทศในจีนรองรับการยื่นฟ้องออนไลน์ โดยศาลสูงมีอัตราการรองรับ ๑๐๐ % ๖๖.๙% ของศาล รองรับการแลกเปลี่ยนพยานหลักฐานออนไลน์ และ ๕๘.๒ % รองรับการพิจารณาคดีออนไลน์ นอกจากนี้ ยังมีสถิติข้อมูลที่สำคัญได้แก่ ๑๐๐% ของศาลสูงระดับประเทศมีการเปิดเผยข้อมูลคำพิพากษาในคดีที่ถึง ที่สุดแล้ว ในขณะที่ศาลระดับกลางและศาลระดับท้องถิ่นมีอัตราการเปิดเผยอยู่ที่ ๙๘.๘% และ ๙๖.๖ % ตามลำดับ

และปรากฏข้อมูลว่า มีคู่ความติดต่อผู้พิพากษาผ่าน “China Executive Information Disclosure Network” ถึง ๗๓,๒๐๓ ครั้ง โดยมีอัตราการตอบกลับที่รวดเร็วของ ผู้พิพากษาอยู่ที่ร้อยละ ๘๕.๒ ระบบอัจฉริยะเหล่านี้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดีและช่วยให้ ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการทางกฎหมายได้ง่ายขึ้น

๒) กรณีศึกษาการใช้ AI ในศาล

- The Internet Courts (2017-2018)^{๕๑}

“ศาลอินเทอร์เน็ต” เป็นชื่อเรียกของศาลสามแห่งในสาธารณรัฐประชาชนจีน ได้แก่ ศาล อินเทอร์เน็ตหางโจว (HIC) ศาลอินเทอร์เน็ตกว่างโจว (GIC) และศาลอินเทอร์เน็ตปักกิ่ง (BIC) โดยศาล

^{๕๑}Papagiannas, S. (2024, September 3), “Smart courts, smart justice?: Automation and digitisation of courts in China”, หน้า ๔๗-๔๙, สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๘, จาก Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4039574>

อินเทอร์เน็ตทางโจว (HIC) ได้เปิดดำเนินการในปี ค.ศ. ๒๐๑๗ และอีกสองแห่งเปิดดำเนินการในปี ค.ศ. ๒๐๑๘ ศาลอินเทอร์เน็ตทางโจว (Hangzhou Internet Court) ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาคดีแพ่ง และคดีปกครองที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ตในชั้นต้นซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจศาลระดับพื้นฐานในเขตอำนาจของเมืองหางโจว ศาลแห่งนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในกระบวนการยุติธรรม โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดี เสริมสร้างความน่าเชื่อถือของศาล และลดความยุ่งยากในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสำหรับคู่ความ ศาลอินเทอร์เน็ตทางโจว (HIC) ได้รับการกล่าวถึงด้านความเร็วโดยคู่ความสามารถดำเนินการยื่นฟ้องให้เสร็จสิ้นภายในห้าวันที่ผ่านแบบฟอร์มที่มีโครงสร้างชัดเจน ซึ่งระบบจะสร้างเอกสารทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยอัตโนมัติ และส่งให้คู่ความทางอีเมลหรือข้อความ (SMS) ในรูปแบบดิจิทัล นอกจากนี้ ระบบยังรองรับการแลกเปลี่ยนพยานหลักฐานและการสอบสวนฝ่ายตรงข้าม โดยกระบวนการพิจารณาคดีจะดำเนินการผ่านการประชุมทางวิดีโอ (Video Conference) บนแพลตฟอร์มฟ้องร้องคดี แพลตฟอร์มนี้ยังแสดงหลักฐานออนไลน์ให้คู่ความและผู้พิพากษาเห็น เพื่อให้สามารถตรวจสอบและอภิปรายหลักฐานได้อย่างสะดวก อีกทั้งระบบสามารถ สร้างบันทึกการพิจารณาคดีแบบดิจิทัลโดยอัตโนมัติแบบเรียลไทม์ผ่านเทคโนโลยีการรู้จำเสียงพูด (Voice Recognition) และการถอดข้อความอัตโนมัติ (Automatic Transcription) ศาลอินเทอร์เน็ตทางโจว (HIC) ได้กำหนดผลทางกฎหมายของพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ที่จัดเก็บโดยบล็อกเชน โดยในคดีหนึ่งเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๑๘ ศาลได้จัดทำแนวทางการตรวจสอบและรับรองพยานหลักฐานที่อยู่บนบล็อกเชน แนวทางดังกล่าวช่วยให้ศาลสามารถพิจารณาความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่จัดเก็บในบล็อกเชนได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งถือเป็นก้าวสำคัญในการนำเทคโนโลยีบล็อกเชนมาใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีทางกฎหมาย

ในปี ค.ศ. ๒๐๑๘ ศาลประชาชนสูงสุด (SPC) ได้กำหนดระเบียบวิธีพิจารณาคดี “Provisions on Several Issues Related to the Trial of Cases by the Internet Courts (SPC 2018c)” ขึ้น ซึ่งครอบคลุมกระบวนการพิจารณาคดีในศาลอินเทอร์เน็ตทุกชั้นตอน ตลอดจนกำหนดแนวทางการดำเนินการผ่านแพลตฟอร์มฟ้องร้องออนไลน์ที่สำคัญ เช่น การแลกเปลี่ยนและตรวจสอบพยานหลักฐานออนไลน์ (มาตรา ๑๐ และมาตรา ๑๑) การพิจารณาคดีออนไลน์ (มาตรา ๑๒ ถึงมาตรา ๑๔) การส่งเอกสารและหลักฐานทางกฎหมาย (มาตรา ๑๕ ถึงมาตรา ๑๗) กระบวนการพิจารณาอุทธรณ์ และเนื่องจากศาลอินเทอร์เน็ตมีเขตอำนาจเฉพาะคดีในชั้นต้น จึงต้องมีศาลแยกต่างหากสำหรับการพิจารณาคดีในชั้นอุทธรณ์ ซึ่งโดยหลักการแล้ว ศาลเหล่านี้ต้องดำเนินการพิจารณาคดีในชั้นอุทธรณ์ผ่านระบบออนไลน์และปฏิบัติตามระเบียบวิธีพิจารณาคดีที่กำหนดไว้

ศาลอินเทอร์เน็ตมีเขตอำนาจในการพิจารณาคดี ๗ ประเภท^{๕๒} ได้แก่

- ข้อพิพาทสัญญาที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายออนไลน์ บริการออนไลน์ และสินเชื่อรายย่อยออนไลน์
- ข้อพิพาทด้านลิขสิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในผลงานสร้างสรรค์ออนไลน์
- คดีละเมิดสิทธิบุคคลออนไลน์ เช่น การเผยแพร่ข้อมูลที่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล
- คดีความรับผิดของผลิตภัณฑ์ ที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายสินค้าออนไลน์
- ข้อพิพาทชื่อโดเมน (Domain Name Disputes)
- คดีปกครองที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลอินเทอร์เน็ต
- คดีแพ่งและคดีปกครองอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ตซึ่งได้รับการมอบหมายจาก

ศาลสูงให้พิจารณา (superior courts)

ศาลอินเทอร์เน็ตในประเทศจีนมีหน้าที่เฉพาะด้านในการพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทจากธุรกรรมออนไลน์ ซึ่งแตกต่างจากศาลทั่วไปที่พิจารณาคดีหลากหลายประเภท เนื่องจากศาลอินเทอร์เน็ตถูกออกแบบมาเพื่อจัดการคดีที่เกิดขึ้นบนแพลตฟอร์มออนไลน์ กฎหมายที่ใช้บังคับจึงมีขอบเขตจำกัด โดยมุ่งเน้นไปที่กฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น กฎหมายอีคอมเมิร์ซ (E-commerce Law) สำหรับคดีข้อพิพาทในการซื้อขายออนไลน์ กฎหมายการแข่งขันทางธุรกิจ (Competition Law) ที่เกี่ยวข้องกับการทำตลาดออนไลน์ กฎหมายลิขสิทธิ์ (Copyright Law) ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญานบนแพลตฟอร์มดิจิทัล กฎหมายความรับผิดทางละเมิด (Tort-Liability Law) สำหรับคดีละเมิดสิทธิบุคคลทางออนไลน์ กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค (Consumer-Protection Law) เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคในระบบออนไลน์ กฎหมายความรับผิดของผลิตภัณฑ์ (Product-Liability Law) สำหรับสินค้าที่จำหน่ายผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ศาลอินเทอร์เน็ตจึงมีบทบาทในการพัฒนาหลักกฎหมายที่สามารถแปลงเป็นระบบอัลกอริทึม เพื่อรองรับคดีที่เกิดขึ้นจากธุรกรรมออนไลน์ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญในการสร้างแนวทางการพิจารณาคดีที่เป็นระบบและทันสมัย หลังจากการทดลองใช้ศาลอินเทอร์เน็ตในจีน ศาลอื่น ๆ ในประเทศเริ่มสร้างเครือข่ายบล็อกเชนของตนเอง ณ วันที่ ๓๑ ตุลาคม ค.ศ. ๒๐๑๙ ศาลในกรุงปักกิ่ง เซี่ยงไฮ้ เทียนจิน จีหลิน ซานตง ซานซี เหอหนาน เจ้อเจียง กว่างตง หูเป่ย์ และมณฑลอื่น ๆ ได้เชื่อมต่อกับแพลตฟอร์มพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ระดับประเทศ ซึ่งมีบล็อกเชนเป็นโครงสร้างหลัก แพลตฟอร์มนี้เชื่อมต่อกับ ๒๗ หน่วยงาน รวมถึงศูนย์บริการเวลามาตรฐานแห่งชาติ (National Time Service Center) ระบบระงับข้อพิพาทหลายรูปแบบ (Diversified Dispute Resolution Platforms) หน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวกับการรับรองความถูกต้องของเอกสารทางกฎหมาย (Notary Offices) และศูนย์นิติวิทยาศาสตร์ (Forensic-Science Centers) ซึ่งมีพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์กว่า ๑๙๐ ล้านรายการถูกจัดเก็บบนแพลตฟอร์มดังกล่าว เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบและรับรองพยานหลักฐานสำหรับการพิจารณาคดีในอนาคต

^{๕๒}George G. ZHENG, “China’s Grand Design of People’s Smart Courts”, Asian Journal of Law and Society, 7 (2020), pp. 561–582”, หน้า ๕๗๖-๕๗๗, สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๘, จาก <https://www.cambridge.org/core/journals/asian-journal-of-law-and-society/article/chinas-grand-design-of-peoples-smart-courts/476879522161B47A5BE10DBC4BDE8215>

- Shanghai High Court's 206 System (2017)^{๕๓}

ระบบ 206 เป็นระบบช่วยพิจารณาคดีโดยใช้ AI ซึ่งได้รับการพัฒนาโดยบริษัท iFlyTek และศาลสูงประชาชนเซี่ยงไฮ้ ในขั้นต้นระบบนี้ถูกออกแบบให้เป็นระบบจัดการคดีอาญาแบบครบวงจรที่สามารถตรวจสอบและเชื่อมโยงหลักฐานในกระบวนการพิจารณาคดี เปรียบเทียบข้อเท็จจริงของคดีกับคดีที่มีลักษณะคล้ายกัน จำแนกกฎหมายและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และช่วยผู้พิพากษาในการประยุกต์ใช้กฎหมาย โดยเน้นประเด็นสำคัญจากหลักฐานที่มี ด้วยเหตุนี้ ระบบจึงมีชื่อเต็มว่า “ระบบจัดการคดีอัจฉริยะเซี่ยงไฮ้เพื่อช่วยเหลือผู้พิพากษาในคดีอาญา” ต่อมา ระบบ 206 ได้ขยายขอบเขตการใช้งานครอบคลุมบางประเภทของคดีแพ่งและคดีทางการค้า และเนื่องจาก iFlyTek เป็นบริษัทชั้นนำด้านการประมวลผลภาษาธรรมชาติซึ่งเป็นการประมวลผลวิเคราะห์และเข้าใจภาษามนุษย์ (natural language processing - NLP) ระบบ 206 จึงนำเทคโนโลยี NLP ขั้นสูงมาใช้ในการวิเคราะห์ความหมายทางกฎหมายและพยานหลักฐานโดยใช้เทคโนโลยี (Dual Iterative Pattern Relation Extraction DIPRE) และ bootstrapping^{๕๔} เพื่อดึงรูปแบบแม่แบบและตัวอย่างจากข้อมูลที่ถูกต้องหลากหลาย และฝึกให้ระบบสามารถตีความข้อความทางกฎหมายโดยอัตโนมัติ ผลลัพธ์ที่ได้คือระบบที่สามารถทำงานได้เต็มรูปแบบและถูกนำมาใช้ในศาลเซี่ยงไฮ้อย่างเป็นทางการ

ในห้องพิจารณาคดีที่ติดตั้งระบบ 206 จะมีหน้าจอแสดงผล (Telescreens) อยู่ด้านหน้าผู้พิพากษา อัยการ จำเลย คู่ความในคดีแพ่ง และทนายความ เมื่อการพิจารณาคดีดำเนินไประบบจะแสดงข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยอัตโนมัติ เช่น หมายจับ คำให้การของพยาน บันทึกการสอบปากคำ คลิปวิดีโอหลักฐาน การแสดงผลเหล่านี้ถูกเรียกใช้งานโดยระบบจดจำเสียงพูด (Voice Recognition) ทำให้สามารถดึงหลักฐานขึ้นมาแนะนำเสนอได้แบบเรียลไทม์ นอกจากการแสดงผลข้อมูลแล้ว ระบบยังสามารถวิเคราะห์ข้อมูลโดยอัตโนมัติ โดยหลังจากแสดงหลักฐาน ระบบจะประเมินว่า หลักฐานดังกล่าวเชื่อมโยงกันเป็นชุดหลักฐาน (Chain of Evidence) ตามมาตรฐานการพิสูจน์ข้อเท็จจริงทางกฎหมายหรือไม่ ซึ่งช่วยให้การพิจารณาคดีมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ลดข้อผิดพลาด และสนับสนุนการตัดสินใจของศาลอย่างเป็นระบบ

หลังจากการทดลองใช้งานในหลายศาลในเซี่ยงไฮ้ ระบบ 206 ได้พัฒนาและขยายออกไปเป็นสองรูปแบบ ได้แก่ รูปแบบสำหรับตำรวจและรูปแบบสำหรับอัยการ โดยสำหรับตำรวจและอัยการ

^{๕๓}George G. ZHENG, “China’s Grand Design of People’s Smart Courts”, Asian Journal of Law and Society, 7 (2020), เพิ่งอ้าง, หน้า ๕๗๔-๕๗๕

^{๕๔}DIPRE (Dual Iterative Pattern Relation Extraction) และ Bootstrapping เป็นเทคนิคที่ใช้ในการประมวลผลภาษาธรรมชาติ (NLP) และการสกัดข้อมูล โดย DIPRE เป็นเทคนิคที่ใช้ในการ สกัดความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล โดยอาศัยรูปแบบที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ ในชุดข้อมูล ใช้หลักการเรียนรู้จากตัวอย่างที่มีการติดฉลาก และสร้างรูปแบบแม่แบบ เพื่อดึงข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ระบบจึงสามารถระบุความสัมพันธ์ระหว่างคำหรือวลีได้อย่างแม่นยำ ส่วน Bootstrapping เป็นกระบวนการ ฝึกระบบ AI ให้เรียนรู้จากข้อมูลที่มีอยู่ โดยใช้ตัวอย่างที่ถูกต้องเป็นฐาน ระบบจะดึงข้อมูลจากตัวอย่างที่มีการติดฉลาก และสร้างกฎหรือรูปแบบใหม่ใช้ในการขยายฐานข้อมูลและปรับปรุงความแม่นยำของโมเดล ทั้งสองเทคนิคนี้จึงช่วยให้ระบบสามารถสกัดข้อมูลทางกฎหมายและพยานหลักฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในระบบช่วยพิจารณาคดีอัจฉริยะ เช่น ระบบ 206 ที่ใช้ในศาลเซี่ยงไฮ้

ได้รับการออกแบบให้สามารถเข้ารหัสกฎเกณฑ์กระบวนการพิจารณาคดีและมาตรฐานพยานหลักฐานเป็นอัลกอริทึม เพื่อช่วยคัดกรองความถูกต้องตามกฎหมายของกระบวนการสอบสวนคดีอาญาและแนวทางปฏิบัติของอัยการก่อนการพิจารณาคดี โดยมีตัวอย่างการนำมาใช้สำหรับรูปแบบสำหรับอัยการ เช่น การกำหนดเกณฑ์สำหรับการจับกุมและดำเนินคดีในความผิด ๗๑ ประเภท หากมีคำสั่งจับกุมที่ขัดแย้งกับข้อเสนอแนะของระบบ AI ที่เสนอให้ไม่มีการจับกุม ผู้ที่ตัดสินใจอาจต้องให้เหตุผลประกอบหรืออาจถูกตรวจสอบความรับผิดชอบในภายหลัง ซึ่งตั้งแต่เดือนธันวาคม ค.ศ. ๒๐๑๘ ระบบ 206 ได้เชื่อมโยงทุกสาขาเข้าด้วยกัน ทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งหมดในเซี่ยงไฮ้สามารถดำเนินการทางออนไลน์ได้ตั้งแต่การยื่นฟ้องคดี การบันทึกผลการสอบสวน การอนุมัติหมายจับ การตรวจสอบพยานหลักฐานโดยอัยการ การดำเนินคดีของพนักงานอัยการ การพิจารณาคดี กระบวนการตัดสินโทษ และการลงโทษ ตลอดจนการลดโทษและการปล่อยตัวก่อนครบกำหนดโทษ (to commutation and parole)

ระบบ 206 เป็นระบบช่วยพิจารณาคดีที่มีหลายฟังก์ชัน และได้รับสิทธิบัตรและลิขสิทธิ์ในประเทศจีน โดยมีสี่ฟังก์ชันหลัก ได้แก่

๑) แนวทางมาตรฐานพยานหลักฐานและกฎเกณฑ์การพิจารณาหลักฐาน – ระบบให้แนวทางการเก็บและจัดทำพยานหลักฐานในรูปแบบที่เป็นมาตรฐาน ดิจิทัล และมีลักษณะเป็นรายการตรวจสอบ (Checklist) ซึ่งช่วยให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการได้ง่ายและลดปัญหาความไม่สอดคล้องกันของมาตรฐานหลักฐานระหว่างหน่วยงานด้านความมั่นคงสาธารณะ สำนักงานอัยการ และศาล รวมถึงลดปัญหาการดำเนินคดีที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐาน

๒) การตรวจสอบพยานหลักฐาน – ระบบสามารถทบทวน ตรวจสอบ และกำกับดูแลทั้งหลักฐานเดี่ยวและชุดหลักฐานของทั้งคดี พร้อมแจ้งเตือนเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับปัญหาของพยานหลักฐานแบบเรียลไทม์ เพื่อให้มั่นใจว่าหลักฐานในกระบวนการสอบสวน ทบทวนคดี และดำเนินคดี มีความถูกต้องตามกฎหมาย

๓) แนวทางการสอบปากคำโดยใช้ปัจจัยสำคัญ – ระบบมีรูปแบบคำถามและแนวทางการสอบปากคำที่ปรับให้เหมาะกับคดีประเภทต่าง ๆ ช่วยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถดำเนินการสอบสวนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังช่วยตรวจจับความขัดแย้งในคำให้การ เพื่อให้แน่ใจว่าบันทึกการสอบปากคำมีความครบถ้วน ถูกต้องตามกฎหมาย และแม่นยำ

๔) ระบบช่วยพิจารณาคดีในศาลโดยใช้เทคโนโลยีอัจฉริยะ – ระบบใช้ AI และเทคโนโลยีขั้นสูง เพื่อช่วยให้การพิจารณาคดีเป็นไปตามหลักการที่ว่า “ข้อเท็จจริงของคดีต้องได้รับการพิสูจน์ในศาล” และ “พยานหลักฐานต้องได้รับการพิจารณาในศาล” ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายที่ให้การพิจารณาคดีเป็นศูนย์กลางของกระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้ ยังช่วยคุ้มครองสิทธิในการดำเนินคดีของคู่ความและสิทธิของประชาชนในการรับรู้ มีส่วนร่วม แสดงความเห็น และตรวจสอบกระบวนการยุติธรรม โดยหนึ่งในผู้นำการพัฒนาระบบ 206 ได้กล่าวว่า “การพัฒนาและการประยุกต์ใช้ระบบนี้ของจีนอยู่ในตำแหน่งระดับผู้นำระดับโลก

๓) การประยุกต์ใช้ในระบบงานอัยการและกรณีศึกษา

สำนักงานอัยการสูงสุดแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน (Supreme People's Procuratorate - SPP) ได้เสนอแนวคิดการสร้างระบบอัยการอัจฉริยะ (Smart Prosecution) โดย SPP มุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการทฤษฎี ระบบวางแผน และระบบประยุกต์ใช้ เพื่อสร้างโครงสร้างอัยการอัจฉริยะที่ครอบคลุมทุกด้าน ได้แก่ การดำเนินคดีอัจฉริยะครบวงจร (Full-service smart case handling) การบริหารจัดการองค์ประกอบอัจฉริยะทั้งหมด (Full-element smart management) การให้บริการอัจฉริยะเต็มรูปแบบ (Full-scale smart service) และการสนับสนุนอัจฉริยะในทุกภาคส่วน (Full-field smart support) แนวคิดดังกล่าวนี้ช่วยให้งานอัยการพัฒนาไปสู่ระดับที่สูงขึ้นจากระบบสารสนเทศไปสู่ระบบอัจฉริยะ โดยประเทศจีนได้นำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาประยุกต์ใช้ในระบบงานอัยการสรุปได้ดังนี้

- ขั้นตอนการตรวจสอบและดำเนินคดี

การตรวจสอบและดำเนินคดีเป็นหน้าที่หลักของระบบอัยการ โดยมีการนำปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาใช้ในระบบช่วยแนะนำการกำหนดโทษ (Sentencing Suggestion Auxiliary System) โดยการทำงานของระบบ AI ในกระบวนการอัยการจะทำงานโดยให้ AI ดึงข้อมูลที่มีโครงสร้าง เช่น ข้อเท็จจริงของคดี กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดโทษ อันจะช่วยให้กระบวนการพิจารณาคดีมีมาตรฐานและแม่นยำมากขึ้น ลดความคลาดเคลื่อนในการกำหนดโทษโดยใช้ข้อมูลที่เป็นระบบ

- การกำกับดูแลการพิจารณาคดี

การกำกับดูแลการพิจารณาคดีเป็นอีกหนึ่งหน้าที่สำคัญของระบบอัยการ โดย AI ถูกนำมาใช้เพื่อสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล ประเมินคำตัดสินของศาลอย่างชาญฉลาด และให้ข้อมูลอ้างอิงสำหรับการกำกับดูแลกระบวนการพิจารณาคดี

- กรณีศึกษาการใช้ AI ในงานอัยการ

หุ่นยนต์อัยการ (AI Prosecutor) ของสำนักงานอัยการประชาชนเขตผู่ตง^{๕๕} ในปี ค.ศ. ๒๐๒๑ สำนักงานอัยการประชาชนเขตผู่ตง นครเซี่ยงไฮ้ ซึ่งเป็นสำนักงานอัยการที่ใหญ่ที่สุดและมีปริมาณคดีมากที่สุดในประเทศจีนได้เปิดเผยการพัฒนาและนำระบบ “หุ่นยนต์อัยการ” (AI Prosecutor) มาใช้ในการคัดกรองและวินิจฉัยเบื้องต้นเกี่ยวกับข้อกล่าวหาทางอาญา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดี ลดภาระของอัยการ และสนับสนุนการตัดสินใจในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ระบบดังกล่าวอาศัยเทคโนโลยีหลัก ได้แก่ การประมวลผลภาษาธรรมชาติ (Natural

^{๕๕}สรุปจาก “Chinese scientists develop AI ‘prosecutor’ that can press its own charge”, สืบค้นเมื่อ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๘, จาก https://www.scmp.com/news/china/science/article/3160997/chinese-scientists-develop-ai-prosecutor-can-press-its-own-charge?module=perpetual_scroll_0&pgtype=article และ “China has created the world’s first AI prosecutor. There are genuine fears the Chinese state will weaponize the system.” สืบค้นเมื่อ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๘, จาก <https://www.zmescience.com/science/china-has-created-the-worlds-first-ai-prosecutor/>

Language Processing – NLP) และอัลกอริทึมการจับคู่คดี (Case Matching Algorithm) ที่สามารถวิเคราะห์สำนวนคดีจากข้อมูลจำนวนมากในระบบ และเสนอข้อกล่าวหาโดยอัตโนมัติ ระบบหุ่นยนต์อัยการนี้ได้รับการฝึกอบรมจากฐานข้อมูลของสำนักงานอัยการ และสามารถระบุความผิดอาญา รวมถึงเสนอคำตัดสินเบื้องต้นสำหรับผู้ต้องหา โดยมีความแม่นยำสูงถึง ๙๗% จากการอ้างอิงของสถาบันวิทยาศาสตร์ของจีน ซึ่งครอบคลุมข้อกล่าวหาในคดีอาญาทั่วไปได้ถึง ๘ ประเภท อาทิ คดีฉ้อโกงบัตรเครดิต คดีการพนันออนไลน์ คดีปลุกกระดมให้เกิดความวุ่นวาย คดีขัดขวางการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงาน คดีข่มขืนโดยประมาทเป็นเหตุให้เสียชีวิต คดีฉ้อโกง คดีเล่นการพนันโดยผิดกฎหมาย และคดีทำร้ายร่างกายในครอบครัว ซึ่งถือเป็นความก้าวหน้าที่มีนัยสำคัญในบริบทของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของจีน อย่างไรก็ตาม การนำ AI มาช่วยเสนอข้อกล่าวหาในกระบวนการที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลย่อมก่อให้เกิดข้อถกเถียงทางหลักกฎหมายและจริยธรรม โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับความเป็นอิสระในการใช้ดุลพินิจของอัยการ การตรวจสอบความโปร่งใสของอัลกอริทึม และการรับรองความรับผิดชอบในกรณีที่ระบบเสนอข้อกล่าวหาอย่างคลาดเคลื่อน ซึ่งอาจกระทบต่อความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมโดยรวม นอกจากนี้ ยังมีข้อกังวลว่าระบบดังกล่าวอาจมีแนวโน้มที่จะ “จำลอง” แนวปฏิบัติในอดีตโดยไม่สะท้อนบริบทเฉพาะของแต่ละคดี หรือไม่เปิดช่องให้พิจารณาถึงเหตุบรรเทาโทษหรือข้อยกเว้นทางกฎหมายในแต่ละกรณีอย่างเพียงพอ ทั้งนี้ กรณีของ “หุ่นยนต์อัยการ” แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มที่หน่วยงานยุติธรรมของจีนเริ่มนำ AI มาใช้ในบทบาทที่มีนัยสำคัญต่อการตัดสินใจในกระบวนการยุติธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งควรได้รับการติดตามอย่างใกล้ชิดในแง่ของหลักนิติธรรม สิทธิมนุษยชน และการรับผิดชอบต่อสาธารณะในระบอบยุติธรรมสมัยใหม่

๒.๓.๓ ความรับผิดชอบของ AI ในกระบวนการยุติธรรมในประเทศจีน

ที่ประชุมใหญ่ของผู้พิพากษาสูงสุดแห่งรัฐสมาชิกองค์การความร่วมมือเซี่ยงไฮ้ (member states of the Shanghai Cooperation Organization) ซึ่งจัดขึ้นที่เมืองหางโจว ประเทศจีน (the 20th Meeting of Chief Justices of Supreme Courts of SCO Member States, held in Hangzhou, Zhejiang province) ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในกระบวนการยุติธรรมซึ่งต้องรักษาสมดุลระหว่างนวัตกรรมกับมาตรฐานทางกฎหมายและจริยธรรม สรุปหลักการได้ดังนี้^{๕๖}

(๑) ศาลแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนสามารถนำระบบปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาใช้ในการสนับสนุนกระบวนการพิจารณาคดี รวมถึงระบบวิเคราะห์ข้อมูลทางกฎหมาย และระบบช่วยเหลือในการจัดทำเอกสาร

^{๕๖}สรุปจาก Supreme People's Court of the People's Republic of China, “Officials seek limited use of AI in judiciary”, (China Daily) Updated : 2025-04-24, Participants of SCO event call for balanced approach in an era driven by technology, สืบค้นเมื่อ ๒ มิถุนายน ๒๕๖๘, จาก https://english.court.gov.cn/2025-04/24/c_1088382.htm#:~:text=%22Chinese%20courts%20will%20stay%20firmly,security%20boundaries%20%22%20he%20said.

(๒) ความรับผิดชอบของมนุษย์ยังคงเป็นศูนย์กลาง – นายเต็ง ชิวหมิง รองประธานศาลประชาชนสูงสุดของจีน (Deng Xiuming, executive vice-president of China's Supreme People's Court) เน้นย้ำว่า แม้ AI จะมีข้อดีในการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม แต่บทบาทของ AI ควรเป็นเพียงเครื่องมือสนับสนุน และไม่สามารถแทนที่ดุลยพินิจของผู้พิพากษาได้ และกล่าวว่า “ศาลจีนจะยึดมั่นในหลักการที่ว่า AI เป็นเพียงเครื่องมือสนับสนุนในกิจการด้านตุลาการ และเราจะรักษาหลักการที่ว่า การตัดสินสุดท้ายและความรับผิดชอบทางกฎหมายต้องอยู่ที่ผู้พิพากษาโดยสมบูรณ์ โดยต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย จริยธรรม และความมั่นคงอย่างเคร่งครัด”

(๓) การปกป้องข้อมูลและความปลอดภัย – คณะผู้เข้าร่วมประชุมเห็นพ้องกันว่า การใช้ AI ต้องเป็นไปตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และระบบต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทันต่อเทคโนโลยี

การประกาศจุดยืนนี้สะท้อนให้เห็นว่าจีนให้ความสำคัญกับการรักษาความน่าเชื่อถือและความเป็นธรรมของกระบวนการยุติธรรม แม้จะนำเทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ใช้ แต่ก็ยังคงรักษาขอบเขตอย่างชัดเจนเพื่อป้องกันการละเมิดหลักการทางกฎหมาย และในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงมุมมองและแนวคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับความรับผิดชอบของ AI ในกระบวนการยุติธรรมในประเทศจีนในรายละเอียดต่อไป

๑) The Supreme People's Court : The Opinions on Regulating and Strengthening the Applications of Artificial Intelligence in the Judicial Fields (2022)^{๕๗}

ความเห็นทางตุลาการเกี่ยวกับ AI (“AI Opinion”) ได้ประกาศใช้ในช่วงปลายปี ค.ศ. ๒๐๒๒ โดยถือเป็นเอกสารฉบับล่าสุดของศาลประชาชนสูงสุด (SPC) ที่มีเป้าหมายเพื่อกำหนดมาตรฐานและพัฒนาแนวทางการใช้ AI ในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งวัตถุประสงค์หลักของเอกสารฉบับนี้ได้แก่ การส่งเสริมการใช้ AI ในกระบวนการดำเนินคดีทั้งหมด การสนับสนุนงานธุรการภายในศาล การช่วยเหลือกระบวนการรับข้อพิพาทในรูปแบบต่าง ๆ และการมีบทบาทในการส่งเสริมการบริหารจัดการทางสังคม อีกทั้งเอกสารฉบับนี้ยังกล่าวถึงขอบเขตการใช้งาน การสร้างระบบ และการสนับสนุนในทุกด้านของการใช้ AI ในกระบวนการยุติธรรม โดยมีเป้าหมายสองประการ: ภายในปี ค.ศ. ๒๐๒๕ ศาลประชาชนสูงสุดต้องการนำ AI มาใช้เพื่อสนับสนุนบริการด้านตุลาการภายนอกและการบริหารจัดการภายใน โดยเฉพาะงานธุรการและเพื่อให้กระบวนการเหล่านี้เป็นระบบอัตโนมัติ ซึ่ง SPC ตั้งเป้าที่จะปรับปรุงกลไกกำกับดูแลและควบคุมเพื่อลดการทุจริตในกระบวนการยุติธรรม และเสริมสร้างบทบาทของศาลในการบริหารจัดการทางสังคม และภายในปี ค.ศ. ๒๐๓๐ เป้าหมายเหล่านี้ต้องได้รับการพัฒนาให้

^{๕๗} “The Supreme People's Court The Opinions on Regulating and Strengthening the Applications of Artificial Intelligence in the Judicial Fields (2022)”, สืบค้นเมื่อ ๒ มิถุนายน ๒๕๖๘, จาก <https://www.chinajusticeobserver.com/law/x/the-supreme-people-s-court-the-opinions-on-regulating-and-strengthening-the-applications-of-artificial-intelligence-in-the-judicial-field-20221208>, แล ล ะ Papagiannas, S. (2024, September 3), “Smart courts, smart justice?: Automation and digitisation of courts in China”, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ ๗, หน้า ๗๒-๗๓

ก้าวหน้าไปอีกระดับ โดย AI ต้องสามารถให้การสนับสนุนอย่างชาญฉลาดในทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาคดี พร้อมด้วยมาตรฐานและหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ลดภาระงานของเจ้าหน้าที่และบุคลากรอย่างมีนัยสำคัญ เสริมสร้างบทบาทของ AI ในการบริหารจัดการทางสังคมเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย “การประยุกต์ใช้อย่างเต็มรูปแบบ” ซึ่งหมายถึง AI ต้องได้รับการติดตั้งและใช้งานในทุกศาลอย่างสมบูรณ์ภายในปีดังกล่าว นอกจากนี้ เอกสารดังกล่าวยังได้กำหนดหลักการทั่วไปสำหรับการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการบริหารงานยุติธรรม โดย AI ต้องปฏิบัติตามหลักการสำคัญต่อไปนี้ ๑) หลักความมั่นคงและความถูกต้องตามกฎหมาย (security and legality) หลักความเป็นธรรมและความยุติธรรม (fairness and justice) บทบาทในการสนับสนุน (its supportive role) หลักความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือ (transparency and credibility) หลักความสงบเรียบร้อยของสังคม (public order) และหลักจริยธรรมและแนวปฏิบัติที่ดี (good customs) รวมถึงการเรียกร้องให้ฝ่ายตุลาการต้องสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ทางกฎหมาย ได้แก่ การส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีและการสนับสนุนด้านทรัพย์สินทางปัญญา นอกจากนี้การส่งเสริมนวัตกรรมแล้ว ศาลต้องให้การสนับสนุนในรูปแบบอื่น ๆ เพื่อช่วยให้ AI สามารถบูรณาการเข้ากับกระบวนการยุติธรรมได้อย่างสมบูรณ์ด้วย อนึ่ง เอกสารฉบับนี้ยังมีเนื้อหาในรายละเอียดที่สำคัญ สรุปได้ดังนี้

- **หลักความมั่นคงและความถูกต้องตามกฎหมาย (Principle of Security and Legality):** การดำเนินแนวทางที่เป็นองค์รวมต่อความมั่นคงของชาติ โดยห้ามการใช้เทคโนโลยีและผลิตภัณฑ์ AI ที่ผิดกฎหมาย ผลิตภัณฑ์และบริการ AI ทางตุลาการต้องได้รับการพัฒนา ติดตั้ง และดำเนินการโดยชอบด้วยกฎหมาย และต้องไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อความมั่นคงของชาติและผลประโยชน์ทางกฎหมาย ต้องรักษาความลับของรัฐ ความมั่นคงทางเครือข่าย ความมั่นคงของข้อมูล และข้อมูลส่วนบุคคลให้ปราศจากการละเมิด คุ้มครองความเป็นส่วนตัวของบุคคล ส่งเสริมการเชื่อมโยงที่กลมกลืนและเป็นมิตรระหว่างผู้ใช้กับ AI และให้บริการทางตุลาการที่ปลอดภัย ถูกต้องตามกฎหมาย และมีประสิทธิภาพ

- **หลักความเป็นธรรมและความยุติธรรม (Principle of Fairness and Justice) :** การปฏิบัติตามกฎพื้นฐานทางตุลาการ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมทางตุลาการ และรับรองว่าผลิตภัณฑ์และบริการ AI จะปราศจากการเลือกปฏิบัติและอคติ ความเป็นธรรมของกระบวนการและผลลัพธ์ของการพิจารณาคดีต้องไม่ถูกทำลายด้วยการนำเทคโนโลยีมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นความคลาดเคลื่อนของแบบจำลองหรือข้อมูล ในขณะเดียวกัน ต้องเคารพผลประโยชน์ที่หลากหลาย เสนอแนวทางแก้ไขที่เป็นธรรม สมเหตุสมผล และปฏิบัติได้จริงตามความต้องการทางตุลาการ รวมถึงให้ความช่วยเหลือที่จำเป็นแก่ชุมชนที่มีความยากลำบากและบุคคลที่มีความต้องการพิเศษในการเข้าร่วมกิจกรรมทางตุลาการ บริการตุลาการอัจฉริยะต้องสามารถครอบคลุมกลุ่มผู้ใช้ทุกกลุ่มโดยให้โอกาสที่เท่าเทียมกัน

- **หลักการสนับสนุนการตัดสินคดี (Principle of Supporting Adjudication) :** การยืนยันบทบาทสนับสนุนของ AI ในการตัดสินคดี และสิทธิของผู้ใช้ในการตัดสินใจ AI จะไม่สามารถทำหน้าที่ตัดสินคดีแทนผู้พิพากษาได้ไม่ว่าจะเป็นกรณีใดก็ตาม ทั้งนี้ โดยไม่คำนึงถึงความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ผลลัพธ์จาก AI เป็นเพียงข้อมูลเสริมในการพิจารณาคดี ส่วนการกำกับดูแลและบริหารงานตุลาการยังคงเป็นหน้าที่ของฝ่ายตุลาการ อำนาจตุลาการทั้งหมดต้องได้รับการบริหารโดย

หน่วยงานพิจารณาคดี และความรับผิดชอบทางตุลาการทั้งหมดต้องตกอยู่กับผู้ตัดสินใจ ผู้ใช้ทุกคนมีสิทธิที่จะเลือกว่าจะใช้ความช่วยเหลือจาก AI ทางตุลาการหรือไม่ และมีสิทธิที่จะยุติการเชื่อมต่อกับผลิตภัณฑ์และบริการ AI

- **หลักความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือ (The Principle of Transparency and Credibility)** : รับรองความโปร่งใสของการพัฒนาเทคโนโลยี การใช้งานผลิตภัณฑ์ และการดำเนินการบริการ ตรวจสอบให้แน่ใจว่าทุกองค์ประกอบของระบบ AI รวมถึงรูปแบบการรวบรวมและบริหารจัดการข้อมูลทางตุลาการ กระบวนการวิเคราะห์ภาษากฎหมาย และตรรกะของการสนับสนุนข้อสันนิษฐานทางตุลาการ ต้องสามารถผ่านการตรวจสอบ ประเมินผล และลงทะเลียนกับหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในเรื่องดังกล่าว โดยต้องสามารถอธิบาย ตรวจสอบ และยืนยันความถูกต้องได้ คุณลักษณะความสามารถ และข้อจำกัดต้องมีการระบุและชี้แจงอย่างชัดเจนในลักษณะที่เข้าใจง่ายเมื่อมีการใช้ผลิตภัณฑ์และบริการ AI ทางตุลาการ เพื่อให้แน่ใจว่ากระบวนการและผลลัพธ์ของการใช้งานสามารถคาดการณ์ได้ มีความน่าเชื่อถือ และตรวจสอบย้อนกลับได้

- **หลักการเคารพต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและจารีตที่ดี (The Principle of Abiding By Public Order and Good Customs)** : การนำคุณค่าหลักของสังคมนิยมมาสอดแทรกในทุกกระบวนการของการพัฒนาเทคโนโลยี การใช้งานผลิตภัณฑ์ และการดำเนินการบริการของ AI ทางตุลาการ การใช้ AI ทางตุลาการต้องไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและจารีตที่ดี ต้องไม่ละเมิดผลประโยชน์สาธารณะหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อระเบียบสังคม และต้องไม่ขัดต่อศีลธรรมและจริยธรรมของสังคม ต้องมีการจัดตั้งกลไกในการบริหารความเสี่ยง การตอบสนองฉุกเฉิน และการตรวจสอบความรับผิดชอบ เพื่อป้องกันและแก้ไขความเสี่ยงทางศีลธรรมและจริยธรรมที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้ AI ทางตุลาการ

- **การเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินคดีด้วย AI ในทุกกระบวนการ (Enhancing AI-assisted case-handling in whole process)** : ศาลประชาชนควรสนับสนุนการพัฒนาแอปพลิเคชัน AI เพื่อช่วยในการแนะนำและตรวจสอบพยานหลักฐาน การเสนอแนะกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ และคดีที่คล้ายกันอย่างชาญฉลาด การช่วยเหลือในการตัดสินใจคดีในทุกประเภทของคดี และการจัดทำและตรวจสอบเอกสารทางกฎหมายโดยใช้ AI เพื่อส่งเสริมความเป็นเอกภาพของการตัดสินใจ คำนึงถึงความยุติธรรมทางตุลาการ และรักษาอำนาจตุลาการให้มั่นคง

- **การเพิ่มประสิทธิภาพของงานธุรการด้วย AI (Enhancing AI-assisted complementation of administrative work)** : ศาลประชาชนควรสนับสนุนการพัฒนาแอปพลิเคชัน AI เพื่อช่วยในการจำแนกและจัดหมวดหมู่เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ การรวบรวมข้อมูลคดี การจำแนกคดีที่ซับซ้อนและคดีทั่วไปโดยอัตโนมัติ การแนะนำที่อยู่และวิธีการให้บริการโดยอัตโนมัติ การสร้างบันทึกทางตุลาการโดยอัตโนมัติ การตรวจสอบและยึดทรัพย์สินโดยใช้ AI การยื่นฟ้องคดีทางอิเล็กทรอนิกส์โดยอัตโนมัติ และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยลดภาระงานธุรการของบุคลากรทางตุลาการทุกประเภท และเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม

- **การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานตุลาการด้วย AI (Enhancing AI-assisted judicial management)** : ศาลประชาชนควรสนับสนุนการพัฒนาแอปพลิเคชัน AI เพื่อช่วยเตือนเมื่อมี

ความเปี่ยงเบนจากเกณฑ์การตัดสินคดี การตรวจสอบคดีที่กระบวนการบังคับคดีถูกยุติลง การตรวจสอบความผิดปกติในกระบวนการตุลาการ การป้องกันและควบคุมความเสี่ยงด้านทุจริตทางตุลาการ และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพของการบริหารงานตุลาการ และคงไว้ซึ่งความสุจริตและความน่าเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรม (integrity)

- **การเพิ่มประสิทธิภาพบริการ AI สำหรับการระงับข้อพิพาทที่หลากหลาย และการบริหารสังคม (Enhancing AI services for diversified dispute resolution and social governance) :** ศาลประชาชนควรสนับสนุนการพัฒนาแอปพลิเคชัน AI เพื่อช่วยแนะนำแนวทางการระงับข้อพิพาท ให้คำปรึกษาและตอบข้อสงสัยเกี่ยวกับคดีความและการไกล่เกลี่ย คาดการณ์แนวโน้มการดำเนินคดีโดยใช้ AI แจ้งเตือนความเสี่ยงในการบริหารสังคม สนับสนุนการตัดสินใจด้วย AI และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อมอบแนวทางใหม่ในการแก้ไขความขัดแย้งทางสังคมและส่งเสริมการบริหารสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

- **การขยายขอบเขตการประยุกต์ใช้ AI ในด้านตุลาการ (Expanding the AI application scope in judicial fields) :** ศาลประชาชนควรผสมผสานนวัตกรรมของเทคโนโลยี AI เข้ากับการปฏิรูปกระบวนการตุลาการ โดยสำรวจแนวทางการประยุกต์ใช้ AI ในบริการคดีความ การพิจารณาคดี การบังคับคดี การบริหารงานตุลาการ และการบริหารสังคม รวมถึงขยายขอบเขตการใช้งานใหม่ ๆ ในหลากหลายสาขา

- **System Construction** มุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบ AI ทางตุลาการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยแบ่งออกเป็น ๕ ด้านหลัก:

๑. **การออกแบบระดับสูงของระบบ AI** – ศาลสูงสุดจะพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างของระบบศาลอัจฉริยะ พร้อมกำหนดมาตรฐานทางเทคนิค ควบคู่ไปกับการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล และกลไกการดำเนินงาน

๒. **การพัฒนาศูนย์ข้อมูลตุลาการและระบบศาลอัจฉริยะ** – เร่งรัดการสร้างและบูรณาการฐานข้อมูลตุลาการ รวมถึงแพลตฟอร์มบริการข้อมูล ฐานความรู้ และเทคโนโลยีบล็อกเชน เพื่อเสริมศักยภาพในการใช้ AI ในงานตุลาการ

๓. **การพัฒนาแอปพลิเคชัน AI ในงานตุลาการ** – สนับสนุนการรวมระบบต่าง ๆ เช่น ศูนย์ข้อมูลตุลาการ ศาลอัจฉริยะ และบริการ AI ด้านตุลาการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน

๔. **การวิจัยเทคโนโลยีหลักของ AI ตุลาการ** – มุ่งเน้นการศึกษาระบบ AI ด้านภาษาและการวิเคราะห์ข้อมูลตุลาการ เช่น แบบจำลองภาษาล่วงหน้า การประมวลผลข้อมูลแบบหลายมิติ และการพัฒนาโมเดลที่มีความสามารถในการตีความกฎหมาย

๕. **การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและกลไกการรักษาความปลอดภัย** – มีการวางแผนสร้างระบบโครงสร้างข้อมูล เช่น เครือข่ายสื่อสาร การจัดเก็บข้อมูล และระบบอุปกรณ์เฉพาะทาง พร้อมทั้งเสริมมาตรการรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์และการปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล

- **หลักการ “Comprehensive Supports”** มุ่งเน้นการสนับสนุนและเสริมสร้างระบบ AI ทางตุลาการให้มีความมั่นคง โปร่งใส และมีประสิทธิภาพ โดยมี ๓ แนวทางหลัก:

๑. การพัฒนา AI ทางตุลาการด้วยความเข้าใจที่ลึกซึ้ง – ส่งเสริมการนำ AI มาใช้เพื่อความยุติธรรมและความเท่าเทียมในการตัดสินใจคดี โดยพัฒนาโครงการศาลอัจฉริยะ และระบุจุดเชื่อมโยงที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ตลอดจนส่งเสริมการลงทุน การประชาสัมพันธ์ และการฝึกอบรมเพื่อขยายบทบาทของ AI ในทางตุลาการ

๒. การสนับสนุนนวัตกรรมร่วมเพื่อคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา – ยกระดับการบริหารจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ด้านตุลาการให้มีคุณภาพ เพื่อสร้างระบบที่สามารถใช้ข้อมูลร่วมกันระหว่างหน่วยงานและภาคส่วนระดับต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการพัฒนา AI ทางตุลาการ ส่งเสริมการยื่นขอสิทธิบัตรและลิขสิทธิ์ซอฟต์แวร์ เพื่อคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเหมาะสม

๓. การเสริมสร้างความปลอดภัยเพื่อป้องกันความเสี่ยงทางไซเบอร์ – วางระบบบริหารจัดการข้อมูลตุลาการตามประเภทและระดับความสำคัญ เสริมสร้างมาตรการคุ้มครองข้อมูลสำคัญ ป้องกันข้อมูลจากการละเมิด และใช้แนวทางตรวจสอบทางจริยธรรม กฎหมาย และความปลอดภัยผ่านกลไก เช่น คณะกรรมการจริยธรรม AI ทางตุลาการ

จากเอกสารที่จัดทำโดยศาลประชาชนสูงสุด (SPC) สะท้อนให้เห็นว่า AI ในกระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือสนับสนุน ไม่ใช่ทดแทนการตัดสินใจของผู้พิพากษา และต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลที่เข้มงวดเพื่อป้องกันความเสี่ยงด้านจริยธรรม ข้อมูล และภัยไซเบอร์ ระบบ AI ต้องโปร่งใส ตรวจสอบย้อนกลับได้ และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล พร้อมทั้งมีกลไกประเมินความปลอดภัยและจริยธรรมเพื่อรับรองว่าการใช้งาน AI จะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมให้ถูกต้องและมีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

๒) ความรับผิดชอบของ AI ในกระบวนการยุติธรรมในประเด็นอื่น

ดังที่ได้มีการเน้นย้ำถึงมุมมองและบทบาทของ AI ในกระบวนการยุติธรรมในประเทศจีน ที่ต้องเป็นเครื่องมือช่วยเหลือ ไม่ใช่ผู้ตัดสินใจ ความรับผิดชอบของ AI จึงปรากฏในรูปแบบที่ต้องมีกลไกตรวจสอบและควบคุมเพื่อป้องกันการใช้ AI ในทางที่ผิด และรับรองว่า AI จะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมโดยไม่บั่นทอนความเป็นกลางของศาล ด้วยเหตุนี้ การออกกฎระเบียบด้าน AI ในประเทศจีนจึงมุ่งเน้นไปที่การกำกับดูแลผู้ให้บริการ AI ดังนี้

๓) กฎระเบียบด้าน AI ในประเทศจีน^{๕๘}

จีนได้ดำเนินมาตรการเชิงรุกเพื่อกำหนดกรอบกฎหมายสำหรับการฝึกและให้บริการ AI โดยออกกฎระเบียบสำคัญ ๒ ฉบับ ได้แก่ ข้อกำหนดชั่วคราวเกี่ยวกับการจัดการบริการปัญญาประดิษฐ์แบบสร้างสรรค์และข้อกำหนดเกี่ยวกับเทคโนโลยี Deepfake ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

^{๕๘} สรุปจาก Vera Zotova, “AI in China: legal regulation and court rulings”, สืบค้นเมื่อ ๓ มิถุนายน ๒๕๖๘, จาก <https://www.nordicstar.law/en/news/ai-in-china-legal-regulation-and-court-rulings/>

- กฎระเบียบ AI สร้างสรรค์ (Interim Measures for Generative AI) มีผลบังคับใช้ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๒๐๒๓ โดยกำหนดให้ผู้ให้บริการ AI ต้องรักษาความปลอดภัยของบริการ เสนอข้อตกลงการใช้งานที่ชัดเจน ครอบคลุมรายละเอียดฟีเจอร์ และสิทธิหน้าที่ของผู้ใช้ เปิดช่องทางรับความคิดเห็น และตอบกลับอย่างรวดเร็ว รักษาความลับของข้อมูลผู้ใช้ อนุญาตให้ผู้แก้ไขหรือลบข้อมูลส่วนบุคคล ลบเนื้อหาที่ผิดกฎหมายทันทีที่ตรวจพบ ควบคุมการใช้งานในกิจกรรมผิดกฎหมาย และรายงานต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ ผู้ให้บริการและผู้พัฒนา AI ต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งรวมถึงการใช้ข้อมูลส่วนบุคคลตามข้อกำหนดทางกฎหมาย เช่น ต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าของข้อมูล อีกทั้งต้องปฏิบัติตามกฎหมายลิขสิทธิ์ รวมถึงการเคารพในเกียรติ ศักดิ์ศรี และสิทธิในความชอบธรรมและชื่อเสียง เพื่อป้องกันการละเมิดหรือบิดเบือนข้อมูลที่อาจส่งผลกระทบต่อเจ้าของข้อมูล กล่าวโดยสรุปได้ว่า ก่อนให้บริการแก่ผู้ใช้ ผู้พัฒนา AI ต้องดำเนินการฝึกอบรม AI โดยใช้ข้อมูลที่เป็นไปตามกฎหมาย และต้องปรับปรุงคุณภาพของข้อมูลฝึก AI ให้มีความถูกต้อง เป็นกลาง และหลากหลาย รวมถึงต้องใช้มาตรการป้องกันการเกิดอคติในกระบวนการฝึก AI และการให้บริการ ดังนั้น ทั้งกระบวนการให้บริการและกระบวนการฝึก AI ในประเทศจีนจึงอยู่ภายใต้การกำกับดูแลทางกฎหมาย โดยกำหนดข้อบังคับที่เข้มงวดต่อผู้ให้บริการ ซึ่งรวมถึงการตรวจสอบและลบเนื้อหาที่ผิดกฎหมายทันที การเฝ้าระวังการใช้ AI ในกิจกรรมผิดกฎหมาย รวมถึงการดำเนินมาตรการเพื่อควบคุมการเข้าถึงและการใช้งาน AI ของเยาวชนให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม

- กฎระเบียบเกี่ยวกับ Deepfake (Deep Synthesis Provisions) มีผลบังคับใช้ในเดือนมกราคม ค.ศ. ๒๐๒๓ เทคโนโลยี Deep Synthesis หมายถึง “เทคโนโลยีที่ใช้ปัญญาประดิษฐ์แบบสร้างสรรค์ (Generative AI) และ/หรืออัลกอริทึมการสังเคราะห์ เช่น Deep Learning และ Virtual Reality เพื่อสร้างข้อความ ภาพ เสียง วิดีโอ หรือฉากเสมือนจริง” คำจำกัดความนี้มีความกว้างขวาง ซึ่งอาจถูกมองว่าเป็นข้อบกพร่องของกฎระเบียบปัจจุบัน เพราะอาจทำให้เกิดความคลุมเครือในการบังคับใช้กฎหมาย อย่างไรก็ตาม ความกว้างของนิยามดังกล่าวอาจเป็นข้อได้เปรียบ เนื่องจากช่วยให้ข้อกำหนดสามารถปรับตัวให้ครอบคลุมเทคโนโลยี Deepfake ในรูปแบบใหม่ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้ให้บริการต้อง ปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยความปลอดภัยของข้อมูล (data security laws) กำหนดเกณฑ์การตรวจสอบข่าวปลอม ติดตามและรายงานข่าวปลอมที่สร้างด้วย Deepfake และรายงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทราบ ใช้ระบบยืนยันตัวตนจริงของผู้ใช้ ดำเนินการตรวจสอบความปลอดภัยอย่างสม่ำเสมอ

มาตรการทั้งหมดนี้มีเป้าหมายเพื่อทำให้กระบวนการให้บริการ Deep Synthesis มีความโปร่งใส ป้องกันการเผยแพร่ข้อมูลเท็จ และลดการใช้งานโดยไม่ระบุตัวตนของผู้ใช้ นอกจากนี้ ข้อกำหนดเหล่านี้ยังช่วยป้องกันการนำเทคโนโลยี Deepfake ไปใช้ในกิจกรรมที่ผิดกฎหมายอีกด้วย

๒.๓.๓ บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากนโยบาย AIDP เป็นที่ชัดเจนว่าประเทศจีนมีความมุ่งมั่นที่จะให้มีการใช้ AI ในภาครัฐหลายด้าน รวมถึงระบบตุลาการ อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีเหล่านี้อาจมีข้อผิดพลาดและความบกพร่อง

การให้ความสำคัญกับหลักฐานเฉพาะประเภทที่ระบบให้ความสำคัญ จนอาจละเลยข้อมูลอื่นที่สำคัญ ในที่เกิดเหตุซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละคดี ผลลัพธ์เช่นนี้หากเกิดขึ้นในระดับตุลาการ อาจทำให้ผู้พิพากษาซึ่งเดิมมีหน้าที่รับผิดชอบโดยมนุษย์กลายเป็นเพียง“ตราบาย” ที่อนุมัติตามคำแนะนำของระบบ โดยไม่ตรวจสอบข้อโต้แย้งระหว่างฝ่ายโจทก์และจำเลยอย่างรอบด้าน ซึ่งตัวอย่างที่เกิดขึ้น คือ ฟังก์ชันของระบบ 206 บางกรณีซึ่งแต่เดิมมีไว้เพื่อให้ช่วยให้คำพิพากษามีความสอดคล้องและมีมาตรฐาน กล่าวคือ “ระดับความเบี่ยงเบนของคำพิพากษา” อาจส่งผลให้ผู้พิพากษาไม่กล้าแสดงความเห็นที่ขัดแย้งกับคำแนะนำของระบบ ในที่สุดอาจกล่าวได้ว่าระบบยังไม่สามารถจัดการกับคดีบางประเภทได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น คดีที่หลักฐานขึ้นอยู่กับคำให้การของพยานหรือผู้ต้องสงสัย เช่น คดีความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งอาจเป็นเรื่องยากสำหรับระบบที่จะจัดทำ “ห่วงโซ่ของหลักฐาน” และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแต่ละฝ่ายได้อย่างถูกต้อง ในกรณีเช่นนี้ดูเหมือนว่าระบบปัญญาประดิษฐ์ยังไม่สามารถเป็นแพลตฟอร์มที่ใช้งานได้จริง ซึ่งระบบตุลาการของจีนจำเป็นต้องตระหนักถึงข้อจำกัดนี้ และหลีกเลี่ยงการพึ่งพาหรือเร่งนำระบบมาใช้กับทุกประเภทคดีโดยขาดความพร้อม

(๓) สภาพปัญหาเกี่ยวกับการใช้ AI ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา^{๒๒}

๑) ความท้าทายในการบูรณาการระบบภาษาทางกฎหมายกับ AI (Challenges of Discourse System Integration)

AI ดำเนินงานผ่านระบบโค้ดและแบบจำลองอัลกอริทึม ซึ่งมีความแม่นยำและกระชับ แต่กฎหมายมีลักษณะคลุมเครือและซับซ้อน การแปลงภาษากฎหมายให้เป็นตรรกะทางโปรแกรม อาจทำให้สาระสำคัญของกฎหมายสูญหายไป และอาจเกิดอคติในการตัดสินใจของ AI จึงเห็นได้ว่าช่องว่างระหว่างภาษากฎหมายแบบดั้งเดิมและภาษาทางเทคนิคของ AI ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาระบบ AI ทางกฎหมาย

๒) ความท้าทายในการใช้เหตุผลในการตัดสินใจ (Challenges of Judicial Decision-Making Reasoning)

กระบวนการตัดสินใจของมนุษย์มีความซับซ้อนและได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ อารมณ์ และสติปัญญา ซึ่ง AI ยังไม่สามารถเลียนแบบได้เต็มที่ อีกทั้งในการพิจารณาหลักฐาน การสร้างแบบจำลอง AI เพื่อค้นหาความจริงของคดีต้องอาศัยระบบที่ซับซ้อน ซึ่งยังไม่สามารถรับประกันความถูกต้องสมบูรณ์ของการตัดสินใจได้ กระบวนการตัดสินใจของมนุษย์เปรียบเสมือน “กล่องดำ” (black box) ซึ่งไม่สามารถถอดรหัสได้อย่างสมบูรณ์ การจำลองกระบวนการดังกล่าวโดยใช้ AI จึงไม่มีคำตอบที่แน่นอน และ AI เอง ก็ถือเป็นอีกหนึ่ง “กล่องดำ” เช่นกัน นอกจากนี้ การวินิจฉัยพยานหลักฐานเป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างฐานความรู้ร่วมของสังคมกับฐานความรู้ส่วนบุคคลของผู้พิพากษา ซึ่งระบบ

^{๒๒}สรุปจาก Zhiyuan Guo, Jiajia Yang, “The Application of Artificial Intelligence in China’s Criminal Justice System”, Legal Issues in the Digital Age. 2025. Vol. 6. No. 1, หน้า ๙๖-๑๐๐, สืบค้นเมื่อ ๓ มิถุนายน ๒๕๖๘, จาก <https://lida.hse.ru/article/view/26904>

ตุลาการ AI ไม่สามารถครอบคลุมองค์ประกอบเหล่านี้ได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของกระบวนการให้เหตุผลในคดีความ

๓) ความเสี่ยงด้านความชอบธรรม (Justifiability Risks)

การใช้ AI ในกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนบุคคลจำนวนมาก ซึ่งอาจนำไปสู่การละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวเป็นส่วนตัวของประชาชน การขาดความโปร่งใสในการเก็บและใช้ข้อมูลอาจนำไปสู่ปัญหาด้านความชอบธรรมของ AI หากประชาชนไม่ได้รับแจ้งล่วงหน้าและไม่ได้ให้ความยินยอม นอกจากนี้ การกำหนดสถานะทางกฎหมายของแบบจำลองการตัดสินใจของ AI ยังขาดความชัดเจน และความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีอัลกอริทึมกับผลกระทบที่เกิดขึ้นยังคงเป็นปัญหาที่ยากต่อการพิสูจน์

๔) ความเสี่ยงด้านความถูกต้องตามกฎหมาย (Legitimacy Risks)

โดยที่ปัจจุบันยังไม่มีกรอบกฎหมายที่ชัดเจนในการควบคุมการใช้ AI ในการพยากรณ์อาชญากรรม ส่งผลให้เกิดช่องว่างทางกฎหมาย อีกทั้งเทคโนโลยีสืบสวนที่ขับเคลื่อนด้วย AI ทำให้เกิดข้อกังขาเกี่ยวกับความชอบธรรมของพยานหลักฐาน และกระบวนการตรวจสอบพยานหลักฐานที่ได้จาก AI ยังไม่มีข้อบังคับทางกฎหมายรองรับ นอกจากนี้ การใช้ AI ในการคาดการณ์อาชญากรรมอาจส่งผลกระทบต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ อันเป็นหลักการพื้นฐานของกฎหมายอาญา

๕) ความเสี่ยงด้านความยุติธรรมของกระบวนการพิจารณาคดี (Judicial Fairness Dangers)

โครงสร้างกระบวนการดำเนินคดีอาญาของจีนมีความไม่สมดุลระหว่างฝ่ายโจทก์และจำเลย การใช้ AI ในกระบวนการยุติธรรมอาจเพิ่มความเหลื่อมล้ำ ทำให้ฝ่ายโจทก์อาจมีข้อได้เปรียบเหนือฝ่ายจำเลยในด้านการรวบรวมหลักฐานและการใช้ข้อกฎหมาย ส่งผลให้กระบวนการพิจารณาคดีขาดความเป็นธรรม และแม้ AI จะถูกพัฒนาเพื่อสร้างความเท่าเทียมในการใช้กฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติอาจนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำในการกำหนดโทษได้

๖) ความเสี่ยงด้านความถูกต้องของการตัดสินใจ (Decision Accuracy Risks)

ปัจจุบันยังไม่มีข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับความแม่นยำของ AI ในการประเมินการควบคุมตัว การลดโทษ หรือการปล่อยตัว ประกอบกับ AI ขาดความโปร่งใสในการตรวจสอบกระบวนการตัดสินใจและผลลัพธ์ จึงส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของคำตัดสิน

๗) ความเสี่ยงด้านข้อมูล (Data Risks)

ปัญหาข้อมูลเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนา AI ทางตุลาการ แม้จีนจะมีแพลตฟอร์มข้อมูลขนาดใหญ่ แต่ก็ยังคงประสบกับปัญหาความไม่ต่อเนื่องของข้อมูล การกีดกันการเข้าถึงข้อมูล ความคลาดเคลื่อนของข้อมูล การผูกขาดข้อมูล และความไม่สมดุลของข้อมูล อีกทั้งศาลและหน่วยงานอัยการส่วนใหญ่ยังไม่สามารถบูรณาการข้อมูลได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้เกิด “ข้อมูลแยกส่วน” (data silos) ซึ่งอาจส่งผลให้การตัดสินใจขาดความแม่นยำ การที่ข้อมูลที่ AI ใช้อาจไม่ครบถ้วนครอบคลุมเฉพาะช่วงเวลาหรือเงื่อนไขบางประการและอาจมีข้อผิดพลาดย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการตัดสินใจ นอกจากนี้ เมื่อบริษัทเทคโนโลยีที่ครอบครองข้อมูลและอัลกอริทึมได้รับสิทธิเข้าถึงระบบ

ตุลาการ AI จึงอาจนำไปสู่ “การผูกขาดข้อมูล” (data monopolies) และความไม่สมดุลของข้อมูลระหว่างฝ่ายโจทก์และจำเลย รวมถึงระหว่างประชาชนกับบริษัทักษ์ใหญ่ด้านเทคโนโลยี

๘) ความเสี่ยงด้านจริยธรรม (Ethical Risks)

การใช้ AI ในระบบยุติธรรมทางอาญาทำให้เกิดข้อกังขาว่า AI จะเข้ามาแทนที่ผู้พิพากษาในการตัดสินใจหรือไม่ และแม้จะมีการยืนยันจากภาคส่วนงานด้านตุลาการว่า AI ไม่สามารถแทนที่ดุลยพินิจของผู้พิพากษาได้อย่างสมบูรณ์ แต่การพัฒนา AI อาจส่งผลให้เกิดข้อจำกัดต่อดุลยพินิจทางตุลาการในอนาคต ดังนั้น เมื่อประเทศจีนยอมรับว่า AI จะมีบทบาทมากขึ้นในกระบวนการยุติธรรม จึงสมควรต้องมีการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่าง AI กับผู้พิพากษา และพิจารณาว่าจะให้ AI มีสถานะในการตัดสินใจอย่างเป็นอิสระหรือไม่

ข้อเสนอแนะ^{๖๓}

(๑) การตรวจสอบอัลกอริทึม AI อย่างมีประสิทธิภาพ

การตรวจสอบ AI (AI auditing) เป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบในอุตสาหกรรม AI ที่เติบโตอย่างรวดเร็ว ระบบ AI ในปัจจุบันควรต้องได้รับการตรวจสอบโดยบุคคลที่เป็นกลางและปราศจากอคติ เพื่อรับรองว่าการออกแบบและอัลกอริทึมมีความโปร่งใส รับผิดชอบ และลดอคติที่อาจส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมทางสังคม อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันองค์กรเอกชนหลายแห่งไม่ได้เปิดเผยรายละเอียดเกี่ยวกับการประมวลผลของอัลกอริทึม AI เนื่องจากลักษณะ “Black Box” ของ Machine Learning รวมถึงเหตุผลทางการแข่งขัน ทำให้ผู้พิพากษาและหน่วยงานอื่นมีข้อจำกัดในการทำความเข้าใจและยอมรับคำแนะนำจาก AI การมีผู้ตรวจสอบ AI (AI auditors) จึงเป็นที่คาดการณ์ได้ว่าจะเป็นบทบาทที่มีความต้องการสูงในอนาคตคล้ายกับ Certified Information System Auditors (CISA) ในด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์ แต่จะมีภาระหน้าที่กว้างขวางยิ่งกว่าเนื่องจากผลกระทบของ AI ต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคม และเพื่อให้การตรวจสอบมีความเป็นกลางและปราศจากอิทธิพล ผู้ตรวจสอบและองค์กรที่จ้างงานต้องมีการฝึกอบรมเพื่อลดอคติ และได้รับการปกป้องจากแรงกดดันภายนอก เช่น จากรัฐบาล ผู้ให้บริการเทคโนโลยี หรือสื่อ ทั้งนี้ โครงสร้างที่เหมาะสมสำหรับหน่วยงานตรวจสอบควรเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร (NGO) เพื่อรักษาระยะห่างจากหน่วยงานรัฐ ลดแรงจูงใจเชิงพาณิชย์ และป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อนกับบริษัทเทคโนโลยี

(๒) ความรับผิดชอบของผู้ตัดสินใจในการพัฒนา AI ทางกฎหมาย

ระบบ AI ที่ใช้ในประเทศจีนโดยส่วนใหญ่จะมีการมอบหมายให้ภาคเอกชนเป็นผู้พัฒนาระบบ AI ทางกฎหมาย โดยบริษัทเอกชนมีบทบาทหลักในการออกแบบและผลิตเทคโนโลยี และแม้ว่าภาคเอกชนจะสามารถขับเคลื่อนนวัตกรรมได้อย่างรวดเร็ว แต่รัฐบาลก็ยังคงต้องรักษาสมดุลระหว่างภาครัฐและบริษัทเทคโนโลยี เพื่อหลีกเลี่ยงอิทธิพลที่มากเกินไปจากองค์กรเอกชนซึ่งเป็นความท้าทายที่หลายประเทศต้องเผชิญ สำหรับประเด็นปัญหาสำคัญในเรื่องนี้ คือ ช่องว่างด้านความรู้ทางเทคนิคระหว่างบริษัทเทคโนโลยีชั้นนำกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ส่งผลให้หน่วยงานรัฐอาจกำหนดแนวทางที่ไม่ตรงกับ

^{๖๓}Nyu Wang, Michael Yuan Tian, “Intelligent Justice”: human-centered considerations in China’s legal AI transformation”, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ ๑, หน้า ๓๕๑-๓๕๓

ศักยภาพของเทคโนโลยี หรือขาดความเข้าใจในเครื่องมือที่มีอยู่ และในกรณีที่ให้ผลลัพธ์ที่เลวร้ายที่สุด บริษัทเทคโนโลยีอาจใช้อำนาจเหนือตลาดเพื่อควบคุมรัฐ ทำให้เกิดการพึ่งพาภาคเอกชนมากเกินไป และลดอำนาจในการกำกับดูแลของรัฐ ดังนั้น เพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาเหล่านี้ขึ้น ศาลในประเทศจีนจึงควรเป็นผู้นำในการพัฒนา AI ทางกฎหมาย โดยโครงการต่าง ๆ ควรริเริ่มจากความต้องการของรัฐ ไม่ใช่แค่แผนการตลาดของบริษัทเอกชน ดังเช่นกรณีที่ศาลประชาชนสูงสุดของจีน (SPC) ได้จัดตั้งทีมวิศวกรของตนเอง เพื่อร่วมมือกับภาคเอกชนและทำความเข้าใจเทคโนโลยีที่ใช้ในระบบตุลาการให้ลึกซึ้งขึ้น ตัวอย่างหนึ่งของความร่วมมือดังกล่าวคือ “Little Judge Bao” ซึ่งเป็นระบบ AI สำหรับการทำนายคำพิพากษา โดยจำกัดการใช้ข้อมูลให้สอดคล้องกับแนวทางการตัดสินใจที่เป็นทางการของศาล

(๓) การทบทวนการออกแบบเชิงโครงสร้างพื้นฐานของ AI ด้านตุลาการ

กระแสรุ่งรับในการพัฒนาเทคโนโลยี AI เพื่อให้มีคุณลักษณะล้ำสมัยและสามารถแสดงผลงานได้อย่างโดดเด่นนั้น ผู้ออกแบบจำต้องให้ความสำคัญกับประเด็นด้านความครอบคลุมและหลีกเลี่ยง “ความเหลื่อมล้ำที่ถูกฝังในรหัส” (Coded Inequality) หนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ต้องตรวจสอบเพิ่มเติมคือ “ข้อมูลพื้นฐาน” ที่ใช้ในการฝึกและขับเคลื่อนระบบ AI ตุลาการเหล่านี้ และแม้ว่าโครงการดิจิทัลข้อมูลศาลของจีนจะถือได้ว่าประสบความสำเร็จในระดับภาพรวม แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า มีปัญหาในการปฏิบัติตามมาตรฐานอย่างไม่ทั่วถึงในระดับท้องถิ่น อีกทั้งข้อมูลบางประเภทก็ไม่ปรากฏในระบบอย่างสม่ำเสมอ ทำให้เกิดความไม่แน่นอนเกี่ยวกับ “ความสมบูรณ์” และ “ความถูกต้อง” ของชุดข้อมูล นอกจากนี้ ผู้ออกแบบจะต้องวางแผนการจัดการข้อมูลอย่างยั่งยืน ทั้งในด้านกลไกการนำเข้าข้อมูลและการอัปเดตระบบอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากระหว่างปี ค.ศ. ๒๐๑๒-๒๐๒๒ จีนมีการออกกฎหมายใหม่ ๖๘ ฉบับ และมีการแก้ไขเพิ่มกฎหมายอีก ๒๓๔ ฉบับ ซึ่งรวมถึงการปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่มีผลเป็นการยกเลิกกฎหมายบางฉบับ เช่น กฎหมายว่าด้วยการสมรส และกฎหมายว่าด้วยมรดก ดังนั้น ระบบ AI จึงต้องสามารถเรียนรู้จากคดีก่อนหน้าที่อ้างอิงกฎหมายเดิม และสามารถปรับตัวเข้ากับกฎหมายหรือคำอธิบายทางตุลาการฉบับใหม่ได้ เพื่อให้การพิจารณาคดีในอนาคตมีความถูกต้องยิ่งขึ้น ระบบ AI ยังต้องพิจารณาปรากฏการณ์พิเศษในระบบตุลาการจีน เช่น “ยุทธการลงโทษเด็ดขาด” (Hard Actions) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ศาลได้รับนโยบายจากส่วนกลางให้ลงโทษคดีบางประเภทอย่างเข้มงวดเป็นพิเศษ คำพิพากษาจากช่วงเวลาดังกล่าวซึ่งถูกบันทึกไว้ในฐานข้อมูลอาจส่งผลให้ระบบ AI เสนอแนวคำตัดสินที่เอนเอียงหรือเกินความเหมาะสมกับคดีปัจจุบัน ปัญหาอีกประการที่สำคัญคือ ระบบที่ใช้ AI ช่วยพิจารณาคดีนั้น ข้อมูลผลคดีที่เคยใช้งานร่วมกับ AI จะมีบทบาทอย่างไรในกระบวนการเรียนรู้ของระบบในอนาคต ทั้งยังมีข้อกังขาเรื่อง “ความโปร่งใส” ของอัลกอริทึม (black box) ซึ่งอาจกระทบต่อหลักความยุติธรรมในการพิจารณาคดี ดังนั้น การออกแบบ AI เพื่อใช้ในระบบกฎหมายจึงต้องยึดหลัก “ความยุติธรรมเชิงออกแบบ” (Design Justice) โดยต้องมีการรับรองว่า ข้อมูลต้นทางมีคุณภาพที่ดี มีความเที่ยงตรง และระบบสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน โดยไม่บิดเบือนคุณภาพหรือความจริงของข้อมูลต้นฉบับ

(๔) การมีส่วนร่วมของผู้มีภูมิหลังทางสังคมที่หลากหลาย

การพัฒนาระบบ AI ด้านกฎหมายจำเป็นต้องเปิดกว้างให้กับผู้คนที่มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย เนื่องจากลักษณะที่ซับซ้อนและมีความเป็นเทคนิคสูงของเทคโนโลยี AI

ทำให้ต้องนำมุมมองจากผู้พิพากษา นักนิติศาสตร์ นักสังคมศาสตร์ นักมานุษยวิทยา และประชาชนทั่วไป มาใช้ประกอบ เพื่อให้เกิดความหลากหลายทางคุณค่าและมุมมอง ซึ่งจะส่งผลให้ระบบมีความครอบคลุม และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ดังตัวอย่างของเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เช่น การประชุม Science, Technology and Innovation (STI) ขององค์การสหประชาชาติ หรือเวิร์กช็อปด้านเทคโนโลยี ของธนาคารโลก ที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมจากภาคอุตสาหกรรม วิชาการ และภาคประชาสังคม นำเสนอ นวัตกรรมและการวิจัยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและเพื่อประโยชน์สาธารณะ ด้วยเหตุนี้ การจัดเวทีลักษณะเดียวกันควรถูกจัดขึ้นเพื่อหารือเกี่ยวกับระบบ AI ด้านกฎหมาย ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับนานาชาติ และควรถูกกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการออกแบบระบบโดยตรง ทั้งนี้ การที่ผู้มีส่วนได้เสีย ที่หลากหลายและมีผลประโยชน์ร่วมกันเข้ามาร่วมแสดงข้อคิดเห็นนั้น จะช่วยลดอคติหรือความลำเอียง ของข้อมูล (data bias) และควบคุมไม่ให้ระบบ AI มีการใช้งานที่เกินขอบเขตที่เทคโนโลยีสามารถ รองรับได้ และยังช่วยป้องกันการเกิด “เผด็จการเชิงเทคโนโลยี” (technocratic dictatorship) ซึ่งหมายถึงสถานการณ์ที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีตัดสินใจแทนสังคมโลกโดยไร้กลไกประชาธิปไตย รองรับ ซึ่งแม้แต่ในระบบกฎหมายที่ให้ความสำคัญกับกฎหมายลายลักษณ์อักษร (civil law) หรือระบบ ที่ให้ความสำคัญกับบรรทัดฐานคำพิพากษา (common law) ก็ตาม นักทฤษฎีหลายคนยังคงมีความ เห็นว่า ความชอบธรรมขององค์กรตุลาการนั้นมิได้ขึ้นอยู่กับคำจำกัดความของ “ความยุติธรรม” เท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับสิ่งที่สาธารณชนและผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการรู้สึกว่าเป็น “ระบบนั้นยุติธรรม” ต่างหาก ดังนั้น การเปิดพื้นที่ให้ผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมมากขึ้น จะช่วยเสริมสร้างการยอมรับของประชาชนต่อการ ใช้ AI เพื่อความยุติธรรม และเพิ่มความเชื่อมั่นต่อระบบ “ศาลอัจฉริยะ” (Smart Courts) อีกด้วย

บทบาทและความรับผิดชอบของ AI ในกระบวนการยุติธรรมของไทย*

ปัญญาประดิษฐ์ได้กลายเป็นเทคโนโลยีที่พลิกโฉมโลก โดยมีการนำไปประยุกต์ใช้อย่างรวดเร็วในหลากหลายภาคส่วน ตั้งแต่เกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ไปจนถึงการสื่อสาร การเงิน และการแพทย์ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลที่เป็นไปอย่างแพร่หลาย ในภาคส่วนความปลอดภัยสาธารณะและกระบวนการยุติธรรม ปัญญาประดิษฐ์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพและความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนมากมหาศาล

๓.๑ ภูมิทัศน์ของการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ในกระบวนการยุติธรรมทั่วโลก

ทั่วโลกมีการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมอย่างกว้างขวางและหลากหลาย ตัวอย่างเช่น ในการบังคับใช้กฎหมาย ปัญญาประดิษฐ์ถูกใช้ในการวิเคราะห์ดิจิทัลและพันธุกรรม (DNA) อย่างละเอียด รวมถึงการจดจำเสียงปืนเพื่อระบุตำแหน่งผู้ก่อเหตุได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ปัญญาประดิษฐ์ยังช่วยในการป้องกันอาชญากรรมเชิงรุกผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่เพื่อระบุรูปแบบและแนวโน้ม ในกระบวนการพิจารณาคดี ปัญญาประดิษฐ์ได้เข้ามาช่วยลดภาระงานของศาลที่แออัด วิเคราะห์ข้อมูลทางกฎหมาย และให้คำแนะนำในการพิจารณาคดีและกำหนดโทษ เทคโนโลยีเหล่านี้ช่วยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถตรวจจับอาชญากรรมและอุบัติเหตุที่ซับซ้อนได้ทั้งในขณะเกิดเหตุและหลังเกิดเหตุ รวมถึงปรับปรุงการตรวจจับใบหน้าจากภาพคุณภาพต่ำหรือถูกบดบัง ห้องปฏิบัติการนิติวิทยาศาสตร์ยังใช้ปัญญาประดิษฐ์ ในการตรวจจับและประมวลผลหลักฐานพันธุกรรม ที่มีปริมาณน้อย เสื่อมสภาพ หรือไม่สามารถใช้งานได้ในอดีต และยังสามารถแยกแยะโปรไฟล์พันธุกรรม ของแต่ละบุคคลออกจากตัวอย่างที่ผสมกันได้^{๖๔}

“เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์” เป็นเทคโนโลยีเพื่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงแห่งอนาคต โดยเทคโนโลยีดังกล่าวจะเป็นการพัฒนาและเสริมสร้างความสามารถให้แก่เครื่องจักรคอมพิวเตอร์ หรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ด้วยการสร้างระบบอัลกอริทึมและกลุ่มเครื่องมือทางสถิติ เพื่อสร้างซอฟต์แวร์เฉพาะที่สามารถเลียนแบบความสามารถของมนุษย์ที่ซับซ้อนได้ ไม่ว่าจะเป็นการจดจำข้อมูล การวิเคราะห์แยกแยะข้อมูล การเรียนรู้ข้อมูล การคาดการณ์ รวมถึงความสามารถในการตัดสินใจ ประเทศไทยได้ตระหนักและเล็งเห็นถึงความสำคัญในการเรียนรู้ การนำมาใช้ประโยชน์ และการพัฒนาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านการสาธารณสุข

* จัดทำโดยนายอภิชัย กู้เมือง นักกฎหมายกฤษฎีกาชำนาญการพิเศษ

^{๖๔}UNESCO, “AI and the Rule of Law: Capacity Building for Judicial”, สืบค้นจาก Systems <https://www.unesco.org/en/artificial-intelligence/rule-law/mooc-judges>, สืบค้นล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๘

ด้านความมั่นคง และด้านกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เป็นไปอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยในส่วนของ “ด้านกระบวนการยุติธรรม” นั้น อาจกล่าวได้ว่า มีพัฒนาการของการเรียนรู้เป็นไปโดยลำดับและอยู่ในช่วงระยะเวลาของการเริ่มต้น โดยมีการกำหนดหลักการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการยุติธรรมทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมไว้ในยุทธศาสตร์ แนวนโยบาย และแผนงานที่สำคัญต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการส่งเสริมความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ ดังนี้

๓.๒ ยุทธศาสตร์ แนวนโยบาย และแผนงานที่สำคัญเกี่ยวกับ AI ในกระบวนการยุติธรรมของไทย

ประเทศไทยได้ตระหนักและให้ความสำคัญในการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาโดยลำดับ ดังจะเห็นได้จากการกล่าวถึงประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนรู้ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับด้านกระบวนการยุติธรรมทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม โดยมีการนำหลักการและรายละเอียดที่สำคัญมากำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ แนวนโยบาย และแผนงานที่สำคัญต่าง ๆ ของภาครัฐ และมีความมุ่งหมายเพื่อให้การดำเนินการเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับด้านกระบวนการยุติธรรมนั้นสามารถขับเคลื่อนและเกิดผลสัมฤทธิ์ได้ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติงาน ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์ แนวนโยบาย และแผนงานสำคัญต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมีสาระสำคัญโดยสังเขป ดังนี้

(๑) ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐)^{๖๕}

ในส่วนของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมนั้น แม้ว่าในยุทธศาสตร์ชาติจะมีได้มีการกล่าวถึงการพัฒนาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ด้านกระบวนการยุติธรรมไว้โดยตรง แต่เมื่อพิจารณาจากบริบท เนื้อหา และสาระสำคัญเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในภาพรวม จะเห็นได้ว่า มีการกำหนดหลักการในการส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตและเป็นการอำนวยความสะดวกในการใช้ชีวิตของประชาชน รวมทั้งการให้บริการทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน โดยใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือสนับสนุนในการขับเคลื่อนตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยปรากฏสาระสำคัญอยู่ใน “ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านที่ ๒ การสร้างความสามารถในการแข่งขัน” ซึ่งได้กำหนดหลักการไว้ใน “ข้อ ๔.๒.๓ อุตสาหกรรมและบริการดิจิทัล ข้อมูล และปัญญาประดิษฐ์” มีสาระสำคัญกล่าวถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ข้อมูล และปัญญาประดิษฐ์ ในการเพิ่มศักยภาพและความสามารถในการแข่งขันของประเทศโดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรมและบริการ เพื่อยกระดับประสิทธิภาพของภาคเศรษฐกิจไทยทั้งระบบ สร้างแพลตฟอร์มสำหรับเศรษฐกิจในอนาคต และเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับประชาชน โดยการสร้าง

^{๖๕}ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๕ ตอนที่ ๘๒ ก ลงวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๑

อุตสาหกรรมและบริการดิจิทัล ข้อมูล และปัญญาประดิษฐ์ เพื่อเป็นแรงขับเคลื่อนประเทศไทยและส่งเสริมการลงทุนระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และบริษัทชั้นนำของโลกในอุตสาหกรรมเหล่านี้ และ “ข้อ ๔.๔.๔ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีสมัยใหม่” มีสาระสำคัญกล่าวถึงการสนับสนุนให้เกิดระบบนิเวศในการร่วมสร้างงานวิจัยและนวัตกรรมจากภาคเอกชน มหาวิทยาลัย และหน่วยงานวิจัยหรือมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก โดยมีรูปแบบการเชื่อมโยงด้านดิจิทัลที่เป็นมาตรฐานเดียวกันในระดับสากลทั้งภาครัฐและเอกชน การสนับสนุนธุรกิจแบบแพลตฟอร์ม เพื่อทำให้เกิดการสร้างงานบริการในโลกดิจิทัลใหม่ และเพิ่มประสิทธิภาพของงานบริการและบริหารภาครัฐและเอกชน และการสนับสนุนและเร่งรัดการนำวิทยาศาสตร์ข้อมูล ปัญญาประดิษฐ์ และหุ่นยนต์ มาใช้ในภาคการผลิตและบริการ เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันในรูปแบบที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลหลากหลายแหล่งให้เกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐)^{๖๖} ได้ปรากฏหลักการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ โดยปรากฏรายละเอียดใน “แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (๔) ประเด็นอุตสาหกรรมและบริการแห่งอนาคต” หัวข้อ “๓.๓ แผนย่อยอุตสาหกรรมและบริการดิจิทัล ข้อมูล และปัญญาประดิษฐ์” มีสาระสำคัญเป็นการส่งเสริมให้มีการวิจัย พัฒนา และสร้างนวัตกรรมทางอุตสาหกรรมและบริการดิจิทัล ข้อมูล และปัญญาประดิษฐ์ โดยมุ่งเน้นการผลิตและพัฒนาบุคลากรทั้งทางด้านผู้ใช้ ผู้ผลิต และผู้ให้บริการในภาคส่วนต่าง ๆ และการสร้างความตระหนักรู้และสนับสนุนการลงทุนด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ข้อมูล และปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งครอบคลุมถึงระบบอัตโนมัติและหุ่นยนต์ อิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ ระบบอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในอนาคต เพื่อเป็นการยกระดับความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการและเป็นการสร้างตลาดให้กับอุตสาหกรรมและบริการดิจิทัล ข้อมูล และปัญญาประดิษฐ์

(๒) คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี โดยนางสาวแพทองธาร ชินวัตร นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา^{๖๗}

คำแถลงนโยบายดังกล่าวแม้จะมีได้มีการระบุเกี่ยวกับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ด้านกระบวนการยุติธรรมไว้โดยตรง แต่เมื่อพิจารณาจากบริบท เนื้อหา และสาระสำคัญเกี่ยวกับหลักการส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตและเป็นการอำนวยความสะดวกในการใช้ชีวิตของประชาชนแล้ว จะเห็นได้ว่า มีการกำหนดหลักการไว้ในข้อ ๒ ส่งเสริมโอกาสในอุตสาหกรรมแห่งอนาคต ข้อย่อย ๒.๒ รัฐบาลจะต่อยอดพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy) โดยรัฐบาลจะวางรากฐานให้คนไทยทุกกลุ่มวัยใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการพัฒนาตนเองเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและสร้างสรรค์นวัตกรรม นำประเทศสู่ความล้ำสมัยโดยไม่ละเลยจุดสมดุลของความเป็นเจ้าของอริปไตยข้อมูลและการเปิดกว้างของโอกาสสำหรับการพัฒนา

^{๖๖}แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๕๑ ก ลงวันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๖๒

^{๖๗}ข้อมูลจาก chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.soc.go.th/wp-content/uploads/2024/09/Policy_67_th.pdf, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๘

(๓) แผนปฏิบัติการด้านปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (พ.ศ. ๒๕๖๕ - ๒๕๗๐)^{๖๘}

แผนปฏิบัติการด้านปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ๖ ถือได้ว่าเป็นแผนแม่บทระดับชาติในการขับเคลื่อนเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ของไทย โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อประโยชน์ในการสร้างคนและเทคโนโลยี การสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจ และการสร้างผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ด้านกระบวนการยุติธรรมนั้น มีความสอดคล้องกับการสร้างผลกระทบทางสังคม กล่าวคือ ประชาชนมีความเข้าใจถึงผลกระทบ และสามารถทำงานร่วมกับ AI ได้ รวมทั้งประชาชนสามารถเข้าถึงการให้บริการภาครัฐได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม แผนปฏิบัติการดังกล่าวได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินการไว้ ๕ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การเตรียมความพร้อมของประเทศในด้านสังคม จริยธรรม กฎหมาย และกฎระเบียบ สำหรับการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสนับสนุนด้านปัญญาประดิษฐ์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การเพิ่มศักยภาพบุคลากรและการพัฒนาการศึกษาด้านปัญญาประดิษฐ์ ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อสนับสนุนเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ และยุทธศาสตร์ที่ ๕ การส่งเสริมให้เกิดการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและระบบปัญญาประดิษฐ์ในภาครัฐและเอกชน สำหรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ด้านกระบวนการยุติธรรม จะมีความเกี่ยวข้องกับ “ยุทธศาสตร์ที่ ๕ การส่งเสริมให้เกิดการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและระบบปัญญาประดิษฐ์ในภาครัฐและเอกชน” ในหัวข้อ ๕.๒ (๑) ส่งเสริมให้เกิดการใช้งานปัญญาประดิษฐ์ในภาครัฐ กล่าวคือ ได้กำหนดหลักการให้มีการส่งเสริมการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาประยุกต์ใช้ในงานภาครัฐ เพื่อให้มีการให้บริการที่ดีขึ้น ทั้งการบริการสาธารณะในรูปแบบดิจิทัลของหน่วยงานหรือระบบบริการกลางของรัฐบางระบบ หรือรูปแบบการให้ข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานต่อประชาชน โดยเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการสาธารณะของภาครัฐ แก้ไขปัญหาความซ้ำซ้อน สร้างมาตรฐานให้แก่การทำงาน สามารถวัดผลการทำงานและการให้บริการได้อย่างเป็นรูปธรรมและแม่นยำ ลดการใช้ทรัพยากรได้ไม่ว่าจะเป็นแรงงาน งบประมาณ และการประหยัดเวลา เป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตของบุคลากรภาครัฐและประชาชนให้ดีขึ้น และเป็นการช่วยส่งเสริมให้ประเทศได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

(๔) แผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๖๕ - ๒๕๖๘

แผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๖๕ - ๒๕๖๘ เป็นแผนยุทธศาสตร์หลักที่มีรายละเอียดเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมของไทยโดยตรง ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการอำนวยความสะดวกให้เป็นที่ประจักษ์ในความบริสุทธิ์ ยุติธรรม มุ่งเน้นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพและลดความเหลื่อมล้ำของประชาชนให้ได้รับความเป็นธรรมอย่างทั่วถึงและเสมอภาค และพัฒนาระบบการอำนวยความสะดวกบนพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืน ทั้งนี้ แผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวได้กำหนดรายละเอียดของการนำระบบเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาปรับใช้ในกระบวนการยุติธรรม โดยปรากฏสาระสำคัญอยู่ใน “ส่วนที่ ๑ ความท้าทายในการพัฒนาศาลยุติธรรม” หัวข้อ

^{๖๘} ข้อมูลจาก chrome-extension://efaidnbmninnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ai.in.th/wp-content/uploads/2022/12/20220726-AI.pdf, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๘

“๓. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ” ซึ่งมีสาระสำคัญกำหนดให้ศาลยุติธรรมมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงาน เช่น งานพิจารณาพิพากษาคดี งานสนับสนุนการพิจารณาพิพากษาคดี และงานสำนักงาน แต่ในปัจจุบันเมื่อเทคโนโลยีและเครื่องมือด้านการพัฒนาระบบสารสนเทศมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาขึ้นจนเอื้ออำนวยต่อการขยายผลการใช้งานระบบสารสนเทศ เช่น Internet of Things (IoT) และเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) เป็นต้น ซึ่งเป็นความท้าทายให้ศาลยุติธรรมต้องปรับวิธีคิดและวิธีทำงานเพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อยอดระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัยเป็นมาตรฐาน มีความปลอดภัย ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการได้โดยง่าย รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงเพื่อแลกเปลี่ยนบูรณาการข้อมูลทั้งภายในหน่วยงานและกับหน่วยงานภายนอก นอกจากนี้ ยังปรากฏสาระสำคัญอยู่ใน “ยุทธศาสตร์ T เปลี่ยนผ่านสู่อนาคต (Transformation)” ซึ่งกำหนดรายละเอียดให้ศาลยุติธรรมเป็นองค์กรที่มีศักยภาพในการแข่งขันให้เท่าทันต่อโลกอนาคตโดยต้องสามารถสร้างนวัตกรรมที่สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงและสามารถขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้อย่างรวดเร็ว เพื่อให้ศาลยุติธรรมนำไปสู่การเป็นองค์กรนวัตกรรมอย่างเต็มรูปแบบ ทั้งนี้ ในประเด็นยุทธศาสตร์ ที่ ๑ นวัตกรรมด้านเทคโนโลยี ได้กำหนดเป้าหมายให้มีการเสริมสร้างการอำนวยความสะดวกและการคุ้มครองสิทธิของประชาชนด้วยระบบดิจิทัล ซึ่งกำหนดแนวทางการดำเนินการไว้ประการหนึ่งว่า มีการพัฒนาระบบการใช้เทคโนโลยีที่อาศัยปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) ในการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big data) ในศาลยุติธรรมและสำนักงานศาลยุติธรรม เพื่อสนับสนุนการพิจารณาพิพากษาคดีและการบริหารจัดการ^{๖๙}

(๕) แผนปฏิบัติการ ๔ ปี สำนักงานศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๖๕ - ๒๕๖๘

ในส่วนของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมนั้น ได้ถูกกำหนดรายละเอียดไว้ในแผนปฏิบัติการ ๔ ปี สำนักงานศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๖๕ - ๒๕๖๘ ในประเด็น “ยุทธศาสตร์ T เปลี่ยนผ่านสู่อนาคต (Transformation)” โดยปรากฏรายละเอียดอยู่ใน “ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๑ นวัตกรรมด้านเทคโนโลยี” แนวทางการดำเนินการที่ ๕ พัฒนาระบบการใช้เทคโนโลยีที่อาศัยปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) ในการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big data) ในศาลยุติธรรมเพื่อสนับสนุนการพิจารณาพิพากษาคดีและการบริหารจัดการ กล่าวคือ สำนักงานศาลยุติธรรมได้เสนอโครงการพัฒนาระบบงานดิจิทัลเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่โดยใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เพื่อสนับสนุนการพิจารณาพิพากษาคดีและการบริหารจัดการ โดยกำหนดเป้าหมายในปี ๒๕๖๖ จำนวน ๑ ระบบ และปี ๒๕๖๘ จำนวน ๑ ระบบ ซึ่งมีสำนักเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานศาลยุติธรรมเป็นผู้รับผิดชอบภารกิจ และ “ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๒ นวัตกรรมด้านระบบงาน” แนวทางการดำเนินการที่ ๕ การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการพิจารณาพิพากษาคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ สำนักงานศาลยุติธรรมได้ดำเนินการเสนอโครงการพัฒนาหรือปรับปรุงระบบสารสนเทศสำหรับผู้พิพากษา (Judicial Information System : JIS) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหรือปรับปรุงระบบ JIS ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้พิพากษา สามารถช่วยสนับสนุนข้อมูลและงาน

^{๖๙} ข้อมูลจาก <https://drive.google.com/file/d/15LfqqFNOxZdNsGZIEG6dCh8nyQvnsZVo/view>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๘

สารสนเทศเพื่ออำนวยความสะดวกในการพิจารณาพิพากษาคดีและการบริหารจัดการคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีสำนักเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานศาลยุติธรรมเป็นผู้รับผิดชอบภารกิจดังกล่าวเช่นเดียวกัน^{๗๐}

(๖) ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพการ ระยะ ๑๕ ปี พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๘๐

ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพการ ระยะ ๑๕ ปี พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๘๐ ได้กำหนดประเด็นการพัฒนาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมไว้ในกรอบการดำเนินงานภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพการ ระยะ ๑๕ ปี ทั้ง ๓ ระยะ โดยปรากฏอยู่ในหัวข้อที่ ๔ ประเด็นการขับเคลื่อนและแนวทางการพัฒนา กล่าวคือ **กรอบการพัฒนาศักยภาพการ ระยะที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐)** มีสาระสำคัญอยู่ในหัวข้อย่อย “๔.๑.๑ การพัฒนาการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้รวดเร็ว โปร่งใส และทั่วถึง” มุ่งเน้นการสร้างมาตรฐานการทำงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการอำนวยความสะดวกโดยไม่เลือกปฏิบัติ ปรับปรุงระเบียบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม โดยคำนึงถึงการนำเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย สะดวกสบาย สามารถติดต่อและติดตามคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งมีการจัดทำฐานข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารและการพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย รวมไปถึงการพัฒนาด้านความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกและภาคส่วนอื่นที่เกี่ยวข้องในการแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อยกระดับประสิทธิภาพงานคดี **กรอบการพัฒนาศักยภาพการ ระยะที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๗๑ - ๒๕๗๕)** มีสาระสำคัญอยู่ในหัวข้อย่อย “๔.๒.๑ การพัฒนาประสิทธิภาพและความเชี่ยวชาญเฉพาะในการรักษาผลประโยชน์ของรัฐ” ดำเนินงานการสร้างความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะ เพื่อที่จะสามารถรักษาผลประโยชน์ของรัฐได้อย่างครบถ้วนและรอบด้าน รวมทั้งการพัฒนาบริการด้านการตรวจร่างสัญญาของรัฐทุกที่ทุกเวลาด้วยเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อให้หน่วยงานของรัฐสามารถสร้างสัญญาภาครัฐตามความต้องการของหน่วยงานได้ในระดับเบื้องต้น และการยกระดับด้านการติดตามและกลไกการบังคับคดีที่ภาครัฐเป็นผู้เสียหายให้เกิดประสิทธิผลและมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น และ**กรอบการพัฒนาศักยภาพการ ระยะที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๗๖ - ๒๕๘๐)** มีสาระสำคัญอยู่ในหัวข้อย่อย “๔.๑.๑ การเพิ่มความเสมอภาคในการเข้าถึงความยุติธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำของสังคม” มุ่งเน้นการสร้างการเข้าถึงความยุติธรรมให้แก่ประชาชนทุกระดับให้มีความเสมอภาค เท่าเทียม ปราศจากข้อจำกัดทางด้านความเหลื่อมล้ำ โดยการขยายผลการนำเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์มาประยุกต์ใช้ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำของสังคมบนฐานของ Platform ที่หลากหลายพร้อมใช้งานสำหรับทุกคน ทุกที่ ทุกเวลา ตลอดจนการผลักดันให้มีการแก้ไขกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานสอบสวนของพนักงานอัยการ และการพัฒนาความร่วมมือและมาตรการเชิงรุกในการจัดการอาชญากรรมข้ามชาติบนฐานของข้อมูลเพื่อลดความเสียหายทางเศรษฐกิจ^{๗๑}

^{๗๐} ข้อมูลจาก <https://oppb.coj.go.th/th/content/category/detail/id/12753/iid/285669>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๘

^{๗๑} ข้อมูลจาก [https://www1.agso.go.th/rg5/ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพการ/ และ file:///C:/Users/Com74/Downloads/ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพการ-ระยะ-15ปี_compressed%20\(1\).pdf](https://www1.agso.go.th/rg5/ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพการ/ และ file:///C:/Users/Com74/Downloads/ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพการ-ระยะ-15ปี_compressed%20(1).pdf), สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๘

(๗) แผนปฏิบัติการระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) ของสำนักงานอัยการสูงสุด

แผนปฏิบัติการ ระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) ของสำนักงานอัยการสูงสุด ได้กำหนดหลักการและสาระสำคัญของการพัฒนาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมไว้ในส่วนที่ ๒ สาระสำคัญแผนปฏิบัติการ ระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) ในหัวข้อ “๒.๒ กรอบการดำเนินงานภายใต้ประเด็นการขับเคลื่อน” ปรากฏอยู่ในหัวข้อย่อย “๒.๒.๑ ประเด็นการขับเคลื่อนที่ ๑ : การอำนวยความสะดวกยุติธรรมทางกฎหมาย” มีสาระสำคัญกล่าวถึงการกำหนดรายละเอียด แนวทางการพัฒนาที่ ๑ การพัฒนาการอำนวยความสะดวกให้รวดเร็ว โปร่งใส และทั่วถึง โดยในกลยุทธ์ที่ ๑.๒ กำหนดให้มีการพัฒนาระบบงานครบวงจรโดยคำนึงถึงการนำเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์มาประยุกต์ใช้ ซึ่งในการดำเนินการดังกล่าวได้กำหนดโครงการและกิจกรรมที่สำคัญ เช่น โครงการศึกษาแนวทางการสืบพยานด้วยเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ โครงการการยกระดับช่องทางการให้บริการประชาชนและระบบงานคดีด้วยเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ โครงการออกแบบและจัดทำกรให้บริการปรึกษาด้านกฎหมายภาครัฐผ่านเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ รวมทั้งโครงการเตรียมความพร้อมของบุคลากรภายในของสำนักงานอัยการสูงสุดเพื่อพัฒนาระบบงานสำนักงานฯ โดยใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ เป็นต้น^{๗๒}

๓.๓ การดำเนินการที่สำคัญในการขับเคลื่อนเกี่ยวกับ AI ในกระบวนการยุติธรรมของไทยในปัจจุบัน

การนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เข้ามาปรับใช้กับกระบวนการยุติธรรมของไทยนั้น อาจกล่าวได้ว่า การขับเคลื่อนในเรื่องดังกล่าวเป็นไปอย่างต่อเนื่องและได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมทั้งจากหน่วยงานของรัฐและภาคเอกชน โดยในส่วนของภาครัฐได้ตระหนักและเล็งเห็นความสำคัญเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เข้ามาช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ดังนั้น จึงมีการดำเนินการที่สำคัญในการขับเคลื่อนการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เข้ามาปรับใช้กับกระบวนการยุติธรรม ซึ่งมีรายละเอียดโดยสรุป ดังนี้

(๑) ความร่วมมือด้านการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์กับหน่วยงานทางวิชาการที่สำคัญ

(๑.๑) การจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการด้านการพัฒนาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เพื่อสนับสนุนภารกิจศาลยุติธรรม

ปัจจุบันสำนักงานศาลยุติธรรมและสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) (โดยศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (เนคเทค)) ได้ดำเนินการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการด้านการพัฒนาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เพื่อสนับสนุนภารกิจศาลยุติธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการพัฒนาและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์สำหรับการ

^{๗๒} ข้อมูลจาก <https://www1.ag0.go.th/rg5/แผนปฏิบัติการ-ระยะ-5-ป/> และ file:///C:/Users/Com74/Downloads/%E0%B9%81%E0%B8%9C%E0%B8%99-2566-2570_compressed.pdf,

สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๘

สนับสนุนภารกิจของศาลยุติธรรมในการเสริมสร้างประสิทธิภาพด้านการพิจารณาคดี และการบริหารงานยุติธรรม เพื่อให้ตอบโจทย์ยุทธศาสตร์ T : การเปลี่ยนผ่านสู่อนาคต (Transformation) ซึ่งมีเป้าหมายในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมและการคุ้มครองสิทธิของประชาชนด้วยระบบดิจิทัล ผ่านการพัฒนากระบวนการใช้เทคโนโลยีที่อาศัยปัญญาประดิษฐ์ในการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ ในศาลยุติธรรม และมีสำนักงานศาลยุติธรรมดำเนินการสนับสนุนการพิจารณาพิพากษาคดี และบริหารจัดการ ทั้งนี้ บันทึกความตกลงความร่วมมือดังกล่าวยังครอบคลุมถึงการร่วมกันสนับสนุนและ จัดทำคลังข้อมูลเกี่ยวกับศาลยุติธรรมสำหรับการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์เพื่อลดขั้นตอน ระยะเวลา การเชื่อมโยงข้อมูล การสืบค้นข้อมูลคำสั่งและคำพิพากษาของศาล ควบคู่ไปกับระบบการ รักษาความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและเหมาะสม และเพิ่มประสิทธิภาพ และความรวดเร็วในการให้บริการแก่ประชาชน โดยในส่วนของ สวทช. นั้น ได้มีการพัฒนาระบบ AI ใน รูปแบบต่าง ๆ ทั้งการประมวลผลข้อความ เสียงพูด งานด้าน Image Processing การพัฒนา Chat bot งาน ด้านประมวลผลภาษา เช่น NLP, Machine Translation, Word Segmentation และการพัฒนาแพลตฟอร์ม AI for Thai เพื่อให้บริการ AI APIs ต่อยอดไปสู่การพัฒนาบริการและนวัตกรรม สำหรับความร่วมมือทาง วิชาการในครั้งนี้ สวทช. (โดยเนคเทค) จะได้มีการนำองค์ความรู้และงานวิจัยทางด้าน AI มาใช้ในการพัฒนา ระบบปัญญาประดิษฐ์โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการในการสนับสนุนภารกิจ หลักของศาลยุติธรรม ได้แก่ ระบบช่วยร่างคำฟ้อง ระบบค้นหาและเข้าถึงข้อมูลในวิดีโอ ระบบถาม - ตอบ ข้อมูลของศาล ระบบถอดความการพิจารณาคดี onsite และ online ระบบการแนะนำกระบวนการ ดำเนินคดีในศาล ระบบสืบค้นข้อมูลวิชาการผ่านระบบ RAG (Retrieval Augmented Generation) ระบบ การเปลี่ยนแปลงข้อมูลภาพให้เป็นตัวอักษร (Optical Character Recognition: OCR) และระบบ เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์อื่น ๆ เพื่อเป็นการสนับสนุนภารกิจงานของศาลยุติธรรม^{๗๓}

(๑.๒) การสร้างความร่วมมือด้านการพัฒนาระบบเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานอัยการ

สำนักงานอัยการสูงสุด (โดยสถาบันนิติวัชร์ ร่วมกับสำนักเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร สำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด) และสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) (โดยศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (เนคเทค)) ได้ร่วมประชุมหารือเพื่อสร้างความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานทั้งสองฝ่ายเกี่ยวกับโอกาสและความเป็นไป ได้ในการพัฒนาระบบปัญญาประดิษฐ์ในการสนับสนุนงานคดีของสำนักงานอัยการสูงสุด โดยครอบคลุมการ ช่วยเหลือในการสืบค้นระเบียบและหนังสือเวียนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานคดี การยกร่างและตรวจคำฟ้อง และการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน ทั้งนี้ การพัฒนาระบบ AI ดังกล่าวจะเป็นเครื่องมือที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและลดระยะเวลาการพิจารณา สำนวนคดีของพนักงานอัยการ ทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีเป็นไปอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น โดยในส่วนของ เนคเทค. นั้น จะมีทีมวิจัยเทคโนโลยีภาษาธรรมชาติและความหมาย (LST) ซึ่งเป็น

^{๗๓} ข้อมูลจาก <https://www.nectec.or.th/news/news-pr-news/mou-courttojustice-ai.html>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘

ทีมวิจัยภายใต้กลุ่มวิจัยปัญญาประดิษฐ์เป็นผู้แลกเปลี่ยนความร่วมมือและดำเนินการ ทั้งนี้ ทีมวิจัยดังกล่าวจะมุ่งเน้นพัฒนางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลที่เป็นข้อความภาษาไทยและการเข้าใจความหมายของภาษา ซึ่งครอบคลุมถึงการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานทางภาษา การพัฒนาแพลตฟอร์ม การประมวลผลภาษา และการพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อการใช้งานข้อมูลภาษาไทย ทั้งนี้ LST ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา ระบบ Thai Large Language Model (ThaiLLM) ร่วมกับสมาคมปัญญาประดิษฐ์ประเทศไทย (AIAT) สมาคมผู้ประกอบการปัญญาประดิษฐ์ประเทศไทย (AIEAT) ในการสร้างแบบจำลองทางภาษาขนาดใหญ่เพื่อสร้างโมเดลที่ถูกเทรน หรือฝึกฝนข้อมูลจำนวนมากมา เพื่อให้สามารถเลียนแบบการพูดของมนุษย์ตามบริบทที่เหมาะสม และการพัฒนาต่อยอดไปสู่ระบบ Chat bot ในการสืบค้นคำตอบข้อมูลต่าง ๆ แก่หน่วยงานของรัฐในการอำนวยความสะดวกและการบริการแก่ประชาชน^{๗๔}

(๑.๓) การสร้างความร่วมมือทางวิชาการในการพัฒนาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เพื่อสร้างระบบศาลอัจฉริยะของศาลปกครอง

สำนักงานศาลปกครองและสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) (โดยศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (เนคเทค)) ได้ลงนามในบันทึกความร่วมมือทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัล โดยมีวัตถุประสงค์ในการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เข้ามาสนับสนุนการปฏิบัติการกิจด้านการให้บริการภาครัฐเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางปกครองเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางปกครองได้อย่างรวดเร็ว เที่ยงตรง และเป็นธรรม โดยเนคเทคได้ดำเนินการพัฒนาระบบ “Pathumma LLM” ที่สามารถเข้าใจภาษาไทยได้เป็นอย่างดี และเป็น Opensource ให้กับประเทศไทย ซึ่งจะนำมาใช้พัฒนาเพื่อตอบโจทย์ในบริบทของสำนักงานศาลปกครองที่มีเนื้อหาข้อมูลเฉพาะเจาะจงทางด้านข้อกฎหมายและการพิจารณาคดี ตลอดจนการให้บริการด้านต่าง ๆ ตามภารกิจหน้าที่ของสำนักงานศาลปกครอง ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวนี้ ได้ครอบคลุมสาระสำคัญ ๕ มิติ ได้แก่ (๑) การพัฒนาและประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์เชิงสร้างสรรค์ (Generative AI) ด้วยโมเดลภาษาขนาดใหญ่ (Large Language Model: LLM) ที่เข้าใจภาษากฎหมายไทยผนวกกับชุดข้อมูลศาลปกครองและสำนักงานศาลปกครอง เพื่อช่วยตรวจวิเคราะห์ข้อมูลคดีในรูปแบบที่แม่นยำและรวดเร็ว (๒) การนำเทคโนโลยี OCR ที่เหมาะสมกับเอกสารคดีปกครอง เสริมการแปลงข้อมูลจากเอกสารกระดาษเป็นดิจิทัล เพื่อให้บริการแก่ประชาชนและช่วยในการพิจารณาพิพากษาคดี ช่วยลดภาระงานที่ซ้ำซ้อน และเพิ่มความคล่องตัวในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ (๓) การพัฒนาแพลตฟอร์มด้าน NLP และ Speech & Text Understanding ที่เกี่ยวข้องกับภาษาพูดและภาษาเขียนรองรับในบริบทของศาลปกครอง เพื่อช่วยให้การเข้าถึงข้อมูลและความรู้ทางกฎหมายสำหรับประชาชนง่ายและเข้าใจได้มากขึ้น (๔) การทดสอบและใช้งานเทคโนโลยีต้นแบบจากเนคเทค สวทช. สำหรับการประยุกต์ใช้กับข้อมูลของศาลปกครองในการให้บริการประชาชน หน่วยงานของรัฐ และสนับสนุนการพิจารณาพิพากษาคดีของตุลาการศาลปกครอง และ (๕) การพัฒนาทักษะ ศักยภาพบุคลากรของทั้ง

^{๗๔} ข้อมูลจาก <https://www.ago.go.th/151067-511/> และ <https://www.nectec.or.th/news/news-pr-news/ago-visit2024.html>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘

สองหน่วยงาน เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยี AI อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ สำนักงานศาลปกครองมีความมุ่งหมายในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อใช้สนับสนุนกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีปกครอง การบริหารจัดการองค์กร การบริการให้แก่ประชาชนด้วยระบบดิจิทัล รวมถึงการพัฒนาบุคลากรเพื่อขับเคลื่อนการเป็นศาลปกครองอิเล็กทรอนิกส์ที่สมบูรณ์ในปี พ.ศ. ๒๕๗๐ และเป็นศาลปกครองอัจฉริยะ (Smart Admin Court) ในปี พ.ศ. ๒๕๗๕ ที่จะอำนวยความสะดวก ยุติธรรม สร้างระบบในการพิจารณาคดีด้วยความเป็นธรรม รวดเร็ว ทันสมัย เสริมสร้างธรรมาภิบาลในสังคมด้วยมาตรฐานที่เป็นสากล เพื่อส่งมอบการบริการที่ดีที่สุด และสร้างประโยชน์ให้แก่ประชาชนได้อย่างแท้จริง^{๗๕}

(๒) เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ด้านกระบวนการยุติธรรมที่นำมาปรับใช้ในปัจจุบัน

(๒.๑) ระบบ AI Chatbot “พี่คุ้มครอง” เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เพื่อการให้คำปรึกษาทางกฎหมาย ตลอด ๒๔ ชั่วโมง ของกระทรวงยุติธรรม

กระทรวงยุติธรรม โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้ดำเนินการจัดทำระบบ AI Chatbot “พี่คุ้มครอง” เพื่อให้บริการด้านคำปรึกษาทางกฎหมายในการคุ้มครองและช่วยเหลือเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการที่สำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ (๑) ให้คำปรึกษาทางกฎหมายและคุ้มครองสิทธิประชาชน ตลอด ๒๔ ชั่วโมง (๒) ใช้ภาษาที่เข้าใจและรองรับภาษาท้องถิ่นรูปแบบต่าง ๆ และ (๓) มุ่งเน้นการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ ทั้งนี้ ระบบดังกล่าวจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและคำแนะนำเบื้องต้นเกี่ยวกับสิทธิและการขอรับความช่วยเหลือทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของตนเอง ผ่านแอปพลิเคชันไลน์ ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน ซึ่งจะครอบคลุมสาระสำคัญในประเด็นต่าง ๆ เช่น การเยียวยาผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา การคุ้มครองพยาน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายอาญา กฎหมายอิสลาม หรือกฎหมายอื่น ๆ เป็นต้น โดยสามารถแอด Line ID: @rlpd เพื่อเป็นเพื่อนกับ “พี่คุ้มครอง” ได้ ตลอด ๒๔ ชั่วโมง^{๗๖}

(๒.๒) ระบบการตรวจสอบภาพถ่ายใบหน้าบุคคลจากระบบตรวจสอบข้อมูลทะเบียนราษฎร ของสำนักงานอัยการสูงสุด

สำนักงานอัยการสูงสุด โดยสำนักเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ได้ดำเนินการจัดทำระบบการตรวจสอบภาพถ่ายใบหน้าบุคคลจากระบบตรวจสอบข้อมูลทะเบียนราษฎร (OAG-LINKAGE2) เพื่อใช้เพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและความถูกต้องแม่นยำของข้อมูล รวมทั้งเป็นการยืนยันตัวตนและเพิ่มความปลอดภัยส่วนบุคคลในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เป็นความร่วมมือระหว่างสำนักงานอัยการสูงสุดกับกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีการ login

^{๗๕}ข้อมูลจาก <https://www.thairath.co.th/news/local/2866087> และ <https://www.nectec.or.th/news/news-pr-news/2025mou-admincourt.html>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๘

^{๗๖}ข้อมูลจาก <https://www.gcc.go.th/2025/06/05/กระทรวงยุติธรรม-เปิดตัว-2/>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๘

ผ่านแอปพลิเคชัน “ThalD” ซึ่งระบบดังกล่าวสามารถตรวจสอบความถูกต้องของตัวตนสำหรับบุคคลผู้เกี่ยวข้องในคดีต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ รวมทั้งสามารถพิมพ์ข้อมูลเป็นรายงานประกอบสำนวนคดีที่เกี่ยวข้องได้อีกด้วย

(๒.๓) การพัฒนาระบบ AI เพื่อรองรับการบันทึกคำเบิกความพยานด้วยภาพและเสียง (e-Hearing) ของศาลยุติธรรม

ศาลยุติธรรมได้ดำเนินการนำเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่โดยเฉพาะระบบ AI มาประยุกต์ใช้และพัฒนาเข้ากับระบบบันทึกคำเบิกความพยานด้วยภาพและเสียง (e-Hearing) เพื่อยกระดับและเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชน โดยได้ดำเนินการภายใต้ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการบันทึกคำเบิกความพยานในคดีอาญาโดยใช้วิธีการบันทึกลงในวัสดุซึ่งสามารถถ่ายทอดออกเป็นภาพและเสียง พ.ศ. ๒๕๖๔ ทั้งนี้ การพัฒนาระบบ AI ดังกล่าวจะช่วยให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และเพิ่มประสิทธิภาพในการรับฟังพยานหลักฐานอันเป็นหลักประกันให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลเป็นไปด้วยความเที่ยงธรรมและสามารถตรวจสอบถึงความถูกต้องได้ สำนักงานศาลยุติธรรมได้ดำเนินการจัดทำโครงการ e-Hearing Design-Lab เพื่อระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในการพัฒนา ปรับปรุง เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายความ เจ้าหน้าที่หน้าบัลลังก์ และประชาชน ร่วมให้ข้อคิดเห็น ในการศึกษาแนวทางการแก้ไขและพัฒนา ระบบ e-Hearing โดยมีสถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพย์สินทางปัญญา สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ และสำนักเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนการดำเนินการ รวมทั้งได้มีการแต่งตั้ง “คณะทำงานพัฒนาระบบบันทึกคำพยานด้วยภาพและเสียงในห้องพิจารณาคดี” เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๖ ซึ่งมีหน้าที่และอำนาจในการศึกษา วิเคราะห์ รูปแบบ แนวทางมาตรการ ปัญหาข้อขัดข้องทางกฎหมาย ระเบียบ และเทคโนโลยีเกี่ยวกับระบบบันทึกคำพยานด้วยภาพหรือเสียง ซึ่งคณะทำงานดังกล่าวได้มีการศึกษาระบบการใช้ปัญญาประดิษฐ์ถอดเสียงเป็นข้อความ (Speech-to-text AI) และศึกษาระบบแปลภาษา Google translate cloud และ AI ถอดเสียงเป็นข้อความ เช่น Gowajee หรือแอป PARTY ซึ่งผลของการศึกษาข้างต้นจะได้นำมาใช้จัดหาเทคโนโลยีในการเพิ่มประสิทธิภาพระบบ e-Hearing ให้มีความสะดวกต่อการเข้าถึง ครอบคลุมผู้ใช้งาน และสามารถถอดเสียงเป็นข้อความได้อย่างแม่นยำและมีมาตรฐาน^{๗๗}

(๒.๔) การพัฒนาและยกระดับกล้อง AI CCTV เพื่อการตรวจจับและกำหนดโทษปรับแก่ผู้ขับขี่จักรยานยนต์ที่ฝ่าฝืนกฎหมายจราจรภายในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานครได้ดำเนินการจัดทำมาตรการเพื่อแก้ไขพฤติกรรมรถจักรยานยนต์ของผู้ใช้รถจักรยานยนต์ที่ฝ่าฝืนกฎหมายจราจรโดยใช้ระบบกล้อง CCTV ร่วมกับเทคโนโลยี AI ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ตรวจจับผู้กระทำความผิดตามกฎหมายจราจรในกรณีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การฝ่าฝืนขับซี้รถจักรยานยนต์บนทางเท้า การฝ่าฝืนสัญญาณไฟจราจร การจอดรถคร่อมทางม้าลาย หรือการขับซี้ย้อนศร

^{๗๗} ข้อมูลจาก <https://today.line.me/th/v3/article/EX5O1Gn>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๘

เป็นต้น โดยกรณีการฝ่าฝืนข้อห้ามการจราจรยานยนต์บนทางเท้าจะมีโทษปรับตามมาตรา ๑๗^{๗๘} และมาตรา ๕๖^{๗๙} แห่งพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ กำหนดเป็นความผิดทางพินัยต้องชำระค่าปรับเป็นพินัยไม่เกินห้าพันบาท ทั้งนี้ การพัฒนาและยกระดับกล้อง AI CCTV จะมีประโยชน์ในการลดอัตราค่าปรับใช้เจ้าหน้าที่เทศกิจ เป็นการหลีกเลี่ยงการกระทบกระทั่งระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชน และสามารถบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้อย่างชัดเจนและแม่นยำ โดยในระยะแรกเริ่มกรุงเทพมหานครได้กำหนดจุดนำร่องในการติดตั้งกล้อง AI CCTV เพื่อเก็บข้อมูลด้านต่าง ๆ จำนวน ๕ จุด ได้แก่ (๑) ปากซอยรัชดาภิเษก ๓๖ (ซอยเสือใหญ่อุทิศ เขตจตุจักร) (๒) หน้าโรงเรียนนิเวศน์วารินทร์ (เขตบางเขน) (๓) ปากซอยเพชรเกษม ๒๘ (เขตภาษีเจริญ) (๔) หน้า สถานีบริการน้ำมัน ปตท. เทพารักษ์ (เขตบางเขน) และ (๕) ปากซอยเพชรบุรี ๙ (เขตราชเทวี) ต่อมา กรุงเทพมหานครได้ดำเนินการขยายเขตพื้นที่การติดตั้งกล้อง AI CCTV เป็นจำนวน ๑๐๐ จุด เมื่อเดือนกันยายน ๒๕๖๖ ซึ่งกล้อง AI CCTV นั้น จะเชื่อมโยงกับกล้อง CCTV อื่น ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อตรวจสอบและบันทึกป้ายทะเบียนรถ โดยเชื่อมโยงข้อมูลไปยังส่วนกลาง ได้แก่ สำนักเทศกิจ กรุงเทพมหานคร เพื่อออกใบตักเตือน ครั้งที่ ๑ ภายใน ๑๕ วัน กรณีที่ยังไม่จ่ายค่าปรับก็จะส่งใบตักเตือน ครั้งที่ ๒ ภายใน ๑๕ วัน รวมเป็นระยะเวลา ๓๐ วัน หากภายใน ๓๐ วัน ยังไม่มีการชำระค่าปรับ ก็จะส่งเรื่องต่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งได้ประสานความร่วมมือกับกรมการขนส่งทางบกอยู่แล้ว เพื่อให้ผู้กระทำความผิดต้องดำเนินการจ่ายค่าปรับก่อนที่จะดำเนินการต่อทะเบียนรถจักรยานยนต์หรือรถยนต์ให้แก่ผู้กระทำความผิด ทั้งนี้ ในอนาคตกรุงเทพมหานครจะดำเนินการจัดทำบันทึกข้อตกลงในเรื่องดังกล่าวกับกรมการขนส่งทางบกต่อไป^{๘๐}

๓.๓ ความรับผิดชอบการใช้ AI ด้านกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน

ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายว่าด้วยการกำกับดูแลและการกำหนดความรับผิดชอบจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เป็นการเฉพาะโดยตรง ซึ่งเมื่อมีความเสียหายจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เกิดขึ้นกรณีจะนำหลักกฎหมายทั่วไปและกฎหมายเฉพาะเรื่องมาปรับใช้โดยมีการพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นรายกรณีไป กล่าวคือ เมื่อมีความเสียหายจากการกระทำละเมิดเกิดขึ้นกรณี

^{๗๘}มาตรา ๑๗ ห้ามมิให้ผู้ใด

(๑) กระทำด้วยประการใด ๆ ให้ทางเท้าชำรุดเสียหาย

(๒) จอดหรือขับซึ่รถยนต์ รถจักรยานยนต์ หรือล้อเลื่อน บนทางเท้า เว้นแต่เป็นการจอดหรือขับซึ่เพื่อเข้าไปในอาคารหรือมีประกาศของเจ้าพนักงานจราจรผ่อนผันให้จอดหรือขับซึ่ได้

^{๗๙}มาตรา ๕๖ ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๑๐ วรรคหนึ่ง มาตรา ๑๒ มาตรา ๑๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๑๗ หรือมาตรา ๑๘ มีความผิดทางพินัยต้องชำระค่าปรับเป็นพินัยไม่เกินห้าพันบาท*

[*มาตรา ๓๙ แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการปรับเป็นพินัย พ.ศ. ๒๕๖๕ บัญญัติให้เปลี่ยนความผิดอาญาที่มีโทษปรับสถานเดียวเป็นความผิดทางพินัย และให้ถือว่าอัตราโทษปรับอาญาเป็นอัตราค่าปรับเป็นพินัย]

^{๘๐}ข้อมูลจาก <https://www.ryt9.com/s/prg/3433633>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๘

ดังกล่าวจะพิจารณาตามหลักกฎหมายทั่วไป ได้แก่ มาตรา ๔๒๐^{๘๑} หรือมาตรา ๔๓๗^{๘๒} แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งในทางพยานหลักฐานย่อมต้องมีประเด็นที่ต้องพิสูจน์เกี่ยวกับความเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์นั้น หรือกรณีที่เกิดความเสียหายจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่ไม่ได้มาตรฐานหรือไม่มีความปลอดภัยจากการใช้บริการและเกิดความเสียหายส่งผลกระทบต่อเป็นวงกว้างก็สามารถฟ้องร้องเป็นคดีแพ่งได้ตามพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. ๒๕๕๑^{๘๓} นอกจากนี้ ในกรณีที่มีการนำเข้าสู่ข้อมูลส่วนบุคคลโดยปราศจากความยินยอมของเจ้าของข้อมูลนั้นหรือการกระทำที่เป็นการละเมิดต่อสิทธิความเป็นส่วนตัวจากการใช้ข้อมูลโดยมิได้รับอนุญาตจากเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลนั้นก็สามารถนำพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒^{๘๔} มาปรับใช้ได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอยู่ระหว่างดำเนินการจัดทำและเสนอร่างกฎหมายเกี่ยวกับการกำกับดูแลและการกำหนดความรับผิดจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์อย่างเป็นรูปธรรม โดยในระหว่างนี้ภาครัฐได้ตระหนักและเล็งเห็นถึงความสำคัญในการส่งเสริม สนับสนุน และการกำกับดูแลเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ รวมทั้งคำนึงถึงความเสี่ยงในรูปแบบต่าง ๆ ของการใช้บริการเกี่ยวกับเทคโนโลยีดังกล่าวเช่นกัน สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม จึงดำเนินการใช้มาตรการทางบริหารในการกำหนดแนวปฏิบัติ (Guideline) และการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะด้านในการกำกับดูแลเพื่อให้การนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาใช้ประโยชน์นั้นมีความน่าเชื่อถือ ปลอดภัย และเกิดประโยชน์กับสังคมโดยรวม ซึ่งมีรายละเอียดโดยสังเขป ดังนี้

(๑) การออกเอกสารแนวปฏิบัติจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ (Thailand AI Ethics Guideline) ประกอบด้วย หลักการสำคัญและแนวทางปฏิบัติซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน กล่าวคือ ส่วนหนึ่ง หลักการทางจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ เป็นการกำหนดหลักการเพื่อให้ผู้กำกับดูแล ผู้วิจัย ผู้ออกแบบ ผู้พัฒนา ผู้ให้บริการปัญญาประดิษฐ์ และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ รับทราบถึงสิทธิ หน้าที่และความเสี่ยงจากการใช้บริการเกี่ยวกับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ โดยคำนึงถึงหลักการสำคัญ ๖ ประการ ได้แก่ ๑) ความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Competitiveness and

^{๘๑}มาตรา ๔๒๐ ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น

^{๘๒}มาตรา ๔๓๗ บุคคลใดครอบครองหรือควบคุมดูแลยานพาหนะอย่างใด ๆ อันเดินด้วยกำลังเครื่องจักรกล บุคคลนั้นจะต้องรับผิดชอบเพื่อการเสียหายอันเกิดแต่ยานพาหนะนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการเสียหายนั้นเกิดแต่เหตุสุดวิสัย หรือเกิดเพราะความผิดของผู้ต้องเสียหายนั่นเอง

ความข้อนี้ให้ใช้บังคับได้ตลอดถึงบุคคลผู้มีไว้ในครอบครองของตนซึ่งทรัพย์สินอันเป็นของเกิดอันตรายได้โดยสภาพ หรือโดยความมุ่งหมายที่จะใช้ หรือโดยอาการกลไกของทรัพย์สินนั้นด้วย

^{๘๓}พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. ๒๕๕๑ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๒๕ ตอนที่ ๓๖ ก ลงวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑

^{๘๔}พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๖๙ ก ลงวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๒

Sustainability Development) ๒) ความสอดคล้องกับกฎหมายจริยธรรมและมาตรฐานสากล (Law Ethics and International Standards) ๓) ความโปร่งใสและการรับผิดชอบต่อ (Transparency and Accountability) ๔) ความมั่นคงปลอดภัยและความเป็นส่วนตัว (Security and Privacy) ๕) ความเท่าเทียม หลากหลาย ครอบคลุม และเป็นธรรม และ ๖) ความน่าเชื่อถือ (Reliability) และ ส่วนที่สอง แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ เป็นการกำหนดกรอบและข้อปฏิบัติเพื่อให้ “หน่วยงานของรัฐและหน่วยงานกำกับดูแล” สามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย และมาตรฐานการสนับสนุนองค์ความรู้และทักษะการตรวจสอบ การประเมินความเสี่ยง การสนับสนุนงานวิจัย และพัฒนา การสร้างความร่วมมือ และการเฝ้าระวัง ติดตาม การทบทวนและปรับปรุง รวมทั้งเพื่อให้ “ผู้วิจัย ผู้ออกแบบ ผู้พัฒนา และผู้ให้บริการ” สามารถใช้เป็นแนวทางในการวางแผนหรือกำหนด มาตรการการออกแบบและพัฒนา การพัฒนาความรู้ ทักษะ ความตระหนักรู้ การทบทวน และปรับปรุง การประเมินความเสี่ยง การนำไปใช้ การสร้างความมีส่วนร่วม และการเฝ้าระวัง ติดตาม^{๘๕}

(๒) การออกแนวทางการประยุกต์ใช้ Generative AI อย่างมีธรรมาภิบาลสำหรับองค์กร (Generative AI Governance Guideline for Organizations) เนื่องจาก Generative AI เป็น AI ประเภทหนึ่งที่ได้รับการพัฒนาทางเทคโนโลยีให้สามารถสร้างเนื้อหาใหม่ได้ในหลากหลายรูปแบบ เช่น ข้อความ ภาพ วิดีโอ ซอร์สโค้ด หรือรูปแบบอื่น ตามข้อความหรือคำสั่ง (Prompt) ที่มนุษย์เป็นผู้กำหนด มีความแตกต่างจาก AI แบบเดิม ที่ถูกออกแบบมาเพื่อใช้ในการคาดการณ์การประเมิน หรือการให้คำแนะนำ บนพื้นฐานของข้อมูลที่ได้รับหรือการนำเข้าข้อมูลเท่านั้น ดังนั้น แนวทางการประยุกต์ใช้ Generative AI อย่างมีธรรมาภิบาลสำหรับองค์กร จึงเป็นการกำหนดแนวทางการกำกับดูแลการประยุกต์ใช้ Generative AI เพื่อให้เกิดความชัดเจนและสอดคล้องกับเป้าหมายที่องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้กำหนดไว้ โดยมีการกำหนดแนวทางการดำเนินการ ๕ ส่วนสำคัญ ได้แก่ ๑) การทำความเข้าใจ Generative AI ๒) ประโยชน์ และข้อจำกัดของ Generative AI ๓) ความเสี่ยงของ Generative AI ๔) แนวทางการนำ Generative AI มาประยุกต์ใช้ และ ๕) ข้อพิจารณาสำหรับการประยุกต์ใช้ Generative AI อย่างมีธรรมาภิบาล^{๘๖}

(๓) การจัดตั้งศูนย์ธรรมาภิบาลปัญญาประดิษฐ์ (AI Governance Clinic (AIGC)) สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ETDA) ซึ่งเป็นหน่วยงานในการกำกับดูแลของกระทรวงดิจิทัล เพื่อเศรษฐกิจและสังคมได้ดำเนินการจัดตั้ง “ศูนย์ธรรมาภิบาลปัญญาประดิษฐ์ (AI Governance Clinic (AIGC))” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานและการประยุกต์ใช้ประโยชน์ จากเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์อย่างมีความรับผิดชอบ ทั้งนี้ ศูนย์ AIGC จะเป็นแหล่งในการรวบรวมความรู้ และผู้เชี่ยวชาญด้านธรรมาภิบาล AI จากประเทศชั้นนำทั่วโลก โดยศูนย์ AIGC จะมุ่งเน้นขับเคลื่อนงานด้าน

^{๘๕}ข้อมูลจาก chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www. etda.or.th/getattachment/9d370f25-f37a-4b7c-b661-48d2d730651d/Digital-Thailand-AI-Ethics-Principle-and-Guideline.pdf.aspx?lang=th-TH, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๘

^{๘๖}ข้อมูลจาก chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https:// library. ipst.ac.th/wp-content/uploads/2024/10/GenerativeAIGovernanceGuideline_Vol1_AIGC.pdf, สืบค้น เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๘

AI Governance ใน ๔ มิติ ได้แก่ ๑) การพัฒนากรอบ AI Governance ๒) การให้คำปรึกษาด้าน AI ให้กับ
องค์กรต่าง ๆ ๓) การพัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ รวมทั้งผลงานวิจัย และ ๔) การสร้างเครือข่าย
ผู้เชี่ยวชาญทั้งในประเทศและต่างประเทศ^{๘๗}

^{๘๗} ข้อมูลจาก chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/ <https://www.ai.in.th/wp-content/uploads/2023/08/AI-Thailand-Annual-2023-1.pdf> (หน้า ๓๐), สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๘

๔.

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

๔.๑ บทสรุป

บทบาทและความรับผิดชอบของการใช้ AI ในกระบวนการยุติธรรมในต่างประเทศและของประเทศไทยมีลักษณะเด่นและความท้าทายทั้งที่ถือเป็นจุดร่วมและแตกต่างของแต่ละประเทศ โดยสรุปได้ดังนี้

สหภาพยุโรป

AI ถือว่าได้เข้ามาพลิกโฉมกระบวนการยุติธรรม ทั้งในด้านการเพิ่มประสิทธิภาพ ความรวดเร็ว และความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนมาก มีการใช้งานที่ครอบคลุมหลายมิติทั้งในการบังคับใช้กฎหมาย การช่วยวิเคราะห์หลักฐานดิจิทัลและพันธุกรรม (DNA) การระบุตำแหน่งผู้ก่อเหตุ การตรวจจับใบหน้าที่จากภาพคุณภาพต่ำ และป้องกันอาชญากรรมเชิงรุกผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่เพื่อระบุรูปแบบ แนวโน้ม การประเมินความเสี่ยง และคาดการณ์อาชญากรรม รวมทั้ง การประเมินความเสี่ยงของการกระทำผิดซ้ำ เพื่อจัดสรรทรัพยากรของเจ้าพนักงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านกระบวนการพิจารณาคดี AI ได้ลดภาระงานของศาลที่แออัดให้คลายลง ช่วยในการวิจัยกฎหมาย วิเคราะห์เอกสารทางกฎหมายที่มีจำนวนมาก และให้คำแนะนำในการพิจารณาคดีและกำหนดโทษ เช่น การตัดสินใจเกี่ยวกับการประกันตัว การจำคุก นอกจากนี้ ยังมีการใช้งานอื่นที่น่าสนใจในการตรวจจับการฉ้อโกง ระบบความปลอดภัยการจราจร และการวินิจฉัยทางนิติเวช

ในส่วนของความรับผิดชอบและการกำกับดูแลของสหภาพยุโรปได้ก้าวไปไกลกว่าการยอมรับการใช้งาน AI โดยให้ความสำคัญกับการสร้างกรอบการกำกับดูแลที่ครอบคลุมและเข้มงวด สะท้อนความเข้าใจว่า AI แม้มีประโยชน์มหาศาล แต่การใช้งานที่ปราศจากการกำกับดูแลอาจก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อสิทธิขั้นพื้นฐานและหลักนิติธรรม เช่น อคติทางอัลกอริทึม การเลือกปฏิบัติ การละเมิดความเป็นส่วนตัว และ AI Hallucinations หรือ การสร้างข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง สหภาพยุโรปจึงให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลระหว่างนวัตกรรมกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ

สำหรับกรอบกฎหมายและจริยธรรมของสหภาพยุโรปที่สำคัญมีดังนี้

กรอบอนุสัญญาของสภายุโรปว่าด้วยปัญหาประติษฐ์ สิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย และหลักนิติธรรม เป็นสนธิสัญญาผูกพันทางกฎหมายระหว่างประเทศฉบับแรกในสาขานี้ที่กำหนดให้กิจกรรมในวงจรชีวิตของ AI ต้องสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเท่าเทียม การไม่เลือกปฏิบัติ ความเป็นส่วนตัว ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความน่าเชื่อถือ และนวัตกรรมที่ปลอดภัย เป็นต้น

รัฐบัญญัติปัญหาประติษฐ์ของสหภาพยุโรป (EU AI Act) เป็นกฎหมายฉบับแรกของโลกที่มุ่งกำกับดูแล AI โดยเฉพาะ มีผลบังคับใช้ตั้งแต่เดือนมิถุนายน ๒๕๖๗ และใช้แนวทางที่อิงตามความระดับความเสี่ยง ตั้งแต่ระดับความเสี่ยงที่ยอมรับไม่ได้ เป็นระดับที่ต้องห้ามเด็ดขาด จนถึงระดับความเสี่ยงน้อยที่สุด ที่ไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎหมาย กฎหมายฉบับนี้ยังขยายผลการบังคับใช้นอกอาณาเขตไปถึงผู้ให้บริการหรือผู้พัฒนา AI ที่ทำการตลาดหรือใช้งานในสหภาพยุโรป

กรอบความรับผิดชอบของปัญญาประดิษฐ์ (AI Liability Framework) ที่มุ่งแก้ไขปัญหาคือ ความรับผิดชอบสำหรับความเสียหายที่เกิดจากระบบ AI เพื่อให้มั่นใจว่าผู้เสียหายจะได้รับการคุ้มครอง

คำสั่งความรับผิดชอบของผลิตภัณฑ์ฉบับปรับปรุง (Revised Product Liability Directive) ซึ่งขยายคำจำกัดความของ “ผลิตภัณฑ์” ให้ครอบคลุมซอฟต์แวร์และระบบ AI อย่างชัดเจน และกำหนดความรับผิดโดยเคร่งครัดสำหรับผลิตภัณฑ์ที่มีข้อบกพร่อง รวมทั้งขยายเกณฑ์ของ “ข้อบกพร่อง” และ “ความเสียหาย” ให้รวมถึงความเสียหายทางจิตใจและข้อมูล และลดภาระการพิสูจน์สำหรับโจทก์โดยการสร้างข้อสันนิษฐานของข้อบกพร่องและความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ

ร่างคำสั่งความรับผิดชอบของปัญญาประดิษฐ์ (AI Liability Directive) แสดงถึงความพยายามที่มุ่งเน้นไปที่ความรับผิดทางแพ่งที่ไม่ได้เกิดจากสัญญาสำหรับความเสียหายที่เกิดจาก AI โดยเสนอ การสันนิษฐานสาเหตุที่สามารถหักล้างได้ เพื่อลดภาระการพิสูจน์ให้ผู้เสียหาย เป็น “กล่องดำ” ของ AI นั้นเอง

นอกจากที่กล่าวแล้ว สหภาพยุโรปยังมีหลักการและแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมอื่น เช่น กฎบัตรจริยธรรมยุโรปว่าด้วยการใช้ AI ในระบบยุติธรรม ซึ่งเน้นหลักการเคารพสิทธิขั้นพื้นฐาน การไม่เลือกปฏิบัติ คุณภาพและความปลอดภัย ความโปร่งใส และการควบคุมโดยผู้ใช้ รวมถึง แนวทางจริยธรรมสำหรับ AI ที่น่าไว้วางใจ ที่เน้นการควบคุมและกำกับดูแลโดยมนุษย์ ความแข็งแกร่งทางเทคนิค ความโปร่งใส และความรับผิดชอบ โดยยืนยันว่า AI ควรเป็นเครื่องมือที่เสริมสร้างกระบวนการยุติธรรม ไม่ใช่มาแทนที่การตัดสินใจของมนุษย์

จะเห็นว่า โดยภาพกว้างแล้ว สหภาพยุโรปเป็นผู้บุกเบิกในการสร้างกรอบกฎหมายและจริยธรรมที่ครอบคลุม เพื่อให้มั่นใจว่าการพัฒนาและการนำ AI มาใช้เป็นไปอย่างปลอดภัย เคารพสิทธิขั้นพื้นฐาน และเสริมสร้างความไว้วางใจในระบบยุติธรรม

สหราชอาณาจักร

ในสหราชอาณาจักร AI มีบทบาทในกระบวนการยุติธรรมโดยมีลักษณะเด่นในเรื่องของระบบ eJudiciary และ Copilot Chat โดยระบบ eJudiciary ซึ่งเป็นระบบดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการทำงานของบุคลากรในสายงานตุลาการ และอนุญาตให้ใช้งาน Copilot Chat ซึ่งเป็นเครื่องมือ Generative AI ที่ติดตั้งบนอุปกรณ์ของศาล เพื่ออำนวยความสะดวกในการทำงานของผู้พิพากษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง โดย AI ถูกมองว่าเป็นโอกาสสำคัญในการช่วยแก้ไขปัญหาคือความต้องการที่เพิ่มขึ้นและการขาดแคลนบุคลากรในระบบยุติธรรม อย่างไรก็ตาม AI ถือเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนการทำงาน ไม่ใช่การเข้ามาทดแทนหรือแทนที่มนุษย์ การตัดสินใจในขั้นสุดท้ายยังคงเป็นของมนุษย์ AI ยังมีประโยชน์ในงานบริหารจัดการเกี่ยวกับการสนับสนุนด้านเอกสาร โดยมีข้อจำกัดในการวิจัยและวิเคราะห์ทางกฎหมายที่สหราชอาณาจักรไม่แนะนำให้ใช้ AI สำหรับการค้นคว้าข้อมูลทางกฎหมายใหม่ที่ไม่สามารถตรวจสอบได้ หรือการวิเคราะห์ทางกฎหมายที่ซับซ้อน เนื่องจากอาจไม่น่าเชื่อถือหรือสร้างข้อมูลที่ผิดพลาดได้

ในส่วนของความรับผิดชอบของ AI และผู้ใช้งานในกระบวนการยุติธรรม สหราชอาณาจักรมีแนวปฏิบัติที่ครอบคลุมโดยได้ออก แนวปฏิบัติการใช้งานปัญญาประดิษฐ์ สำหรับงานด้านตุลาการ (Artificial Intelligence (AI): Guidance for Judicial Office Holders) เพื่อกำหนดกรอบแนวทางการใช้ AI อย่างปลอดภัยและมีความรับผิดชอบ ในส่วนของความรับผิดชอบส่วนบุคคล ผู้ดำรง

ตำแหน่งตุลาการยังต้องมีความรับผิดชอบเป็นการส่วนตัวต่อเนื้อหาที่ตนได้เผยแพร่และข้อมูลทุกอย่างที่ได้รับจาก AI จะต้องได้รับการตรวจสอบความถูกต้องก่อนนำมาใช้เสมอ เนื่องจาก AI อาจสร้างข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง ไม่ครบถ้วน ทำให้เข้าใจผิด หรือสร้างกรณีตัวอย่างที่ใช้อ้างอิงทางกฎหมายที่ไม่มีอยู่จริง

ในด้านความปลอดภัย สหราชอาณาจักรคำนึงถึงการรักษาความลับและความเป็นส่วนตัว โดยมีการห้ามนำข้อมูลส่วนตัวหรือความลับเข้าสู่ระบบ AI Chatbot สาธารณะ เพราะข้อมูลอาจถูกเผยแพร่ออกไปได้ การใช้ Copilot Chat ผ่านระบบ eJudiciary ที่มีการลงชื่อเข้าใช้บัญชีจะช่วยให้ข้อมูลที่ป้อนเข้าไปไม่ถูกเผยแพร่ต่อสาธารณะ มีการตระหนักถึงอคติและความผิดพลาด โดยผู้ใช้งานต้องตระหนักว่า AI อาจให้ข้อมูลที่มีอคติจากชุดข้อมูลที่ฝึกอบรม และอาจแสดงลักษณะที่บ่งชี้ว่าเนื้อหาถูกสร้างโดย AI เอง เป็นการอ้างอิงคดีที่มีเนื้อหาที่ดูดีแต่ผิดพลาด ในด้านมาตรการด้านความปลอดภัย มีการวางแผนทางให้ใช้อุปกรณ์และอีเมลของศาลในการเข้าถึง AI เพื่อรักษาความปลอดภัย และหลีกเลี่ยงการใช้บริการ AI ของบริษัทบุคคลที่สามที่ไม่น่าเชื่อถือ มีการลงโทษผู้ที่นำข้อมูลเท็จเข้าสู่ศาล มีคดีตัวอย่างที่ได้รับความสนใจคือ ผู้พิพากษาในสหราชอาณาจักรได้ตัดสินนายความที่ใช้ Generative AI ในการอ้างอิงคำพิพากษาที่ไม่มีอยู่จริง โดยอาจถือเป็นการละเมิดอำนาจศาลเพราะเป็นการชักจูงศาลไปในทางที่ผิด และอาจต้องรับผิดชอบทางอาญาจากข้อหาบิดเบือนกระบวนการยุติธรรมด้วย

นอกจากนี้ เมื่อปี ค.ศ. ๒๐๒๔ ที่ผ่านมามีการจัดตั้ง Justice AI Unit ในกระทรวงยุติธรรม เป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบภารกิจในการขับเคลื่อนการใช้ AI อย่างปลอดภัย มีความรับผิดชอบ และเหมาะสม รวมถึงส่งเสริมหลักการจริยธรรมของ AI และสนับสนุนบุคลากรให้มีความรู้และการฝึกอบรมการใช้ AI ได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

จีน

บทบาทของปัญญาประดิษฐ์ หรือ AI ในกระบวนการยุติธรรมในจีนได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยรัฐบาลได้เผยแพร่ *แผนพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ (AIDP)* ในปี ค.ศ. ๒๐๑๗ ซึ่งมีเป้าหมายให้จีนเป็นศูนย์กลางนวัตกรรม AI ของโลกภายในปี ค.ศ. ๒๐๓๐ และได้มุ่งเน้นการนำ AI มาใช้ในการกำกับดูแลสมัยใหม่ (e-governance) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแนวคิด ศาลอัจฉริยะ (Smart Courts) ซึ่งเป็นการนำ AI มาใช้จัดการปัญหาการขาดแคลนผู้พิพากษาและปริมาณคดีที่เพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล

ในส่วนบทบาทของ AI ในกระบวนการยุติธรรมของจีน นั้น AI ถูกนำมาประยุกต์ใช้ ในหลายด้านเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดภาระงานของบุคลากรในระบบยุติธรรม กล่าวโดยสังเขปได้ดังนี้

การช่วยผู้พิพากษาศักดิ์สิทธิ์ มีการใช้ AI ช่วยในการรวบรวมพยานหลักฐาน การวิเคราะห์คดี การอ่านเอกสารทางกฎหมาย การจำแนกคดีตามความซับซ้อน การประเมินหลักฐาน วิเคราะห์ความไม่สอดคล้องของหลักฐาน ตรวจสอบเงื่อนไขการพิพากษาและแนะนำระดับโทษ ที่น่าสนใจคือ ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๒๐๒๒ ศาลสูงปักกิ่งได้กำหนดให้ผู้พิพากษาต้องปรึกษาผลวิเคราะห์ของ AI ในทุกคดี และต้องชี้แจงเป็นลายลักษณ์อักษรหากไม่เห็นด้วย

การเพิ่มประสิทธิภาพงานธุรการและการบริการ AI ถูกนำมาใช้ในระบบช่วยเหลือด้านเอกสาร (AI clerical assistive systems) เช่น การแปลงเอกสารเป็นข้อความดิจิทัล (OCR) การรู้จำเสียงอัตโนมัติ (ASR) การประมวลผลภาษาธรรมชาติ (NLP) เพื่อสร้างบันทึกข้อความอัตโนมัติ ช่วยลดเวลาและภาระงานซ้ำซ้อน มีแพลตฟอร์ม “China Judgments Online” สำหรับเผยแพร่คำพิพากษา มีระบบ

แนะนำคดีคล้ายคลึง (Similar Case Intelligent Recommendation System) และ China Justice Big Data Service Platform มีการพัฒนา “Mobile Court” สำหรับการยื่นฟ้องคดีและไกล่เกลี่ยผ่านแอปพลิเคชัน และใช้เทคโนโลยีบล็อกเชนในการจัดเก็บหลักฐานเพื่อเพิ่มความโปร่งใส

การจัดตั้ง ศาลอินเทอร์เน็ต (Internet Courts) ในเมืองใหญ่ ๓ แห่ง ที่หางโจว ปักกิ่ง และกว่างโจว เพื่อพิจารณาข้อพิพาทออนไลน์โดยเฉพาะ โดยดำเนินการกระบวนการทั้งหมดทางออนไลน์ ตั้งแต่การลงทะเบียน การนำเสนอหลักฐาน การพิจารณาพิพากษาคดี ไปจนถึงการบังคับคดี รวมถึงระบบ อัยการอัจฉริยะ (Smart Prosecution) ที่สำนักงานอัยการสูงสุดของจีนได้ส่งเสริมการใช้ AI เพื่อปรับปรุงการทำงาน โดยมีการนำ AI มาใช้ในการแนะนำการทำงาน กำกับดูแลการพิจารณาคดี และมี “อัยการเอไอ” (AI Prosecutor) ที่สำนักงานอัยการประชาชนเขตผู่ตง นครเซี่ยงไฮ้ ซึ่งใช้ AI ในการคัดกรองและวินิจฉัยข้อกล่าวหาทางอาญาเบื้องต้นด้วยความแม่นยำสูงถึงร้อยละ ๙๗ สำหรับคดีอาญาทั่วไป

ในด้านความรับผิดชอบของ AI ในกระบวนการยุติธรรมของจีน แม้จะมีการนำ AI มาใช้อย่างแพร่หลาย แต่จีนยังคงเน้นย้ำหลักการที่ว่า ความรับผิดชอบของมนุษย์ยังคงเป็นศูนย์กลาง AI มีบทบาทในการสนับสนุน ไม่ใช่ทดแทน AI ถูกกำหนดให้เป็นเพียงเครื่องมือสนับสนุนในกิจการตุลาการที่ไม่สามารถทำหน้าที่ตัดสินคดีแทนผู้พิพากษาได้ไม่ว่ากรณีใด การตัดสินใจขั้นสุดท้ายและความรับผิดชอบทางกฎหมายทั้งหมดยังคงตกอยู่ที่ผู้พิพากษาโดยสมบูรณ์

ในด้านของการกำกับดูแล ในปี ค.ศ. ๒๐๒๒ ศาลประชาชนสูงสุด (SPC) ได้ออก แนวความเห็นทางตุลาการเกี่ยวกับ AI (AI Opinion) โดยกำหนดหลักการสำคัญสำหรับการใช้ AI ในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่

- ความมั่นคงและความถูกต้องตามกฎหมาย กล่าวคือ ห้ามใช้ AI ที่ผิดกฎหมาย และต้องรักษาความลับของรัฐ ความมั่นคงทางเครือข่าย ข้อมูล และข้อมูลส่วนบุคคล
- ความเป็นธรรมและความยุติธรรม เป็นระบบ AI ต้องปราศจากการเลือกปฏิบัติและอคติ ผลลัพธ์ต้องไม่ถูกบิดเบือนด้วยความคลาดเคลื่อนของแบบจำลองหรือข้อมูล
- ความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือ กล่าวคือ ระบบ AI ที่นำมาใช้ต้องสามารถตรวจสอบ ประเมินผล และยืนยันความถูกต้องได้ คุณลักษณะ ความสามารถ และข้อจำกัดต้องมีการระบุและชี้แจงอย่างชัดเจน
- เคารพความสงบเรียบร้อยของสังคมและจารีตที่ดี การใช้ AI ต้องไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคมหรือขัดต่อศีลธรรม

นอกจากนี้ ในปี ค.ศ. ๒๐๒๓ จีนยังได้กำหนด กฎระเบียบสำหรับผู้ให้บริการ AI ที่สำคัญ คือ กฎระเบียบของการใช้ Generative AI และกฎระเบียบเกี่ยวกับ Deepfake ซึ่งกำหนดให้ผู้ให้บริการต้องรักษาความปลอดภัยของบริการ ควบคุมการใช้งานที่ผิดกฎหมาย ปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและลิขสิทธิ์ และใช้มาตรการป้องกันอคติในการฝึกอบรม AI

การใช้ AI ในกระบวนการยุติธรรมของจีนแม้จะมีประโยชน์มากมาย แต่ก็ต้องเผชิญความท้าทาย หลายเรื่อง ทั้งความซับซ้อนและไม่แน่นอนของเทคโนโลยีกล่องดำ (black box) ของอัลกอริทึม ซึ่งทำให้ยากต่อการตรวจสอบกระบวนการทำงานภายใน ความเสี่ยงของอคติที่แฝงอยู่ในข้อมูล การแปลงภาษากฎหมายที่คลุมเครือให้เป็นตรรกะทางโปรแกรม และข้อกังวลด้านจริยธรรมเกี่ยวกับดุลยพินิจของผู้

พิพากษา ดังนั้น จึงมีการเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการตรวจสอบ AI อย่างมีประสิทธิภาพโดยบุคคลที่เป็นกลางและสนับสนุนให้ศาลมีบทบาทเป็นผู้นำในการพัฒนาการใช้ AI ทางด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของจีน

ไทย

ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการนำ AI มาใช้ในกระบวนการยุติธรรม โดยมองว่าเป็นเทคโนโลยีที่ช่วยเสริมประสิทธิภาพของคอมพิวเตอร์ให้สามารถเลียนแบบความสามารถที่ซับซ้อนของมนุษย์ได้ เช่น การจดจำ วิเคราะห์ และคาดการณ์ข้อมูล มีการกำหนดหลักการและแนวทางสำคัญเกี่ยวกับการนำ AI มาประยุกต์ใช้ทั้งทางตรงและทางอ้อมในยุทธศาสตร์ นโยบาย และแผนงานระดับชาติ โดยวัตถุประสงค์หลักของการใช้ AI มีเป้าหมายเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิต อำนวยความสะดวกในการเข้าถึงบริการภาครัฐ เพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน และลดความเหลื่อมล้ำ สนับสนุนการทำงานของมนุษย์ โดย AI ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนในหลากหลายด้าน โดยเฉพาะในศาลยุติธรรม มุ่งเน้นการนำ AI มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เพื่อสนับสนุนการพิจารณาพิพากษาคดีและการบริหารจัดการ

ในด้านของหน่วยงานหลักในกระบวนการยุติธรรมต่างก็มีพัฒนาการอย่างก้าวหน้า ในศาลยุติธรรม มีการร่วมมือกับสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) เพื่อพัฒนา AI สำหรับภารกิจศาล เช่น ระบบช่วยร่างคำฟ้อง ระบบค้นหาข้อมูลในวิดีโอ ระบบถาม-ตอบข้อมูลศาล ระบบถอดความการพิจารณาคดี (Speech-to-text AI) ระบบแนะนำกระบวนการดำเนินคดี และระบบ OCR รวมถึงการพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศสำหรับผู้พิพากษา (JIS) สำนักงานอัยการสูงสุด มีแผนนำ AI มาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานอัยการ เช่น ช่วยสืบค้นระเบียบ ยกร่าง และตรวจคำฟ้อง วิเคราะห์ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน และพัฒนาบริการตรวจร่างสัญญาภาครัฐด้วย AI นอกจากนี้ยังมีการศึกษาแนวทางการสืบพยานด้วย AI และยกระดับช่องทางบริการประชาชนด้วย AI รวมถึงการพัฒนาระบบ ตรวจสอบภาพถ่ายใบหน้าบุคคลจากทะเบียนราษฎร (OAG-LINKAGE2) เพื่อยืนยันตัวตน ศาลปกครอง มีความร่วมมือกับ สวทช. พัฒนาระบบ Pathumma LLM ที่เข้าใจภาษาไทย เพื่อช่วยตรวจวิเคราะห์ข้อมูลคดีอย่างแม่นยำและรวดเร็ว รวมถึงการนำเทคโนโลยี OCR, NLP และ Speech & Text Understanding มาใช้เพื่อสร้างระบบศาลอัจฉริยะ (Smart Admin Court) กระทรวงยุติธรรม ได้เปิดตัว AI Chatbot “พีคัมครอง” เพื่อให้บริการคำปรึกษาทางกฎหมายตลอด ๒๔ ชั่วโมง ครอบคลุมหลายประเด็น เช่น การคุ้มครองสิทธิ การเยียวยาผู้เสียหาย และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตลอดจน หน่วยงานท้องถิ่น เช่น กรุงเทพมหานคร ได้นำ AI CCTV มาใช้ในการตรวจจับและกำหนดโทษปรับผู้ขับขี่จักรยานยนต์ที่ฝ่าฝืนกฎจราจร เพื่อลดอัตราค่าล้างเจ้าหน้าที่และเพิ่มความชัดเจนในการบันทึกข้อมูล

สำหรับระบบความรับผิดชอบการใช้ AI ด้านกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะว่าด้วยการกำกับดูแลและกำหนดความรับผิดชอบการใช้ AI โดยตรง เมื่อเกิดความเสียหายจากการใช้ AI จะนำหลักกฎหมายทั่วไปและกฎหมายเฉพาะเรื่องมาปรับใช้โดยพิจารณาเป็นรายกรณีไป กฎหมายที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยละเมิด ความรับผิดชอบของผู้ครอบครองทรัพย์สินอันตราย ในกรณีที่เกิดความเสียหายจากการละเมิด โดยต้องพิสูจน์ความเป็น

เจ้าของหรือผู้ครอบครอง AI พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. ๒๕๕๑ ใช้ในกรณีที่เกิดความเสียหายจาก AI ที่ไม่ได้มาตรฐานหรือไม่มีความปลอดภัย พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒ ใช้เมื่อมีการนำเข้าหรือใช้ข้อมูลส่วนบุคคลโดยปราศจากความยินยอม หรือมีการละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัว

นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีมาตรการทางบริหารและแนวปฏิบัติ สำหรับหน่วยงานภาครัฐได้ริเริ่มใช้มาตรการทางบริหารเพื่อกำกับดูแลและส่งเสริมการใช้ AI อย่างมีความรับผิดชอบ เช่น เอกสารแนวปฏิบัติจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ (Thailand AI Ethics Guideline) กำหนดหลักการสำคัญ ได้แก่ ความสามารถในการแข่งขันและความยั่งยืน ความสอดคล้องกับกฎหมายจริยธรรมและมาตรฐานสากล ความโปร่งใสและการะความรับผิดชอบ ความมั่นคงปลอดภัยและความเป็นส่วนตัว ความเท่าเทียม หลากหลาย ครอบคลุมและเป็นธรรม, และความน่าเชื่อถือ *แนวทางการประยุกต์ใช้ Generative AI อย่างมีธรรมาภิบาลสำหรับองค์กร* กำหนดแนวทางเฉพาะสำหรับการกำกับดูแล Generative AI ที่มีความสามารถในการสร้างเนื้อหาใหม่ ตลอดจนมี ศูนย์ธรรมาภิบาลปัญญาประดิษฐ์ (AI Governance Clinic - AIGC) จัดตั้งขึ้นโดยสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ETDA) เพื่อยกระดับมาตรฐานการใช้ AI อย่างมีความรับผิดชอบ โดยมุ่งเน้นการพัฒนากฎธรรมาภิบาล ให้คำปรึกษา พัฒนางค์ความรู้ และสร้างเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญ

จากข้อมูลการศึกษาทบทวนและความรับผิดชอบของการนำ AI มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมของ สหภาพยุโรป สหราชอาณาจักร จีน และประเทศไทย มีข้อสังเกตที่น่าสนใจในเชิงเปรียบเทียบเพื่อพัฒนาการนำปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมดังนี้

(๑) แนวทางการกำกับดูแลที่มีเป้าหมายร่วมกันในการสร้างความน่าเชื่อถือและคุ้มครองสิทธิของบุคคล

ในสหภาพยุโรป เป็นผู้นำในการสร้างกรอบกฎหมายที่ครอบคลุมและเข้มงวด โดยใช้แนวทางที่อิงตามระดับความเสี่ยง (risk-based approach) ผ่านรัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ของสหภาพยุโรป (EU AI Act) ซึ่งมีผลผูกพันทางกฎหมาย นอกจากนี้ยังมีกรอบความรับผิดชอบตามกฎหมายระดับ Directive เพื่อให้แน่ใจว่าผู้ที่ได้รับความเสียหายจาก AI จะได้รับความคุ้มครองหรือเยียวยา ขณะที่ **สหราชอาณาจักร** มุ่งเน้นไปที่แนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมสำหรับตุลาการ เพื่อให้การใช้งาน AI เป็นไปอย่างปลอดภัยและมีความรับผิดชอบ โดยมีการจัดตั้ง Justice AI Unit เพื่อขับเคลื่อนและพัฒนาการใช้ AI ในงานยุติธรรม และมีการติดตั้งเครื่องมือ AI ในอุปกรณ์ของศาล ข้ามฟากมาฝั่งมหาอำนาจแห่งเอเชีย **จีน** มีแนวทางที่เน้นการขับเคลื่อนจากภาครัฐ (top-down approach) ผ่านแผนพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ (AIDP) และโครงการอัจฉริยะไม่ว่าจะเป็น “ศาลอัจฉริยะ” (Smart Courts) หรือ “อัยการอัจฉริยะ” (Smart Prosecution) แม้จะยังไม่มีกฎหมาย AI โดยตรง แต่มีการออกกฎระเบียบที่เข้มงวดสำหรับการฝึกฝนและให้บริการ AI โดยผู้ให้บริการ อย่างไรก็ตาม ยังคงเน้นย้ำถึงบทบาทของมนุษย์ที่ในการเป็นศูนย์กลางของการดำเนินการ สำหรับ **ประเทศไทย** อยู่ในช่วงของการพัฒนาผ่านการกำหนดหลักการไว้ในแผนยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นแผนปฏิบัติการด้านปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติ แผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม เป็นต้น และมีการส่งเสริมความร่วมมือกับหน่วยงานทางวิชาการเพื่อพัฒนา AI ในงานศาล อัยการ และ

ศาลปกครอง และส่วนกฎหมายความรับผิด AI ในปัจจุบันอาศัยกฎหมายที่เกี่ยวข้องนำมาปรับใช้เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและการคุ้มครองสิทธิของบุคคล

(๒) การเน้นย้ำถึงบทบาทของมนุษย์

ทุกประเทศต่างเน้นย้ำว่า AI ควรเป็นเครื่องมือสนับสนุนการทำงาน ไม่ใช่การมาทดแทนการตัดสินใจของมนุษย์ โดย จีน มีข้อกำหนดที่น่าสนใจโดยศาลสูงกรุงปักกิ่งกำหนดให้ผู้พิพากษาต้องปรึกษาผลการวิเคราะห์ของ AI ในทุกคดี และหากไม่เห็นด้วยต้องจัดทำคำชี้แจงเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่ออธิบายเหตุผล สหภาพยุโรป เน้นการกำกับดูแลโดยมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพตลอดวงจรการทำงานของระบบ AI และคุ้มครองสิทธิในการโต้แย้งการตัดสินใจที่สร้างโดย AI ขณะที่ สหราชอาณาจักร ระบุอย่างชัดเจนว่าผู้ดำรงตำแหน่งตุลาการมีความ รับผิดชอบเป็นการส่วนตัวต่อเนื้อหาที่ตนเผยแพร่ แม้จะใช้ AI ช่วยดำเนินการก็ตาม และมีการเตือนทนายความที่ใช้ Generative AI สร้างข้อมูลอ้างอิงคำพิพากษาที่ไม่มีอยู่จริง ซึ่งอาจนำไปสู่ความรับผิดทางอาญาได้ และประเทศไทย ก็มีแนวคิดที่ยังคงเน้นบทบาทของมนุษย์ โดยมุ่งเน้นการพัฒนา AI เพื่อสนับสนุนภารกิจของศาล สำนักงานอัยการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ความท้าทายและข้อกังวลที่สำคัญในการใช้ AI ในกระบวนการยุติธรรม

(๑) อคติทางอัลกอริทึม (Algorithmic Bias) และการเลือกปฏิบัติ เป็นข้อกังวลร่วมกันในทุกประเทศ โดยเฉพาะในจีน มีความกังวลว่า AI อาจจำลองแนวปฏิบัติในอดีตโดยไม่สะท้อนบริบทเฉพาะของแต่ละคดี

(๒) ความเป็น "กล่องดำ" (Black Box) ของ AI และความโปร่งใส เป็นปัญหาใหญ่ที่ทำให้กระบวนการตัดสินใจของ AI ไม่สามารถเข้าใจหรือตรวจสอบได้อย่างสมบูรณ์ สหภาพยุโรปและจีน พยายามแก้ไขโดยกำหนดให้ระบบ AI ต้องสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้และมีความโปร่งใส

(๓) ความน่าเชื่อถือและความถูกต้องของข้อมูลที่สร้างโดย AI (AI Hallucinations) เป็นข้อกังวลสำคัญที่ AI อาจสร้างข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือแต่งขึ้นมาเอง ศาลในสหราชอาณาจักรถึงกับเตือนทนายความถึงความเสี่ยงในความรับผิดชอบการใช้ AI อ้างอิงคดีที่ไม่มีอยู่จริง

(๔) ความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยของข้อมูล (Data Privacy and Security) การประมวลผลข้อมูลที่ละเอียดอ่อนจำนวนมากโดย AI ทำให้เกิดความท้าทายด้านความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยทางไซเบอร์

จะเห็นว่า การนำ AI มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเป็นแนวโน้มทั่วโลกที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพและการเข้าถึงความยุติธรรมที่ดีขึ้น แม้จะมีความแตกต่างในแนวทางการกำกับดูแล แต่ทุกประเทศต่างตระหนักถึงความจำเป็นในการรักษาสมดุลระหว่างนวัตกรรมและการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐาน รวมถึงการรักษาบทบาทของมนุษย์ให้เป็นผู้ตัดสินใจสุดท้าย สิ่งเหล่านี้เป็นข้อสังเกตสำคัญที่สามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาการใช้ AI ในกระบวนการยุติธรรมให้มีความรับผิดชอบ น่าเชื่อถือ และเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมในอนาคต

๔.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาบทบาทและความรับผิดชอบของการนำ AI มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมของนานาประเทศ ทำให้เห็นถึงพื้นที่สำหรับการพัฒนากระบวนการยุติธรรมของไทย โดยนำปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาประยุกต์ใช้ได้บางประการ ดังนี้

๑. สร้างกลไกการตรวจสอบและกำกับดูแล

อัลกอริทึมของ AI ควรมีกลไกการตรวจสอบและกำกับดูแลอย่างเป็นอิสระและมีประสิทธิภาพ การนำ AI มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมจำเป็นต้องมีกลไกที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ เพื่อแก้ไขปัญหา “กล่องดำ” ของอัลกอริทึม AI ที่ทำให้ยากต่อการเข้าใจกระบวนการทำงานและการเรียนรู้ภายใน สมควรพิจารณาจัดตั้งหน่วยงานตรวจสอบ AI ที่เป็นกลางและปราศจากอคติ โดยอาจเป็นองค์กรไม่แสวงหากำไร เพื่อรับรองว่าการออกแบบอัลกอริทึมของระบบ AI มีความโปร่งใส มีความรับผิดชอบ และลดอคติที่อาจนำไปสู่การเลือกปฏิบัติหรือผลลัพธ์ที่ไม่เป็นธรรม ข้อมูลที่ได้รับจาก AI จะต้องมีการตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ก่อนนำไปใช้งานเสมอ เนื่องจาก AI อาจสร้างข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง ไม่ครบถ้วน หรือลำเอียง รวมถึงกรณีตัวอย่างหรือแนวคำวินิจฉัยทางกฎหมายที่ไม่มีอยู่จริง นอกจากนี้ ควรให้ความรู้และฝึกอบรมบุคลากรด้านกฎหมายและประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับข้อจำกัดและข้อควรระวังของการใช้ AI เพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลที่ได้จาก AI ถูกใช้ด้วยความรับผิดชอบ

๒. ส่งเสริมการพัฒนา AI ทางกฎหมาย

ภาครัฐควรส่งเสริมการพัฒนา AI ทางกฎหมายและเสริมสร้างความเชี่ยวชาญภายในองค์กร โดยเฉพาะหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม เช่น ศาล สำนักงานอัยการสูงสุด พนักงานเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม ควรเป็นผู้นำในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและใช้งาน AI โดยยึดตามความต้องการที่แท้จริงของระบบยุติธรรมมากกว่าที่จะพึ่งพาข้อเสนอจากบริษัทเอกชนด้านเทคโนโลยี ควรมีการลงทุนในการสร้างหรือพัฒนาทีมวิศวกรหรือผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีภายในองค์กร เพื่อให้บุคลากรภาครัฐมีความเข้าใจลึกซึ้งในเทคโนโลยี AI และสามารถร่วมมือกับภาคเอกชนได้อย่างเท่าเทียม การดำเนินการนี้จะช่วยลดช่องว่างด้านความรู้ทางเทคนิคและป้องกันการพึ่งพาภาคเอกชนมากเกินไป ซึ่งอาจนำไปสู่การผูกขาดข้อมูล แม้ปัจจุบันประเทศไทยมีความร่วมมือกับ สวทช. (เนคเทค) ในการพัฒนา AI สำหรับศาลยุติธรรม พนักงานอัยการ และศาลปกครอง การสร้างเสริมความสามารถภายในองค์กรอย่างต่อเนื่องก็ยังคงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อการกำกับดูแลและพัฒนาที่ยั่งยืน

๓. ให้ความสำคัญการกับการออกแบบโครงสร้างพื้นฐาน

การออกแบบโครงสร้างพื้นฐาน AI และคุณภาพของข้อมูล ในการออกแบบและพัฒนา ระบบ AI สำหรับกระบวนการยุติธรรม ควรให้ความสำคัญกับความยุติธรรมเชิงออกแบบ (Design Justice) เพื่อหลีกเลี่ยง ความเหลื่อมล้ำที่ถูกฝังในรหัส (Coded Inequality) สิ่งนี้รวมถึงการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลพื้นฐานที่ใช้ในการฝึก AI ให้มีความถูกต้อง เป็นกลาง ครบถ้วน และเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ เนื่องจากกฎหมายมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ระบบ AI จะต้องสามารถเรียนรู้และปรับตัวเข้ากับกฎหมายหรือคำอธิบายทางวิชาการหรือคำวินิจฉัยฉบับใหม่ได้ นอกจากนี้ ต้องคำนึงถึงประเด็นของข้อมูลแยกส่วนที่ยังเป็นปัญหาในหน่วยงานยุติธรรมของไทย และควรมีการกำหนดมาตรการจัดการข้อมูลอย่างยั่งยืน รวมถึงกลไกการนำเข้าข้อมูลและการอัปเดตระบบอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ AI สามารถให้คำแนะนำที่ถูกต้องและเหมาะสมกับบริบทของคดี

๔. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่หลากหลาย

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากรที่หลากหลายและรักษาการกำกับดูแลโดยมนุษย์อย่างเข้มแข็งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ของ AI การเปิดกว้างให้ผู้มีภูมิความรู้ที่หลากหลายเข้า

มามีส่วนร่วม เช่น ผู้พิพากษา นักนิติศาสตร์ นักสังคมศาสตร์ นักมานุษยวิทยา และประชาชนทั่วไป จะช่วยให้ระบบ AI มีความครอบคลุม ลดอคติของข้อมูล (data bias) และป้องกันเผด็จการเชิงเทคโนโลยี (technocratic dictatorship) ที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเทคโนโลยีตัดสินใจแทนสังคมโดยปราศจากกลไกประชาธิปไตย โดยยึดมั่นในหลักการที่ว่า AI เป็นเพียงเครื่องมือสนับสนุน ไม่สามารถทำหน้าที่ตัดสินใจแทนผู้พิพากษาได้ ผลลัพธ์จาก AI เป็นเพียงข้อมูลเสริมช่วยในการทำงาน และความรับผิดชอบขั้นสุดท้ายยังคงเป็นของผู้พิพากษาหรือบุคลากรทางกฎหมายที่เป็นมนุษย์ ผู้ใช้งานจะต้องมีสิทธิในการพิจารณาเลือกใช้ความช่วยเหลือจาก AI หรือเลือกที่จะยุติการเชื่อมต่อกับผลิตภัณฑ์และบริการ AI ได้ตามความเหมาะสม

จัดทำโดย

ที่ปรึกษา

- ๑. นายปกรณ์ นิลประพันธ์
- ๒. นางสาวนุชนาถ เกษมพิบูลย์ไชย
- ๓. นายจิตรพรต พัฒนสิน
- ๔. นางกาญจนาภรณ์ อินทปิ่นดี เลิศลอย

เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา
รองเลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา
กรรมการร่างประจำ
ผู้อำนวยการกองกฎหมายต่างประเทศ

เจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

- ๑. นางสาวฉันทพิมพ์ บรรจงจิตร
- ๒. นายสุนทร เปลี่ยนสี
- ๓. นายอมรฤทธิ์ อินทรชัย
- ๔. นายอภิชัย ภูเมือง
- ๕. นางปัทมา เผ่าสังข์ทอง
- ๖. นายสรวิทย์ ล้ออัศจรรย์
- ๗. นางสาวนัฐกานต์ ขำยัง
- ๘. นางสาวอรอร กฤษณะทรัพย์

ผู้อำนวยการฝ่ายค้นคว้าและเปรียบเทียบกฎหมาย
นักกฎหมายกฤษฎีกาชำนาญการพิเศษ
นักกฎหมายกฤษฎีกาชำนาญการพิเศษ
นักกฎหมายกฤษฎีกาชำนาญการพิเศษ
นักกฎหมายกฤษฎีกาชำนาญการพิเศษ
นักกฎหมายกฤษฎีกาชำนาญการพิเศษ
นักกฎหมายกฤษฎีกาชำนาญการพิเศษ
เจ้าหน้าที่โครงการจัดจ้างบุคลากรสำหรับจัดทำ
ฐานข้อมูลกฎหมายฯ กองกฎหมายต่างประเทศ

